VLAD BADEA

COLEGIUL NAȚIONAL „CONSTANTIN CARABELLA”

Olimpiada Națională de Istorie, Craiova 2007

Manualul nr. 9 ¾
Manualul olimpicilor

S I N T E Z E

CLASA A XI-A

Târgoviște, 2007

P R O G R A M A Ş C O L A R Ă

La filiera teoretică, profil umanist, specializarea ştiinţe sociale (3 ore/ săpt.) programa se parcurge integral.

La specializările care au prevăzute pentru *Istorie* 2 ore/ săpt. sunt obligatorii: competenţele specifice scrise cu litere necursive şi fără asterisc, toate conţinuturile, inclusiv cele marcate prin asterisc (*) şi corp de literă cursiv.

Competenţele specifice şi conţinuturile marcate prin asterisc (*) şi corp de literă cursiv nu sunt obligatorii **la specializările care au prevăzută** 1 oră **de *Istorie* pe săptămână.**

Competenţe specifice	Conţinuturi
1.1. Formularea, în scris şi oral, a unor opinii referitoare la o temă de istorie ***1.2. Elaborarea unei argumentări orale sau scrise*** ***3.2.Compararea relevanţei surselor istorice în abordarea unui subiect***	**POPOARE ŞI SPAŢII ISTORICE** ▪ Europa şi lumea în secolul XX **Probleme de atins: Europa contemporană (unitate, diversitate, integrare); *Europa şi spaţiile de civilizaţie extraeuropene.** **Cultura română – cultură europeană; România şi Europa în secolul al XX-lea; *Grigore Gafencu şi unitatea europeană; *Imaginea României în presă internaţională după anul 1989 – (studii de caz)**
1.3. Compararea unor opinii şi argumente diferite referitoare la o temă de istorie 2.1.Cunoaşterea şi asumarea valorilor cetăţeniei democratice **3.1. Selectarea şi comentarea surselor istorice pentru a susţine / combate un punct de vedere** ***4.1.Proiectarea unei cercetări cu subiect istoric***	**OAMENII, SOCIETATEA ŞI LUMEA IDEILOR** ▪ Economie şi societate în lumea postbelică **Probleme de atins: Ocupaţii şi statute profesionale; Migraţii în lumea contemporană, Viaţa privată şi viaţa publică; *Curente şi idei economice:economii dirijate şi economii liberale.** **Economie rurală – economie urbană în România; *Diaspora şi exilul românesc – (studii de caz).** ▪ Ştiinţa şi societatea **Probleme de atins: Impactul tehnologiei asupra vieţii cotidiene şi a mediului; Noile tehnologii şi timpul liber.** **Contribuţii româneşti la dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii – (studii de caz).**
2.2. Analizarea instituţiilor, normelor şi procedurilor de guvernare **2.3. Folosirea strategiilor de negociere şi cooperare civică** 3.3. Descoperirea în sursele de informare a perspectivelor diferite asupra evenimentelor şi proceselor istorice 1.3. Compararea unor opinii şi argumente diferite referitoare la o temă de istorie	**STATUL ŞI POLITICA** ▪ Statele în perioada contemporană **Probleme de atins: Forme de organizare statală; Idei şi regimuri politice.** **România – de la statul totalitar la statul de drept; *Teme şi dezbateri politice în Parlamentul României la 1900; *Sistemul electoral din România între 1918-1938 şi dinamica partidelor politice – (studii de caz).**
3.3. Descoperirea în sursele de informare a perspectivelor multiple asupra evenimentelor şi proceselor istorice 4.2. Folosirea mijloacelor şi a tehnologiilor de informare şi comunicare pentru investigarea unui eveniment sau a unui proces istoric **1.4.Susţinerea argumentată a unui punct de vedere într-o discuţie / într-un referat pe teme de istorie*	**RELAŢIILE INTERNAŢIONALE** ▪ Cooperare şi conflict **Probleme de atins: Instituţii, mecanisme şi politici de rezolvare a conflictelor în lumea contemporană.** **România şi conflictele regionale în secolul XX; *România în Tratatul de la Varşovia – (studii de caz).**
3.4.Analiza diversităţii sociale, culturale şi de civilizaţie în istorie pornind de la sursele istorice ***1.4.Susţinerea argumentată a unui punct de vedere într-o discuţie / într-un referat pe teme de istorie***	**RELIGIA ŞI VIAŢA RELIGIOASĂ** ▪ Religia în lumea contemporană **Probleme de atins: Fundamentalismul; Arhitectura religioasă; *Pelerinajul.** **Diversitatea religioasă în România – (studiu de caz).**

Temele redactate pe fond gri au fost valabile pentru ONI Craiova 2007!

CAPITOLUL I:

POPOARE ŞI SPAȚII ISTORICE

1. Europa contemporană (unitate şi diversitate)
2. Uniunea Europeană
3. Cultura română – cultura europeană
4. România şi Europa în secolul al XX-lea

EUROPA CONTEMPORANĂ
(unitate şi diversitate)

Evoluția istorică a ultimelor două milenii a transformat continentul european într-un mozaic de popoare şi limbi, diversitate care, adeseori a determinat în istorie conflicte violente, care au culminat cu cele două conflagrații mondiale din secolul XX. Pe continentul european trăiesc popoare numeroase – francezi, polonezi, germani sau ucrainieni, sau grupuri etnice cu un număr foarte mic de membri, ca de pildă laponii din nordul Europei sau sorabii din Germania. În ciuda diversității lingvistice, politice sau religioase, locuitorii Europei unite de azi au în comun valori ca pacea, democrația, respectul față de lege şi față de drepturile omului.

DIVERSITATE ÎN EUROPA CONTEMPORANĂ

Diversitatea în Europa secolului XX înseamnă manifestarea etnicităților, a religiilor şi a unor culturi cu trăsături caracteristice. La aceste aspecte se adaugă separația dintre statele europene cauzată de regimurile politice diferite. Deosebirea dintre sistemul de guvernare democratic şi modul de conducere statală de tip totalitar s-a perpetuat practic pe aproape întrega durată a epocii contemporane.

Statele europene nu au ezitat să recurgă la soluția războiului pentru tranşarea şi rezolvarea diferendelor dintre ele. Cele două războaie mondiale, a căror durată însumată reprezintă a zecea parte din întregul secol XX, ilustrează cu prisosință cu câtă uşurință factorii politici au recurs la soluția armelor pentru a se impune pe arena continentală şi mondială.

Primul Război Mondial a provocat un real dezechilibru, care a aruncat Europa din universul Belle Epoque într-o epocă de profunde crize care au cântărit mult în evoluția continentului. Benefice sub aspectul împlinirii pe termen mai lung sau mai scurt a deziderateloor naționale ale unor popoare, tratatele de pace au consacrat constituirea unor noi state naționale: Polonia, Austria, Ungaria, Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia ş.a.

Un prim semnal al crizei interbelice a fost dat de deprecierea democrațiilor liberale în unele state şi apariția statului totalitar în două variante: fascistă şi comunistă. Aceste mutații de ordin politic au determinat regresul democrației, incapabilă de a mai rezolva noile probleme pe care le ridica Europa.

În timp ce economia era paralizată de efectele marii crize din 1929-1933, instituțiile democrației liberale n-au mai funcționat la parametri normali, cedând teren regimurilor de extremă dreapta.

Tratatele de la Versailles nu au putut crea baza unei păci reale. Acestea au fost contestate în primul rând de statele învinse, dar şi de SUA, motiv pentru care aceste tratate nu au putut rezista mai mult de două decenii.

Al Doilea Război Mondial a fost previzibil, mai ales ca urmare a politicii conciliatoriste promovate de Franța şi Anglia, care au asistat pasiv în fața actelor de agresiune comise de Germania nazistă. Numai alianța temporară şi bizară dintre capitalismul liberal (SUA, Marea Britanie) şi comunism (URSS), împotriva unui duşman comun, a asigurat victoria împotriva Germaniei lui Hitler.

Diversitatea regimurilor politice din Europa interbelică şi postbelică

Analiza regimurilor politice din Europa între cele două războaie mondiale ne arată coexistența democrației politice cu regimurile totalitare.

La sfârşitul Primului Război Mondial întâlnim **regimuri democratice**: republici – Franța, Polonia şi monarhii constituționale – Anglia, România, Belgia. Aceste state se caracterizează prin separarea puterilor în stat, pluripartidism, respectarea drepturilor omului.

Sistemul democratic se consolidează în **Marea Britanie** şi **Franța**, două puteri învingătoare în Primul Război Mondial. Prima, o monarhie parlamentară clasică iar cea de-a doua, republică, acționează pentru menținerea sistemului versaillez. Liberalismul de tip clasic face loc **politicilor neoliberale** a căror esență constă în recunoaşterea rolului important pe care statul trebuie să-l aibă în economie, politică şi în domeniul protecției sociale. Teoreticianul doctrinei neoliberale, **John Maynard Keynes** recunoaşte valoarea principiilor liberale referitoare la proprietate şi inițiativa individuală dar argumentează rolul important al statului ca autoritate centrală şi în acelaşi timp ca partener economic determinant.

La polul opus sunt *regimurile totalitare*, cele de dreapta (fascismul italian şi nazismul german) şi cel de stânga (comunismul sovietic), caracterizate prin concentrarea puterii în mâna unei singure persoane, existența partidului-stat, existența teoretică a drepturilor omului, brutal încălcate în practica socială; acestea impun ideologia unică şi controlul statului asupra economiei şi culturii. Prin minciună, teroare şi frică ele îl subordonează pe individ strivindu-i personalitatea.

Existența celor două Europe (democratică şi totalitaristă sau de Vest şi de Est) se menține şi după 1945 când Europa va fi împărțită de „Cortina de Fier". Astfel, în zona occidentală cu excepția Pen. Iberice, sunt regimuri democratice în timp ce în Europa Centrală şi Orientală se înființează regimurile totalitare de inspirație sovietică. Acest **bipolarism** se menține până în 1990, când prăbuşirea regimurilor totalitare a determinat trecerea acestor state la democrație.

Diferențele economice

Formarea unor centre urbane în condițiile unor performanțe economice deosebite a creat diferențe foarte vizibile în ceea ce priveşte densitatea populației, mai mare în vest şi nord-vest şi mai mică în est şi sud-est.

Diferențele în plan economic s-au accentuat după 1945 când în vestul continentului s-a menținut **economia de piață liberală**, în timp ce în zona răsăriteană, aflată sub influență sovietică, **economia** a fost **centralizată** şi controlată de stat. Aceasta explică de ce rata medie anuală a PIB este mai mare între **1950-1970** în **Franța (4,3%)** şi **RFG (5,5%)**. În Răsărit, deşi s-au obținut o serie de performanțe economice, criza din acest domeniu, accentuată în deceniul al 9-lea, a avut rolul hotărâtor în prăbuşirea acestor regimuri. Europa Occidentală a cunoscut după 1950 o dezvoltare fără precedent, determinată şi de sprijinul SUA, în cadrul **Programului de Reconstrucție Europeană**, cunoscut sub numele de ***Planul Marshall***. Producția industrială a crescut în perioada **1947-1973** cu 64%, fiind cu 40% mai mare decât cea de dinainte de război.

Economia europeană a cunoscut un **continuu proces de modernizare**, la aceasta contribuind diverşi factori: adoptarea unui nou sistem monetar internațional gestionat de Fondul Monetar Internațional (***Acordul de la Bretton-Woods***) sau aderarea mai multor state la ***Acordul General al Tarifelor Vamale*** (GATT), semnat la **Geneva** în **1947**.

Dinamica dezvoltării diferitelor ramuri ale economiei europene nu a fost uniformă. Dacă în agricultură creşterile nu au fost semnificative, în schimb **industria a reprezentat sectorul de vârf**, fiind factorul care a propulsat dezvoltarea țărilor din vestul Europei.

În dezvoltarea economiei statelor europene au apărut diferențe regionale şi naționale. Italia de sud, Spania, Portugalia, Irlanda, Grecia s-au aflat sub nivelul statelor dezvoltate. Nici Regatul Unit al Marii Britanii nu a putut ține pasul cu concurentele sale de pe continent, ritmul anual de dezvoltare menținându-se constant sub 3%.

După război, *viața spirituală* a cunoscut explozia modernismului. S-au manifestat în continuare curente avangardiste care au contestat valorile tradiționale, cum ar fi **dadaismul**[1] şi **suprarealismul**[2].

Situația socială

Există țări – cele din Est, unde salariații beneficiau de **un loc de muncă sigur** şi protecție socială şi țări – cele din Vest – unde **locurile de muncă sunt nesigure** însă, datorită concurenței performanțele economice sunt deosebite.

Diversitatea lingvistică şi religioasă

În secolul XX, Europa Occidentală primeşte numeroase grupuri de populație din Africa şi Asia dar şi din estul şi sud-estul european. Dacă în trecut Europa a fost dominant creştină, astăzi este mult diversificată:

- **catolici** (mai ales în vestul continentului, dar şi în țări din centrul şi sud-estul acestuia, cum ar fi Polonia, România, Ungaria, şi spațiul fostei Iugoslavii);

[1] ***dadaism*** = curent dezvoltat în literatură şi artă după Primul Război Mondial, care se caracterizează prin negarea oricărei legături între gândire şi expresie, prin abolirea formelor constituite şi prin organizarea unor spectacole şi îndreptate împotriva artei, gustului estetic şi moralei tradiționale.

[2] ***suprarealism*** = curent artistic şi literar de avangardă din secolul XX, care neagă gândirea logică şi îşi îndreaptă toată atenția asupra iraționalului, inconştientului, viselor şi fenomenelor de automatism, considerându-le ca fiind unica modalitate revelatoare a veritabilei noastre esențe şi potențialități.

- **ortodocşi** (în zona de est şi sud-est – fostele state sovietice, Grecia, Bulgaria, România);
- **protestanți** (în zona de NV a Europei – Germania, Marea Britanie, Peninsula Scandinavă, Belgia, Olanda, Luxemburg);
- **musulmani** (în unele teritorii din fosta Iugoslavie, Bulgaria, Albania, dar şi în țări precum Germania sau Spania);
- **mozaici** (răspândiți în întreaga Europă);

Ultimele două religii au statut de religii minoritare. Lipsa de toleranță a determinat o serie de tensiuni mai ales în spațiul fostei Iugoslavii.

Situația confesională, tensiunile şi conflictele au generat o evoluție specifică a bisericii. În timpul **Papei Pius al IX-lea (1922-1939)**, catolicismul a sprijinit unele regimuri totalitare, încheind, spre exemplu, un concordat cu Germania nazistă, condamnând, în schimb, comunismul ateu. **Papa Ioan al XXII-lea**, preocupat de situația spirituală din Europa, a lansat o mişcare de reformă şi o nouă dezbatere în scopul „aducerii la zi" a tradițiilor religioase. În **1978**, **Ioan Paul al II-lea**, ales papă, lansează ideea adâncirii dialogului interconfesional în vederea realizării unității spirituale pe continentul european.

În anii '80 şi la începutul anilor '90 lumea s-a văzut din nou în fața unor provocări: criza energetică, şomajul de masă, căderile ciclice severe, confruntarea tot mai spectaculoasă între cerşetori şi bogați, între veniturile limitate ale statului şi cheltuielile nelimitate ale acestuia.

Căderea regimurilor socialist-totalitare din Europa nu numai că a generat o uriaşă zonă de incertitudine politică, de instabilitate, haos şi războaie civile, dar a distrus şi sistemul internațional bazat pe echilibrul de putere între URSS şi SUA. La sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI, soluția pare a fi unificarea continentului şi gestionarea în comun a crizelor.

În Europa contemporană apare *fenomenul multiculturalismului*, fenomen care îşi face loc în actele de politică internă şi în relațiile internaționale relativ târziu. Denumirea a fost folosită pentru prima dată în 1957, pentru a descrie realitățile din Elveția. Realitățile Canadei introduc cu adevărat conceptul în circuit la sfârşitul anilor '60 şi este reperabil în Statele Unite, Regatul Unit şi Australia. Ideea ia naştere ca o soluție impusă de probleme reale, ținând de stăpânirea diversității culturale într-o societate multietnică; de asigurarea respectului reciproc şi a toleranței față de diferențele culturale înăuntrul frontierelor aceleiaşi țări.

Multiculturalismul apare ca **soluție opusă naționalismului** cu tendința aferentă de asimilare a minorităților de tot felul, sau, în cazul naționalismului exacerbat (al fascismului, în accepția lui Henri Michel), a lichidării acestor minorități.

Politicile multiculturaliste, opuse politicii de asimilare, ar putea fi o importantă pârghie pentru mutarea accentelor de pe *confruntare* pe *cooperare*, pentru apărarea vieții şi ameliorarea calității ei.

UNITATE ÎN EUROPA CONTEMPORANĂ

Două sunt principalele elemente care țin de unitatea europeană: **democrația** şi **cultura**.

Democrația şi statul de drept au fost implementate cu o rapiditate excepțională, iar respectarea lor a făcut, de la dobândirea independenței țărilor respective, obiectul unei politici voite şi reuşite. Mulțumită eficienței „anticamerei democratice" reprezentate de Consiliul Europei, organizație care reuneşte azi 46 de state, ale au pus în operă, încă de la adoptarea noilor lor Constituții, principiile universale ale democrației şi ale drepturilor omului. Problema minorităților, de exemplu, care a destabilizat de atâtea ori centrul Europei, a fost rezolvată fără drame. Devin, totodată, literă de lege valorile pluralismului, toleranței, solidarității, justiției şi nediscriminării, toate concretizate în Carta drepturilor cetățeanului. Demnitatea persoanei este astfel plasată în centrul organizării politice şi sociale. Datorită acestei atitudini politice şi morale, Europa rivalizează cu SUA în ceea ce priveşte exemplaritatea democratică.

Idee veche, impulsionată de Revoluția Franceză, ideea drepturilor omului înregistrează un reflux în Europa secolului XX, în primul rând din cauza regimurilor totalitare, dictatoriale şi autoritare.

În numele suveranității statelor, s-au produs atrocități asupra individului. Acesta este contextul în care dezbaterea asupra drepturilor omului a degajat ideea că acestea sunt mai vechi decât cele ale statelor. Închiderea puterilor în propria suveranitate a contribuit la transformarea diversității Europei în divizarea Europei.

În lumea abia ieşită din Al Doilea Război Mondial, **Carta ONU** impulsionează universalizarea drepturilor omului. Trec decenii până când se realizează pasul decisiv de la proclamarea drepturilor omului la impunerea şi respectarea lor (*Declarația universală a drepturilor omului*, în decembrie 1948; în decembrie 1966 sunt semnate documentele care detaliază *Declarația*

universală a drepturilor omului, iar în ianuarie 1976 este semnată *Carta internațională a drepturilor omului*). Şi mai sugestivă este constituirea treptată a **instituțiilor juridice** pentru *protecția drepturilor femeii* (1979); pentru *protecția drepturilor copiilor* (noiembrie 1989); pentru *protecția drepturilor muncitorilor emigranți* (decembrie 1990).

Spațiul european se înscrie în această tendință monitorizată de ONU. Între 1948 şi 1950 se elaborează Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale. Actul a intrat în vigoare, după ratificările necesare, la **2 septembrie 1953**. Au fost create şi instituții pentru controlarea respectării drepturilor omului: *Comisia Europeană a Drepturilor Omului* (1954), şi *Curtea Europeană a Drepturilor Omului* (1959).

Modelul european de tratare a drepturilor omului a avut rezonanță şi în alte continente: *Convenția americană a drepturilor omului* (1969); *Carta africană a drepturilor omului şi ale popoarelor* (1981); *Carta arabă a drepturilor omului* (1994).

Elementul care menține unitatea europeană este cultura, întrucât transformările şi mutațiile petrecute în acest domeniu sunt preluate în domeniile intelectuale din întreaga Europă.

În zonele intens industrializate populația îşi modifică comportamentul, optează pentru o cultură nouă. În toată Europa învățământul primar este considerat o necesitate, iar după 1945 şcolarizarea începe să fie văzută ca un obiectiv prioritar. Astfel, a luat ființă **Organizația pentru Educație, Ştiință şi Cultură a Națiunilor Unite** (1945), cu sediul la Londra având drept obiectiv încurajarea schimburilor culturale şi educative între țările lumii. Dezvoltarea învățământului şi apariția mijloacelor de comunicare în masă au accentuat dialogul de idei în rândul europenilor.

Literatura europeană cunoaşte un nou tip de roman, cel polițist, exemplul tipic al autorului unui astfel de roman fiind Agatha Cristie, citit de milioane de cetățeni. Piața cărților începe să fie dominată de giganții editoriali, tirajele cresc, se editează romanele devenite best-seller-uri şi citite în tot spațiul european.

Arta evoluează spre noi forme şi manifestări, cubismul lui Picasso este continuat de curentele suprarealiste apărute în Franța, Germania şi răspândite apoi în alte țări europene. Sculptura este dominată de abstract şi îndrăzneală, trăsături ilustrate de operele românului Brâncuşi şi ale elvețianului Giacometti, iar arhitectura capătă un caracter funcțional. Se contruiesc instituții şi edificii publice. În 1919 arhitectul Gropius proiectează primele complexe de locuințe de formă cubică, construcții funcționale aşezate una în fața celeilalte, dar diferite ca mărime, orientare şi material folosit.

Urbanizarea devine un fenomen general-european, mai ales după cele două războaie mondiale, când reconstrucția unor oraşe distruse era necesară (Dresda, Berlin, Varşovia). Apar cartiere noi, imobile destinate unor instituții şi aşezăminte sociale, parking-uri, supermarket-uri.

Muzica a beneficiat de pe urma perfecționării tehnicii; apariția sonorizării permite organizarea unor concerte, festivaluri în care diferențele etniceşi şi religioase se estompează. Cinematograful devine, în anii ’50-’80, un mijloc ce impune modele şi uniformizează gusturile. Societatea de consum influențează cultura. După cel de-al doilea război mondial pesimismul şi sentimentul de nelinişte cresc în rândul populației europene şi pe acest fond apare existențialismul, reprezentat de J.P.Sartre şi A.Camus. Acest curent filosofic încearcă să ofere răspunsuri la problemele societății europene contemporane.

UNIUNEA EUROPEANĂ

IDEEA DE EUROPĂ ÎN SECOLELE XIX-XX. PREMISE

Naţionalism şi eurocentrism

În a doua jumătate a secolului XIX, naţionalismul devine credinţă de masă odată cu lărgirea democraţiei, mai ales în structurile statale dominate de personalităţi precum Bismarck şi Cavour. A fost uşor, în aceste condiţii, să se cristalizeze convingerea că naţionalismul este ideologia cea mai potrivită aspiraţiilor timpului. Exista convingerea că dacă naţiunile îşi vor dobândi frontierele în concordanţă cu dreptul la autodeterminare, se vor elimina toate cauzele de conflict; că o „armonie" naturală se va instala între naţiuni.

Al doilea factor care a împins preocuparea pentru ideea de unitate a Europei (spiritul european) pe plan secund ţine de imperialismul secolului XIX; manifestat cu amplitudine maximă mai ales în ultimele decenii ale secolului XIX şi pâna la Primul Război Mondial. Aceasta e perioada definitivării imperiilor coloniale. De altfel, secolul XIX nu este numai „secolul naţionalităţilor", ci şi „secolul imperialismului". Europa, prin marile ei puteri devenite coloniale, transformase lumea într-una eurocentrică. Puterile europene proiectaseră în exterior un mod de a gândi şi de a acţiona. În acest proces, centrul de greutate tinde să se mute înafara Europei. Pentru fiecare Mare Putere cu imperiu colonial (Anglia, Franţa şi chiar Rusia cu imperiul ei asiatic, format relativ târziu), se profila întrebarea dacă interesele preponderente erau în Europa sau în afara ei. Pentru că numărul puterilor interesate de unitatea Europei scade (doar Germania, Austro-Ungaria şi câteva state mici), se amplifică impresia că Europa este pe punctul de a se destrăma.

Marile Puteri şi unitatea Europei în preajma Primului Război Mondial

Interesele Marilor Puteri intră în coliziune în zone diferite ale lumii: în Europa, pentru controlarea unităţii acesteia şi pentru dominarea continentului, în afara Europei, pentru colonii. Din perspectiva M.B., a Franţei şi a Rusiei era de neacceptat ca Germania să intre ca mare putere în relaţiile internaţionale; aceasta cu atât mai mult cu cât începutul secolului XX adusese în rândul marilor puteri şi SUA şi Japonia.

Dintre ţările aflate în competiţie, mai ales Germania avea nevoie de hegemonia asupra Europei pentru victoria în cursa pentru statutul de putere mondială. Încă de la începutul secolului XIX, Germania aspiră la statutul de putere mondială; conducătorii germani înţelegând corect corelaţia dintre calitatea de putere navală şi aceea de putere mondială.

Competiţia dintre marile puteri explică în esenţă cele două războaie ale secolului XX, pornite şi pierdute de Germania. Mai mult decât atât, puterile europene angrenate la aceste războaie au ieşit epuizate; au ajuns puteri de mâna a doua într-o Europă în ruine. Aceasta în condiţiile ridicării la statutul de superputere a SUA şi a Rusiei, devenită URSS.

În imperiile coloniale pătrunseseră idei care au dus la decolonizare. Rămâne puterilor europene posibilitatea recentrării intereselor lor în Europa şi urmărirea sistematică a realizării unităţii acesteia. Doar astfel se poate reaşeza Europa în lume ca spaţiu performant pe mai multe planuri, începând cu cel economic. Acesta ar putea fi planul clar, paneuropean, apt să devină atrăgător pentru cei mai mulţi dintre europenii care respinseseră hotărât ideea unirii Europei sub hegemonia uneia dintre puteri şi mai ales a Germaniei. Acesta este sensul afirmaţiei că, prin decolonizare, puterile europene au pierdut o lume şi au câştigat Europa. Spiritul european va reveni pe un plan principal, recăpătând vigoare, şi va năzui spre unitatea Europei.

Divizarea politică a Europei la sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial

Între 1945-1949 are loc divizarea politică a Europei. Înfrângerea militară a Germaniei creează un vid de putere; statele Europei devin o miză a rivalităţilor dintre învingători: SUA şi Uniunea Sovietică. Această victorie se constituie în premisă pentru accesul celor două puteri învingătoare la statutul de superputere.

Relaţiile dintre „cei trei mari" (Stalin, Roosevelt, Churchill) au reuşit să respecte un timp regula de a nu înlocui hegemonia lui Hitler cu aceea a unuia dintre ei asupra Europei. Însă, pe

măsura profilării înfrângerii Germaniei, diferențele de interese şi de ideologie sunt luate în considerare din ce în ce mai atent.

Teama şi suspiciunile în creştere între foştii aliați (Uniunea Sovietică şi democrațiile anglo-saxone) explică acumularea de percepții şi evaluări greşite, de ambele părți, erori care se concretizează în tensionarea relațiilor până aproape de confruntarea militară, dar fără a se ajunge aici. Această stare în relațiile internaționale a căpătat denumirea de Război Rece (1947-1991). Trebuie subliniat faptul că divizarea politică a Europei se face pe fondul acestor relații tensionate şi le concretizează.

În Europa Occidentală, teama de comunism şi impulsurile venite din SUA îl fac pe Jean Monnet (1888-1979) să pună bazele unificării viitoare a puterilor occidentale, Europa Mică, nucleul actualei Uniuni Europene. Divizarea politică a Europei era o realitate.

Proiectul uniunii pan-europene. Originar din fostul Imperiu Austro-Ungar, **Richard de Coudenhove-Kalergi** s-a afirmat în perioada interbelică prin eforturile de a promova ideea unității europene. Concepțiile sale au fost publicate în **1922** (*Pan-Europa, un proiect*) şi în **1923** (manifestul *Pan-Europa*). Scopul urmărit de Coudenhove era de a transforma Europa într-o putere mondială, pentru a face față concurenței reprezentate în epocă de SUA, URSS şi M.B.

Proiectul uniunii pan-europene se baza pe reconcilierea franco-germană, care ar fi urmat să devină nucleul noii structuri politico-teritoriale. Totodată, în cadrul uniunii, toate statele membre aveau să se bucure de aceleaşi drepturi, într-o egalitate deplină.

Primul congres al uniunii pan-europene preconizate de Kalergi a avut loc la Viena, în **1924**, la acest eveniment participând peste 2000 de invitați, din 24 de state de pe continent. Declanşarea celui de-Al Doilea Război Mondial a dus la întreruperea acestui plan.

Planul uniunii federale europene. La **5 septembrie 1929** (cu ocazia celei de-a X-a Adunări a Societății Națiunilor), ministrul de externe francez, **Aristide Briand**, şi-a prezentat la Geneva intențiile privind crearea unei uniuni regionale europene – limitată inițial la cooperarea economică dintre statele membre şi extinsă apoi în domeniul politic, social, cultural. Uniunea propusă de Briand urma să cuprindă întregul spațiu european, până la frontierele URSS şi să se bazeze pe respectarea suveranității fiecărui stat membru.

Ideea a fost susținută şi de Gustav Stresemann, ministrul de Externe german, adept, ca şi Briand, al reconcilierii franco-germane. În anul următor, el a prezentat în Adunarea Generală a Societății Națiunilor un **Memorandum** (*Memorandumul Léger-Briand*) al guvernului francez, privind o nouă construcție europeană. A fost adoptată chiar o rezoluție, care prevedea constituirea Uniunii Federale Europene.

La **19 septembrie 1946**, W.Churchill a lansat la Zürich **ideea creării unei familii europene sub denumirea de Statele Unite ale Europei**.

DE LA PIAȚA COMUNĂ LA U.E.

După cel de-Al Doilea Război Mondial derularea **Planului Marshall**, înființarea **Organizației Europene pentru Cooperare Economică (OECE)** şi constituirea **NATO** au asigurat cadrul reconstrucției Europei Occidentale şi al înfăptuirii unității sale.

La **5 mai 1949**, zece state vest-europene (Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Suedia) au pus bazele *Consiliului Europei*, cu sediul la Londra.[3]

Activitatea Consiliului Europei a fost coordonată de două organisme: **Consiliul de Miniştri**, alcătuit din reprezentanți ai guvernelor țărilor membre şi **Adunarea Parlamentară**, cu sediul la Strasbourg, organ consultativ cu atribuții care vizau apărarea drepturilor omului, dezvoltarea democrației, creşterea calității vieții, apărarea păcii prin cooperare etc.

Oamenii politici ai vremii au socotit că făurirea unității europene este posibilă mai întâi prin integrare economică. Inițiatorii acestei integrări au fost francezii **Jean Monnet** şi **Robert Schuman**.

La **9 mai 1950**, a fost lansată *Declarația Schuman*, pe baza căreia a fost semnat **Tratatul de la Paris (18 aprilie 1951)**, prin care s-a constituit *Comunitatea Economică a Cărbunelui şi Oțelului* (CECO).

Declarația Schuman a reprezentat piatra fundamentală a noii construcții europene şi a avut la bază **4 principii fundamentale**:

- asigurarea păcii politice şi a reconstrucției economice;
- acțiuni comune ale Franței şi Germaniei, care să conducă spre o reconciliere istorică;

[3] România face parte din Consiliul Europei începând cu 7 octombrie 1993

- asigurarea cooperării între naţiunile europene;
- convergenţa intereselor popoarelor europene.

CECO a fost condusă de o **Înaltă Autoritate**, al cărei preşedinte a devenit **Jean Monnet**[4].

La **25 martie 1957**, prin **Tratatul de la Roma**, s-au pus bazele *Comunităţii Economice Europene* (CEE) sau *Piaţa Comună*, statele fondatoare fiind: Franţa, Germania Federală, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg. Ea îşi propunea:

- realizarea liberei circulaţii a forţei de muncă şi a capitalurilor;
- adoptarea unui tarif vamal extern comun;
- înfiinţarea unei bănci europene pentru investiţii;
- stabilirea unor poitici comune în domenii strategice precum agricultura, comerţul, transporturile, concurenţa etc.

Procesul de consolidare a cooperării europene s-a amplificat prin înfiinţarea *Comunităţii Europene pentru Energie Atomică (EURATOM)*, în baza unui tratat semnat în aceeaşi zi şi tot la Roma.

În **1967**, cele trei comunităţi europene (CECO, CEE şi EURATOM) au fuzionat într-o singură agenţie: *Comunitatea Europeană*.[5]

Următorul pas a fost semnarea **Actului Europei Unice**[6], din **1986**, care a deschis calea spre libera circulaţie a bunurilor, serviciilor, capitalului şi persoanelor în cadrul Comunităţii. Începând cu **1 ianuarie 1993**, orice cetăţean al unei ţări membre a CE avea dreptul de a se stabili, munci, cumpăra sau vinde mărfuri în orice altă ţară membră, fără un permis special sau alte restricţii.

Parteneriatul franco-german s-a pronunţat tot mai tranşant pentru federalizarea continentului în formula SUE. O influenţă deosebită în acest sens a fost exercitată de **Jacques Delors**, în calitate de preşedinte al Comisiei Europene, care propunea o uniune social-politică şi mai strânsă. Drumul spre realizarea acestui proiect nu a fost lipsit de dificultăţi. Marea Britanie, prin primul-ministru, **Margaret Thatcher**, a manifestat serioase rezerve, această atitudine constituind unul dintre motivele pentru care a trebuit să cedeze locul lui John Major.

Consolidarea pieţei comune prin semnarea Actului Unic European a fost continuată prin semnarea **Tratatului de la Maastricht**, la **7 februarie 1992**, prin care se făcea trecerea de la *Comunitatea Europeană* la *Uniunea Europeană* (tratatul a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993). El direcţionează, pe lângă uniunea monetară, noile politici comune: cetăţenia europeană, politica externă şi de securitate comună.

INTEGRAREA EUROPEANĂ

Extinderea Europei unite s-a realizat în mai multe valuri. Astfel, la **1 ianuarie 1973**, celor şase ţări (Belgia, Franţa, Germania Federală, Italia, Luxemburg şi Olanda) se alătură Marea Britanie, Irlanda şi Danemarca. La **1 ianuarie 1981**, Grecia devine cel de-al zecelea membru al Comunităţii Europene, urmată apoi la **1 ianuarie 1986** de Spania şi Portugalia, iar în ultimul deceniu al secolului XX, de Austria, Finlanda şi Suedia. Penultimul val de aderare (**1 mai 2004**) a fost şi cel mai spectaculos, pe de o parte datorită numărului mare de state acceptate (zece), iar pe de altă parte, datorită prezenţei în acest grup – alături de Malta şi Cipru – a primelor state foste membre ale „blocului comunist" – Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Estonia, Letonia şi Lituania. Prin ultimul val de aderare (**1 ianuarie 2007**) s-a asigurat integrarea în Europa unită a României şi Bulgariei, două state foste comuniste.

Integrarea Europei Centrale şi de Est – „o ocazie istorică" şi „o provocare"

Prăbuşirea comunismului în Europa (1989-1991) a avut asupra Europei şi asupra lumii un impact comparabil cu acela produs de victoria bolşevicilor în Revoluţia rusă din 1917. Pentru ţările europene foste comuniste s-a deschis posibilitatea opţiunii pentru integrarea lor în UE. Din perspectiva unor personalităţi ale UE, cuprinderea Europei Centrale şi de Est a fost apreciată drept „o ocazie istorică" şi „o provocare".

Provocarea este dată de multele dificultăţi care trebuie depăşite nu numai de statele candidate, ci de UE însăşi. Trebuie gestionată o creştere rapidă şi substanţială, care s-ar concretiza în sporirea suprafeţei cultivate cu 50%, a forţei de muncă cu 100% şi a populaţiei cu

[4] Preşedinte al Înaltei Autorităţi în perioada 1952-1955

[5] Fuziunea celor trei comunităţi s-a produs în urma semnării Tratatului de la Bruxelles (8 aprilie 1965). Tratatul a intrat în vigoare la 1 iulie 1967.

[6] Semnat la 17 şi 28 ianuarie 1986, la Luxemburg şi Haga, de către miniştrii de Externe ai statelor membre.

peste 100 de milioane de locuitori. Apoi, statele foste comuniste trebuie să efectueze o **tranziție inversă**, de la socialism (economie dirijată), la capitalism (economie de piață); să reducă din decalajele existente pe mai multe planuri, începând cu cel economic, atât față de țările occidentale, cât şi între ele.

În drumul lor spre integrarea europeană, statele foste comuniste nu au un model; fiecare trebuie să-şi găsească propriul drum, un drum atent şi ferm monitorizat de la nivelul conducerii UE. Aceste state aspiră la regimuri democratice stabile şi sunt atrase de prosperitatea UE. Procesul integrării este unul de durată şi presupune răbdare, voință politică, claritatea şi stabilitatea scopurilor şi capacitatea de a le face înțelese şi acceptate de populația statului aspirant.

Problema „absorbirii" statelor foste comuniste a fost pusă în 1995, când UE avea 15 membri. Exista riscul ca după aderarea acestor state să apară un fenomen al *dezintegrării prin disfuncționalitate* a UE, adică era necesar să se definească mai precis ceea ce urmează a fi UE şi care sunt mijloacele atenuării efectului „crizei de creştere".

Pe rând, năzuința autorităților Uniunii Europene în legătură cu aceste state a fost realizarea unui spațiu de liber schimb, a unei uniuni vamale, a unei convergențe economice multiple, până la atingerea parametrilor de spațiu economic performant şi competitiv; a unei convergențe politice, etc. Dificultatea rezidă în faptul că UE nu poate fi concepută ca un stat național (în accepția secolului XX) gigantic, ci trebuie căutat raportul potrivit între centralism şi democrație (între centralizare şi descentralizare), compatibil cu realizarea „unității în diversitate", unul dintre secretele vialității europene.

Instrumente ale extinderii

În 1979, a fost elaborat *Sistemul Monetar European* (SME) al cărui obiectiv a fost de a echilibra economiile şi devizele țărilor Comunității Europene, făcându-le mai puțin sensibile la fluctuații şi crize. Două măsuri importante urmau a fi luate de acest organism: introducerea monedei unice europene (ECU), care avea să suplimenteze, fără însă a înlocui, devizele naționale existente şi adoptarea unui *Mecanism de Schimb Valutar* (ERM) prin care guvernele acceptau să-şi mențină valoarea propriilor monede în cadrul unor limite fixe.

Au fost create instrumentele necesare operației complexe de cuprindere a țărilor est-europene. La **12 mai 1990**, a fost creată *Banca Europeană pentru Reconstrucție Europeană în Europa de Est*, cu sediul la Londra. S-au creat şi instrumente regionale care să gestioneze procesul complex şi de durată al integrării: *Consiliul Balticii* (**mai 1990**), *Comitetul Mării Negre* (**iunie 1992**), *Grupul de la Vişegrad* (**decembrie 1992**, cuprinzând Ungaria, Polonia şi Cehoslovacia). În **1994** a fost creat *Institutul Monetar European*. Între aceste structuri, cele cu profil financiar au un rol foarte important în asigurarea costurilor statelor aspirante prin programe care să le stimuleze efortul, imaginația şi performanța (exemplu: programul *PHARE*).

Pregătirea temeinică a aderării statelor foste comuniste se concretizează şi în stabilirea criteriilor de aderare (*„criteriile de la Copenhaga"*, **iunie 1993**), iar *Consiliul European de la Essen* (**decembrie 1994**) stabileşte strategia de pre-aderare.

În **16 iulie 1997**, apare *Agenda 2000 pentru o uniune mai puternică şi mai extinsă*[7]. *Consiliul European de la Luxemburg* (**decembrie 1997**) lansează un „proces global de extindere" către toate țările care solicită acest lucru. Ca urmare, apare o nouă structură: *Conferința Europeană*, care să cuprindă toate țările solicitante. Conferința se întruneşte prima dată la Londra (**12 martie 1998**). Țările europene foste comuniste nu se prezintă ca un bloc omogen; există diferențe la nivel economic de dezvoltare şi de experiență în privința construcției instituțiilor şi a mentalităților democratice. *Consiliul European de la Copenhaga* (**iunie 1993**) a stabilit principiul egalității de tratament, dar ordinea începerii negocierilor nu poate să nu țină seamă de aceste diferențe.

Impactul reunificării Germaniei (3 octombrie 1990), eveniment cu ample urmări asupra istoriei Europei, produce impulsul necesar pentru crearea monedei unice europene (EURO – botezată la 16 decembrie 1995), şi în general, pentru cea mai amplă reformă a Uniunii Europene, aceea care primeşte statele foste comuniste.

Un răspuns al Europei la provocările globalizării este *Consiliul European de la Lisabona*, din 2002, care a lansat o strategie de dezvoltare pe 10 ani, al cărei principal obiectiv era

[7] A stabilit criteriile de aderare a noi state: criteriul democratic (pluralism politic, separarea puterilor, alegeri libere, respectarea drepturilor cetățeneşti, statutul minorităților etc.), criteriul economic (economie de piață funcțională), asumarea obligațiilor privind implementarea legislației europene, crearea unui cadru administrativ şi juridic adecvat.

transformarea Europei din punct de vedere economic în cea mai dinamică şi mai competitivă economie a lumii. Cunoscută sub numele de **„Procesul Lisabona"**, strategia reprezintă unul dintre cele mai îndrăznețe proiecte de dezvoltare din lumea contemporană, implicând o creştere economică durabilă, locuri de muncă şi creşterea coeziunii sociale.

INSTITUȚIILE UNIUNII EUROPENE

Parlamentul European (PE) este singura instituție a Uniunii Europene a cărei componență este stabilită prin alegeri libere[8] şi ale cărei şedințe şi deliberări sunt publice. Prezintă interesele populației statelor membre; este ales o dată la **5 ani**. Membrii PE sunt aleşi prin sistemul reprezentării proporționale, fiind grupați în funcție de partidele politice (două mari grupuri parlamentare: *popular* – partidele democrat-creştine şi conservatoare şi cel *socialist*) şi nu după naționalitate. Numărul de locuri care revine fiecărui stat este stabilit în funcție de populație. Rolul Parlamentului se evidențiază în examinarea şi adoptarea legislației comunitare, aprobarea şi monitorizarea bugetului UE, exercitarea funcției de control asupra altor instituții comunitare, aprobarea acordurilor internaționale majore, cum ar fi cele de aderare de noi membri etc. Sediul Parlamentului este la Strasbourg.

Consiliul Uniunii Europene se mai numeşte şi **Consiliul de Miniştri** fiind compus din reprezentanți ai guvernelor statelor membre şi reprezintă interesele acestora. Preşedinția Consiliului este deținută, prin rotație, de fiecare stat membru, timp de **6 luni**. Principalele responsabilități ale Consiliului UE sunt pe probleme de cooperare interguvernamentală în domeniile politicii externe, de securitate, justiție şi afaceri interne. Procedura de vot este cea a unanimității, iar în anumite situații cea a majorității calificate[9].

Consiliul European nu are, propriu-zis, statut de instituție a UE însă are un rol esențial în trasarea priorităților şi definirea orientărilor politice generale ale Uniunii. Este constituit din şefii de stat sau de guvern ai statelor membre.

Comisia Europeană reprezintă interesele UE, este organul executiv al acesteia, având următoarele competențe:

- de control, supraveghind respectarea Tratatului UE şi implementarea legislației comunitare;
- de inițiativă în politici comunitare;
- de execuție, având rolul unui guvern la nivel comunitar;
- de reprezentare, primind scrisori de acreditare a ambasadorilor țărilor din afara spațiului comunitar şi numeşte delegați (cu rang de ambasadori) în statele candidate sau din afara Uniunii.

Comisia Europeană este constituită din comisari reprezentând interesele Uniunii şi nu ale statelor membre din care provin. Sediul Comisiei este la Bruxelles.

Alte instituții europene sunt:

Curtea Europeană de Justiție având rolul de a asigura uniformitatea interpretării şi aplicării dreptului comunitar şi soluționarea litigiilor care implică statele membre, instituții sau persoane fizice din spațiul comunitar. Sediul: Luxemburg.

Curtea Europeană de Conturi verifică legalitatea operațiunilor bugetului comunitar.

Comitetul Economic şi Social este un organ consultativ care reflectă necesitatea participării societății civile la actul decizional. Oferă consultanță Parlamentului, Consiliului şi Comisiei în procesul de luare a deciziei; promovează dialogul social; contribuie la întărirea rolului organizațiilor şi asociațiilor societății civile în țările ne-membre.

Comitetul Regiunilor este un organ consultativ în domenii care interferează cu interesele locale şi regionale.

Banca Europeană de Investiții – finanțează proiecte care duc la realizarea obiectivelor Uniunii.

Banca Centrală Europeană este responsabilă de politica monetară a UE.

[8] Primele alegeri libere prin sufragiu universal au avut loc în perioada 7-10 iunie 1979.

[9] Majoritate calificată = sistem de aprobare a deciziilor prin care se urmăreşte funcționarea mai eficientă a instituțiilor Uniunii. Pragul pentru o majoritate calificată este de 71% din voturi.

CULTURA ROMÂNĂ – CULTURA EUROPEANĂ

CELE 4 MOMENTE DE SINCRONIZARE CULTURALĂ

În plan cultural, alinierea europeană a României este evidentă. Au fost 4 momente importante ale sincronizării culturii române cu cea europeană:

1. **Secolul XVI**. Saşii, vrând să convertească pe români la protestantism, le tipăresc cărţi bisericeşti în limba română. Cel mai important fapt cultural este opera tipografică a **diaconului Coresi**, care prin cărțile sale, a contribuit la crearea şi răspândirea limbii române literare.
2. Al doilea moment important străin este în **secolul XVII** în Moldova, când civilizația Apusului îşi arată adevărata influență asupra românilor, prin polonezi. Popor de cultură europeană, datorită culturii lor latine, polonezii au, încă din secolul XVI, o mare influență asupra spațiului românesc. Grigore Ureche, Costineştii, mitropolitul Dosoftei sunt mai mult sau mai puțin familiarizați cu cultura apuseană, ştiu însă limba poloneză şi pe cea latină în care puteau citi mai mult. Ion Neculce, deşi nu cunoştea vreo limbă străină, este şi el un om „cultivat". Aceşti cărturari şi principele Dimitrie Cantemir, cosmopolit, având o vastă cultură europeană, constituie o veritabilă mişcare culturală capabilă să sincronizeze Țările Române cu Europa.
   Epoca fanariotă a rupt Țările Române pentru circa 100 de ani de cultura europeană. Iluminismul, expresie a spiritului european, a fost totuşi prezent la noi, în special prin **Şcoala Ardeleană**, promotoare a ideologiei naționale. În secolul XIX, Țările Române au fost „reeuropenizate", rezonând cu Europa la 1848.
3. La **mijlocul secolului XIX**, reluarea legăturilor dintre Țările Române şi Occident a fost meritul generației paşoptiste. Pleiada fruntaşilor revoluției de la 1848, reprezentată de Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, frații Brătianu, frații Golescu etc., a creat mişcarea politică numită paşoptism. Plecați la studii în străinătate, tinerii români („bonjuriştii") au adus din Apus învățătură şi soluții pentru construirea unui stat național modern. Mulți dintre ei erau membri ai unor loji masonice franceze, aveau legături cu cercuri politice radicale sau chiar socialiste, erau prieteni cu ilustre personalități franceze (Jules Michelet, Edgar Quinet), fapt care a avut beneficii pentru românii de acasă.
   Cea de-**a doua jumătate a secolului XIX** stă, de asemenea, sub influența Vestului într-o fecundă competiție pe care o exercită civilizația franceză cu cea germană. Personalități precum Vasile Conta, Vasile Alecsandri, P.P.Carp, Titu Maiorescu, A.D.Xenopol, Ion Slavici, Petru Poni, şi mulți alții sunt absolvenți ai universităților franceze şi germane. Intelectualii români şi-au pus însă şi întrebări privind corectitudinea căii alese în celebra *teorie a formelor fără fond*, una dintre cele mai interesante controverse ale istoriei şi culturii române. Ea a fost enunțată inițial de I.H.Rădulescu, Alecu Russo, Barbu Catargiu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, dar junimiştii au sistematizat-o în formula cea mai potrivită. Titu Maiorescu, în celebrul articol *„În contra direcției de astăzi în cultura română"* (1868), expune principalele idei:
   - Societatea română modernă e considerată o imitație a celei occidentale;
   - Exponenții acestei mişcări, tinerimea imigrantă, au împrumutat efectele civilizației occidentale, numai formele, dar nu şi fundamentele ei istorice necesare, fondul;
   - Principalele instituții româneşti moderne sunt moarte, pretenții fără fond.

   Într-o oarecare măsură, teoria formelor fără fond este valabilă şi astăzi, după aproape 150 de ani de la enunțarea ei.
4. La rândul ei, **prima jumătate a secolului XX** s-a impus prin sincronizarea culturii şi civilizației româneşti cu civilizațiile şi culturile apusene. D.Gusti, P.P.Negulescu, Simion Mehedinți, Dan Barbilian, Lucian Blaga, Al. Rosetti sunt doar câțiva dintr-o pleiadă strălucită de savanți integrați în spiritul european. Procesul este bivalent. La începutul secolului XX, Occidentul beneficiază de contribuția unor mari personalități de origine română: contesa Anna de Noailles, Martha Bibescu, Emil Racoviță, Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Traian Vuia. În perioada interbelică – Constantin Brâncuşi (creatorul sculpturii moderne), George Enescu (cel mai mare compozitor român), Emil Cioran (eseist revendicat şi de cultura franceză), Eugen Ionescu (creatorul teatrului absurdului), Nicolae Iorga (mare istoric, celebru în lume).

SECOLUL XX

CONTEXT

Coordonate geopolitice. În secolul XX, istoria europeană a fost bogată în evenimente iar principalele sale coordonate se regăsesc şi în evoluția României: au avut loc 2 războaie mondiale (1914-1918, 1939-1945), s-au succedat regimuri politice diverse (democrate, autoritare, comuniste), s-au petrecut mutații importante în mentalitatea colectivă, viața s-a schimbat, ştiința şi tehnica au revoluționat toate domeniile.

România a parcurs o evoluție semnificativă, uneori în „pas" cu Europa, alteori în mod diferit: şi-a desăvârşit unitatea teritorială în 1918, la fel ca şi alte state din zonă, a pierdut unele teritorii în 1940 (situație remediată parțial în 1945), a cunoscut un regim politic democratic în primele 4 decenii şi unul de tip totalitar şi apoi socialist-totalitar în a doua parte a secolului, pentru ca în 1989 să revină la democrație.

După Marea Unire statul român avea o mărime medie, fiind, după Polonia, cea mai mare țară din spațiul european cuprins între M.Baltică şi M. Egee.

Prin adoptarea votului universal în 1918, pentru cetățenii de la 21 de ani în sus, țara noastră se asemăna cu Franța, Anglia, Suedia, Italia, Grecia, Polonia şi era ca „prag" de vârstă pentru alegători înaintea altor țări. La finalul perioadei interbelice, România avea un bun nivel economic, a.î. venitul național pe locuitor o plasa înaintea Bulgariei, Albaniei, Greciei, Turciei şi aproape la egalitate cu Ungaria, Polonia, Iugoslavia. Statul român a revenit la democrație în 1989, făcând paşi importanți pe drumul integrării euroatlantice.

Viața culturală. În România, odată cu creşterea forței materiale, s-au alocat fonduri importante pentru învățământ şi cultură. S-au realizat opere de referință în ştiință, literatură, tehnică, artă etc., într-un spirit cu vocație europeană. Personalități de referință în ştiința şi cultura română au contribuit la dezvoltarea patrimoniului cultural european şi universal.

ETAPE ÎN CULTURA ROMÂNĂ

În secolul XX cultura română a cunoscut două etape importante, determinate în mod direct de regimul politic: o primă etapă, plină de realizări şi efervescență, care a atins apogeul în perioada interbelică, şi o a doua, după 1947, când, odată cu instaurarea socialismului, a intervenit „spiritul nou", după modelul sovietic. Putem vorbi chiar şi de o a treia etapă – perioada postdecembristă când asistăm la o readucere a culturii române la acelaşi nivel cu cultura europeană.

PRIMA ETAPĂ. În primele 4 decenii, perioadă care corespunde regimului democratic, cultura a făcut progrese remarcabile, beneficiind de noul cadru, favorabil, creat în urma Marii Uniri de la 1918. Un rol important i-a revenit intelectualității, care şi-a asumat misiunea de „luminătoare" a maselor. Cultura a reflectat în bună măsură specificul național, dar s-a afirmat totodată aşa-numita avangardă culturală, caracterizată prin preocuparea de a găsi noi forme de exprimare: Tudor Arghezi, Ion Minulescu, George Bacovia (literatură), Constantin Brâncuşi (sculptură), Horia Creangă (arhitectură). Interesante dezbateri aveau loc în lumea intelectuală, cu privire la căile de dezvoltare culturală şi a raportului dintre spiritualitatea românească şi cea europeană.

În perioada interbelică Academia Română se afirmă ca principalul for cultural alături de Societatea Scriitorilor Români şi Institutul Social Român. Este de remarcat rolul jucat de diferitele fundații, între care se remarcă „Fundațiile Regale".

Se distingeau două mari curente. Astfel, **tradiționaliştii**, între care Nichifor Crainic, mentorul revistei „*Gândirea*" şi Lucian Blaga, pledau pentru conservarea valorilor autohtone şi nu agreau influențele externe. Alături de aceştia s-a afirmat generația anilor 1930 (Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco, Mircea Vulcănescu ş.a.) care militau pentru „creştinismul afectiv" şi promovarea spiritului ca valoare supremă.

Personalitățile româneşti care vor avea un cuvânt de spus în cultura europeană au fost exponenții *Tinerei Generații*. Această mişcare de idei s-a născut în 1927, odată cu lansarea în publicistica vremii a lui Mircea Eliade, cel care avea să devină liderul incontestat al generației sale. Contemporană cu mişcări similare din Franța şi alte țări europene, *Tânăra Generație* cuprinde nonconformişti precum Emil Cioran, Eugen Ionesco, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian sau Constantin Noica. Mizeria materială şi morală proprie sfârşitului Primului Război Mondial era asimilată de aceştia unui eşec al ordinii şi al valorilor promovate până atunci, temeinic motiv de „detaşare agresivă" în raport cu idealurile înaintaşilor". „*Scrisori către un provincial*" (Mircea Eliade), „*Nu*" (Eugen Ionesco) sau „*Pe culmile disperării*" (Emil Cioran) vor deveni expresia acestui refuz şi adevărate manifeste ale spiritului anilor '30.

Cunoscuți şi sub numele de *Generația Criterion*, aceştia au organizat cicluri de conferințe de popularizare a culturii, dezbaterile prilejuite de acestea devenind ocazii de confruntare a unor personalități de orientări politice dintre cele mai diferite. Era numai unul din aspectele care ilustrează spiritul democratic al unei societăți, cea românească, care evolua către modernitate.

Alternativa propusă de *Tânăra Generație* a fost întoarcerea către autohtonism, ortodoxism şi iraționalism. Angajați în zona politică, aceştia s-au apropiat rapid de mişcarea de extremă dreapta, ca, de altfel, majoritatea intelectualității româneşti interbelice. România se ralia din nou mişcării de idei europene, de astă dată naționaliste, dar cu tendințe fasciste şi fascizante.

Al doilea curent era reprezentat de **modernişti** sau **europenişti**. Aceştia apreciau că procesul de dezvoltare a societății româneşti, început sub influența europeană, trebuia să aibă în vedere deschiderea spre noile mutații din civilizația occidentală: Eugen Lovinescu, Ştefan Zeletin, Tristan Tzara. Modernismul s-a afirmat îndeosebi în literatură, arhitectură (cubismul), arte plastice, România fiind în pas cu experimentele culturale care aveau loc în Europa.

A DOUA ETAPĂ. În România, instaurarea regimului comunist a însemnat şi în cultură preluarea modelului sovietic. Reorganizarea Academiei Române, legea învățământului, legea cultelor şi aplicarea cenzurii au afectat profund dezvoltarea culturii româneşti. După 1947, a început aşa-zisa „revoluție culturală" (după modelul sovietic); tot ce era românesc era blamat, pentru că venea în contradicție cu modelul totalitar. În anii 1948-1953, s-a dezvoltat ***proletcultismul***, curent care respingea valorile trecutului şi susținea crearea unei culturi proletare. O parte a operelor interbelice sau antebelice au fost interzise, iar o serie de mari personalități culturale şi artistice (Lucian Blaga, Gh. Brătianu, P.P.Negulescu) au fost excluse din Academia Română. După retragerea trupelor sovietice din România (1958) a urmat o anumită liberalizare produsă între anii '60-'70, când au fost restabilite legăturile culturale cu Occidentul, s-au realizat opere de anvergură europeană; în 1980 s-a organizat în România cel de-al XV-lea congres internațional de ştiințe istorice. Este perioada în care apar lucrările lui Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Nicolae Breban, Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Alexandru Ivasiuc, Marin Preda, Adrian Marino.

Cinematografia românească se bucură de succese prin premiile obținute la Cannes (1965 – „*Pădurea Spânzuraților*" în regia lui Liviu Ciulei, 1966 – „*Răscoala*" realizat de Mircea Mureşan) şi Premiul special al juriului la Mar del Plata, 1966 – „*Duminică la ora 6*", Lucian Pintilie.

După 1971 s-a lansat ideea unei noi revoluții culturale, în centrul căreia se afla cultul personalității lui Nicolae Ceauşescu, perioadă care determină naşterea dizidenței româneşti (Paul Goma, Dorin Tudoran, Vlad Georgescu, Mihai Botez, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Gabriel Andreescu).

Cultura postbelică europeană este marcată de lupta politică dintre cele două blocuri, de răspândire a modelului cultural american şi de riposta culturii europene. Perioada imediat următoare războiului lasă impresia unei cuceriri a libertății după constrângerile impuse de regimurile totalitare şi autoritare, de confruntările militare sau perioadele de ocupație. Această libertate este din nou pusă sub semnul întrebării. În URSS regimul comunist se menține şi se extinde în partea de răsărit a continentului marcând pentru jumătate de veac viața culturală.

Războiul Rece desfăşurat între cele două lumi devine o temă existențială a culturii postbelice alături de celelalte consecințe ale războiului şi de teama declanşării unui nou război. Sentimentul de pesimism şi de absurd este contracarat de dorința de viață ce aminteşte de „anii nebuni". Într-o primă fază, scriitorii şi artiştii sunt preocupați de ideea angajamentului politic în scopul realizării unei schimbări. O mare parte din intelectuali trec la comunism, producându-se o deconsiderare a celor care avuseseră orientări de dreapta. Pe acest fundal se dezvoltă curentul existențialist grupat în jurul lui Jean Paul Sartre şi Albert Camus, dar şi un curent de dreapta reprezentat de André Malraux.

Pe de altă parte, cultura europeană începe să resimtă consecințele supremației SUA. Forța economică şi politică şi rolul jucat în refacerea Europei au dus la răspândirea „modelului american" mai ales în privința culturii de masă şi îndeosebi în rândul tinerilor. Riposta la modelul american s-a realizat fie prin rezistența formelor tradiționale, fie prin critica venită din partea comunismului care considera acest model „decadent", creație a unei lumi imperialiste. În opoziție sunt promovate realismul socialist şi proletcultismul. Cultura elitelor a cunoscut o revoluție literară îndreptată împotriva existențialismului, marxismului şi angajării scriitorului. Această nouă orientare s-a manifestat prin „noul roman" şi „teatrul absurd" reprezentat de Samuel Beckett şi Eugen Ionesco. În literatura europeană s-au mai afirmat Marguerite Yourcenar, Albert Cohen, Italo Calvino, Jose Bergamin, Mihail Şolov.

Dezvoltarea culturii de masă a fost determinată de înmulțirea formelor de transmitere. Presa, cinematograful, radioul şi după 1950 televizorul au transformat majoritatea oamenilor în consumatori de cultură. Prețul acestora nu mai reprezintă un efort material pentru cei care provin,

de exemplu, din mediul muncitoresc. Explozia acestei forme de cultură a dus la crearea unei adevărate industrii, căreia i se adaugă noi domenii, cum ar fi publicitatea.

REALIZĂRI ŞI PERSONALITĂŢI

Învăţământul de toate gradele s-a dezvoltat şi diversificat. Durata învăţământului obligatoriu a crescut de la 4 clase la 7 clase (1924) şi apoi la 10 clase (1968). Numărul ştiutorilor de carte a sporit de la 40% în 1928 la 80% în 1940, iar la mijlocul anilor '50 a fost lichidat analfabetismul. Reţeaua liceelor s-a diversificat, iar învăţământul superior a înregistrat o dezvoltare dinamică, comparabilă cu standardele europene. Au apărut noi universităţi (Craiova, Timişoara), institute pedagogice de 3 ani (Oradea, Suceava, Constanţa). După 1990, a cunoscut o foarte largă extindere învăţământul superior particular şi cu deosebire ID (învăţământul la distanţă). România se plasează pe locul 4 în Europa în privinţă numărului de studenţi.

Ştiinţa şi tehnica au înregistrat un progres deosebit, afirmându-se pe plan internaţional şcolile româneşti de chimie, matematică, fizică, medicină, istorie, filozofie, geografie, sociologie. Dintre realizările remarcabile amintim: întemeierea şcolii româneşti de geografie (Simion Mehedinţi), crearea primului institut de biospeologie din lume (Emil Racoviţă, 1920), întemeierea şcolii de oceanografie (Ion Borcea), înfiinţarea Institutului de Seruri şi Vaccinuri (Ioan Cantacuzino – 1921), sau de geriatrie (Ana Aslan), elaborarea Enciclopediei Române (4 volume, sub coordonarea lui Dimitrie Gusti) ş.a. Succese importante s-au obţinut şi în domeniul tehnicii cu aplicaţiile în practică: construcţia de avioane, aerodinamică, radiocomunicaţiile, astronautica.

Nicolae Paulescu a descoperit insulina, Ştefan Odobleja este un precursor al ciberneticii, Hermann Oberth este inventatorul rachetei destinate zborurilor spaţiale, Gogu Constantinescu şi-a legat numele de întemeierea sonicităţii, Traian Vuia şi Aurel Vlaicu se află printre pionierii constructorilor de avioane, Henri Coandă a inventat avionul cu reacţie şi a descoperit efectul care îi poartă numele, Aurel Persu a brevetat automobilul aerodinamic.

De asemenea s-au remarcat Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Gheorghe Brătianu, Constantin Giurescu (istorie), Mircea Eliade, Emil Cioran (filozofie), Constantin Neniţescu (chimie), Gh. Ţiţeica, Traian Lalescu (matematică), Emil Racoviţă (biologie), Victor Babeş, Gh. Marinescu (medicină), Nicolae Titulescu (ştiinţe juridice), Ştefan Procopiu (fizică).

Literatura s-a îmbogăţit cu frumoasele realizări în proză (Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu) şi în versuri (Lucian Blaga, Tudor Arghezi, George Bacovia), multe dintre acestea fiind traduse în alte limbi. Minorităţile naţionale au adus contribuţii apreciabile în plan literar (Oscar Walter Cisek, Gaal Gànor ş.a.). S-au diversificat presa şi cartea tipărită, România fiind (ca tiraj) între ţările avansate. Aria informaţională s-a mărit odată cu începerea activităţii radiodifuziunii (1928) şi a televiziunii (1956).

Artele îmbinând tradiţionalismul cu modernismul european, au atins culmi de măiestrie în diverse domenii: arhitectură (Petre Antonescu, Duliu Marcu, Horia Creangă), artă muzicală (George Enescu), sculptură (Constantin Brâncuşi), teatru (Grigore Vasiliu-Birlic, Lucia Sturdza-Bulandra), jocuri sportive (Nadia Comăneci, Ivan Patzaichin) etc.

Avangardismul a fost resimţit în România prin reviste şi periodice („Contimporanul", „Punct", „Integral", „Unu" ş.a.), dar mai ales datorită lui Tristan Tzara, fondatorul curentului dadaist (este drept, în afara graniţelor ţării - 1916). Asociată cu tendinţele suprarealiste şi cubiste, adaptate specificului românesc, mişcarea de avangardă se manifestă în perioada interbelică în artele plastice prin cubismul moderat promovat de Marcel Iancu şi M.H.Maxy şi suprarealismul lui Victor Brauner. Realizări importante au avut pictorii N.N.Tonitza, Gh. Petraşcu, Teodor Pallady. În arhitectură, stilul românesc practicat de Ion Micu, Gr. Cerchez este însoţit de afirmarea tendinţelor moderniste (realizarea unor noi tipuri de construcţii: *block-house* – clădirea ARO realizată de Horia Creangă sau prin preferinţele cubiste ale lui Marcel Iancu).

SPECIFICUL CULTURAL ROMÂNESC

În secolul XIX, dominanta culturală era dată de căutarea acelor elemente care reprezentau similarităţi între cultura română şi cele ale marilor culturi europene. În schimb, în secolul al XX-lea şi al XXI-lea, românii sunt doritori mai mult să descopere ceea ce ii diferenţiază de ceilalţi. „Românismul" este descoperit în: *ortodoxism* – socotit matrice a spiritualităţii româneşti; *moştenirea culturală bizantină* – civilizaţia românească considerându-se continuatoarea legitimă a celei bizantine, Nicolae Iorga lansând chiar sintagma „Bizanţ dupa Bizanţ"; *folclor* – satul fiind considerat un model cultural şi o sursă de inspiraţie pentru întreaga cultură europeană. Rezistenţa lor împotriva dominaţiei otomane în cursul Evului Mediu a dovedit în mod strălucit că organismul naţional şi-a menţinut coeziunea europeană şi creştină.

ROMÂNIA ŞI EUROPA ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Pentru Europa, secolul XX a reprezentat perioada unor mutaţii economice, sociale şi politice fără precedent. Cuprins, istoric, între Revoluţia bolşevică şi prăbuşirea regimului comunist, secolul XX a primit diverse aprecieri. Socotit „secolul scurt", „cel mai violent secol", „secolul extremelor", această perioadă este marcată în primul rând de apariţia şi existenţa unor regimuri totalitare, desfăşurarea unor războaie fără precedent şi triumful democraţiei în finalul său.

ROMÂNIA LA ÎNCEPUT DE SECOL XX

Din punct de vedere economic, la începutul secolului XX, România era o ţară în care agricultura era preponderentă, aproape 90% din populaţie fiind ocupată de acest sector. Extracţia petrolului a fost un domeniu de care capitalul străin era interesat. România avea cea mai mare producţie de petrol din Europa.

Comerţul românesc se baza pe exportul de cereale şi de petrol, iar leul românesc era una din valutele forte ale Europei.

România s-a implicat în cel de-al doilea război balcanic, şi prin Pacea de la Bucureşti (1913), a obţinut două judeţe din sudul Dobrogei (Cadrilaterul).

Izbucnirea Primului Război Mondial (1914) a pus România în situaţia de a opta pentru alternativa care să-i permită realizarea unităţii statale. După doi ani de neutralitate, guvernul I.C.Brătianu a semnat o Convenţie politică şi una militară cu Antanta, intrând în război pentru întregirea neamului.

ROMÂNIA ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE

În secolul XX, România a fost marcată de cele două conflagraţii mondiale: cea din 1914-1918 şi cea din 1939-1945. Odată cu încheierea Primului Război Mondial, se realizează unirea României într-un singur stat unitar. Perioada interbelică este una de prosperitate şi democraţie, dar spre sfârşitul perioadei, România şi celelalte state mici şi mijlocii din Europa Centrală şi de SE cad, pe rând sub dominaţia regimurilor totalitare: sub Germania naţional-socialistă şi apoi în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice.

Aşadar, România trece, pe rând, prin ipostaza de ţară componentă a Europei naţionalităţilor, de stat-satelit al Germaniei naţional-socialiste, de componentă a zonei sovietice de influenţă, separată de Europa prin „Cortina de Fier" şi de stat suveran care, după prăbuşirea comunismului şi a URSS, năzuieşte să devină parte a UE.

ROMÂNIA MARE, realitate istorică şi prezenţă activă în politica europeană

Aspiraţia românilor de a trăi într-un stat unitar ia forma României întregite, realizată prin voinţa oamenilor politici şi prin eforturile poporului român.

Construcţia statelor naţionale din Europa Centrală şi de SE se desăvârşeşte după Marele Război şi ca urmare a contextului geopolitic, determinată de victoria Antantei asupra Puterilor Centrale. Principiul naţionalităţilor se generalizează, extinzându-se asupra acestei părţi a Europei, în care se năruiesc imperii (Imperiul Austro-Ungar, Imperiul German, Imperiul Otoman, Imperiul Rus îşi schimbă forma şi ideologia, mai târziu constatându-se preluarea unora dintre obiectivele Rusiei ţariste de către conducerea Uniunii Sovietice) pe ruinele cărora au apărut state noi: Estonia, Letonia, Lituania, Finlanda, Polonia, Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor.

La **27 martie 1918**, Sfatul Ţării, întrunit la Chişinău, a hotărât **unirea Basarabiei cu România**, iar la **28 noiembrie 1918**, Congresul General de la Cernăuţi a votat **unirea Bucovinei cu patria-mamă**. Ziua de **1 Decembrie 1918** a marcat încheierea procesului istoric de formare a statului naţional unitar român prin **unirea Transilvaniei cu România**. România a devenit o ţară de mărime mijlocie în Europa, ocupând locul 8 după populaţie şi locul 10 după suprafaţă.

România Mare devine o realitate istorică în *Europa naţionalităţilor* aşezată în frontierele recunoscute prin tratatele încheiate la Conferinţa de Pace de la Paris din 1919-1920 – Sistemul de la Versailles. Românii s-au dovedit activi în folosirea acestui prilej favorabil. Pledoaria în capitalele marilor puteri ale Antantei făcută de reprezentanţii popoarelor doritoare să se desprindă de Austro-Ungaria s-a dovedit eficientă. Pentru români, pledoaria s-a făcut prin

Consiliul Național al Unității Româneşti (Franța), *Liga Națională* (SUA), *Comitetul de Acțiune al Românilor* (Italia). Hotărârea de a acționa în această manieră fusese luată la Roma, la Congresul naționalităților.

ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Economia românească a înregistrat o puternică dezvoltare, ca urmare a sprijinului acordat de stat prin credite, a protecționismului vamal, a lansării unor comenzi de mărfuri către întreprinderile particulare.

Ramura cea mai dinamică a economiei naționale a fost industria. România transformându-se de la mijlocul anilor '30, dintr-o țară agrară, într-una agrar industrială.

Au apărut întreprinderi moderne precum: Malaxa şi Mociornița în Bucureşti şi IAR în Braşov, una dintre cele mai performante în industria aeronautică (avionul IAR – 81 se situa pe locul al treilea în lume în privința vitezei şi a plafonului de zbor).

În perioada interbelică, industria românească a crescut în ritm de 5% pe an, unul dintre cele mai ridicate din Europa.

Leul românesc a rămas o monedă liber-convertibilă, participând la operațiunile financiare de pe piața europeană. Principalul produs de export al României a devenit petrolul, care a luat locul cerealelor.

Politica externă a României avea ca principale obiective menținerea păcii şi a status-quoului teritorial stabilit prin „sistemul versaillez", promovarea unor relații de bună vecinătate. În acest scop, diplomația românească s-a bazat pe sprijinul Franței şi al Marii Britanii, a încheiat tratatele bilaterale cu Polonia (**1921**), cu Franța şi Italia (**1926**) şi a pus bazele **Micii Înțelegeri**, alcătuită în **1921** din România, Cehoslovacia şi Iugoslavia şi a **Înțelegerii Balcanice** (**1934**), prin semnarea unui pact între țara noastră, Grecia, Turcia şi Iugoslavia. În anul 1934 au fost reluate relațiile româno-sovietice, întrerupte de guvernul bolşevic în 1918.

ROMÂNIA ÎN FAȚA REVIZIONISMULUI

România întregită s-a realizat pe **cale democratică**, prin **adunări cu caracter reprezentativ**. Această realitate istorică a durat într-o Europă în care relațiile interstatale erau tensionate de confruntarea între **apărătorii status-quo-ului** (a frontierelor recunoscute prin tratate) şi **promotorii revizionismului**, adică statele care pierduseră războiul. În fruntea acestora se plasa Germania; în măsura în care recuperează şi consolidează statutul de putere europeană, tendințele revizioniste devin preponderente.

Europa Centrală şi de SE ajunge sub dominație germană. Pretextul inițial este corectarea erorilor făcute de învingători în Marele Război. Sub protecția Germaniei, revizionismul statelor mai mici, nemulțumite, se activează. România întregită cade pradă revizionismului; prin hotărâri arbitrare, pierde Basarabia şi N Bucovinei în favoarea URSS, o parte a Transilvaniei în favoarea Ungariei şi o parte a Dobrogei în favoarea Bulgariei.

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎN EUROPA NAȚIONALITĂȚILOR

Până la pierderea unității statale, România fusese o prezență semnificativă în politica Europeană. Autoritățile româneşti erau interesate în lichidarea urmărilor războiului, în consolidarea unității naționale şi în reluarea dezvoltării normale. Aceasta cu atât mai mult cu cât există dovezi potrivit cărora elita românească percepea realizarea unității naționale ca o premisă a afirmării românilor.

Stau mărturie în această privință preocupările pentru *identitatea românilor*, atât de prezentă în cultura românească de după 1918 şi mai ales în deceniul al patrulea al secolului XX, când se profilau „noi ordini", una mai amenințatoare decât alta. Se angajează în dezbatere oameni de cultură precum Constantin Rădulescu-Motru, Ştefan Zeletin, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Mihail Ralea, G.Călinescu, Emil Cioran, Mircea Eliade ş.a.

„Noua Ordine" introdusă de puterile Antantei după război menționează înlocuirea *forței* cu *legea* în relațiile internaționale; era firesc, după o confruntare cumplită din care abia ieşise. Țările mici şi mijlocii, lipsite de forță în comparație cu marile puteri, au aderat relativ repede la idee; au sperat în viabilitatea Ligii Națiunilor şi în metoda preconizată de această instituție – *securitatea colectivă*.

România s-a numărat printre țările fondatoare ale Societății Națiunilor; autoritățile româneşti au contribuit cu adevărat la efortul de a face instituția eficientă. Interesați în păstrarea integrității patrimoniului național, a frontierelor recunoscute la Conferința de Pace, reprezentanții României au văzut necesitatea păstrării convergenței intereselor puterilor învingătoare în război, în ideea fructificării păcii şi a realizării unei reconcilieri reale în Europa. Dificultatea realizării democratizării

relațiilor internaționale se observă şi în faptul că, în Liga Națiunilor, diferența între Marile Puteri şi celelalte state este marcată de locul permanent al reprezentanților marilor puteri în Consiliul Ligii Națiunilor; un compromis necesar trecerii de la „concertul puterilor" la securitatea colectivă. Prezența României şi a celorlalte puteri în zonă se face remarcată mai ales în cadrul Ligii Națiunilor, dar şi prin inițiative locale, năzuind la relații normale cu vecinii pornind de la premisa respectării tratatelor de pace.

Marile puteri europene manifestă un entuziasm prudent în legătură cu Societatea Națiunilor, mai ales după prima lovitură pe care instituția o primeşte prin neimplicarea SUA. Franța este prima care percepând ineficiența posibilă a Societății Națiunilor, caută alianțe regionale, mai ales cu Polonia şi Cehoslovacia, statele limitrofe Germaniei pe granița răsăriteană. Pericolul german pentru Franța, real şi obsesiv, nu putea fi ținut sub control cu ajutorul Rusiei, acum „o necunoscută" efectuând un experiment dureros de înnoire; unul utopic.

România ajunge astfel în sistemul francez de alianțe orientale, la început cu dublă misiune: stăpânirea pericolului german şi stăvilirea pericolului bolşevic care amenința Europa. Pe măsura consolidării statului sovietic, concretizată în recunoaşterea de către celelalte puteri europene, problema Europei Centrale şi de SE – ale României, în speță – se complică; cresc dificultățile diplomației țărilor din zonă de a asigura supraviețuirea şi apărarea intereselor lor de state suverane.

Totuşi, perioada 1919-1936 este apreciată drept „epoca de aur" a țărilor europene mici şi mijlocii (André Tibal). Acestea reuşesc şă-şi afirme interesele şi în bună măsură să le apere. România, prin vocea lui Nicolae Titulescu, a fost într-adevăr o prezență europeană activă; Titulescu a ilustrat strălucit ideea de securitate colectivă, ideea de *spiritualizare a frontierelor* şi aceea a mutării accentului de pe *confruntare* pe *cooperare* în relațiile internaționale, prin intensificarea cooperării economice. I s-a făcut onoarea încredințării preşedinției Ligii două mandate la rând (1930, 1931) – o excepție.

Lumea şi Europa, mai ales, mergeau însă în direcția opusă; Europa naționalităților cedează temporar forțelor revizioniste în frunte cu Germania național-socialistă. Eforturile României de a face tratatele respectate prin alianțe regionale de tipul Micii Înțelegeri şi Înțelegerii Balcanice se dovedesc ineficiente, în paralel cu erodarea progresivă şi rapidă a statutului de mare putere al Franței.

Dezvoltarea Europei în această direcție reduce tot mai mult libertatea de acțiune a puterilor mici şi mijlocii de talia României. În epocă, se constată imposibilitatea neutralității țărilor din Europa Centrală şi de SE dintre cele 2 tiranii ale perioadei – Germania şi Uniunea Sovietică. Eşuează inițiative locale precum aceea a creării unei „Axe" Varşovia-Bucureşti.

După Titulescu, diplomația românească a făcut eforturi remarcabile pentru asigurarea frontierelor țării în condițiile acestei schimbări dramatice a raporturilor dintre marile puteri. Eforturile au înregistrat şi reuşite până în 1940, când, izolată, România este sfătuită să renunțe la unitatea ei teritorială „în interesul păcii". Sacrificiul a fost însă zadarnic.

De la democrație la regimurile autoritare şi totalitare

Experimentul românesc. De-a lungul secolului XX, România a trecut prin mai multe faze ale dezvoltării politice: o perioadă de năzuință spre alinierea lângă puterile democratice învingătoare în Primul Război Mondial, aşa-numitul *experiment democratic*, până în 1930. După 1930, în România, democrația intră în declin, pentru ca între 1938 şi 1940 să se instaleze regimul de autoritate monarhică al lui Carol II. Cu venirea lui Ion Antonescu la putere (6 septembrie 1940), România trece printr-un regim de dictatură, militar-legionară până în ianuarie 1941 şi militară până în 1944. După lovitura de stat de la 23 august 1944, încercările revenirii la regimul democratic eşuează şi ca urmare a lipsei de omogenitate ideologică a Coaliției Națiunilor Unite; România ar fi vrut să iasă din Al Doilea Război Mondial alături de puterile anglo-saxone, dar hotărârea era luată: statele foste satelite ale Germaniei vor purta negocieri cu Uniunea Sovietică. România şi celelalte țări ale Europei Centrale şi de SE intră în zona sovietică de influență. Ca urmare, în România se instaurează dictatura comunistă, care va dura până în 1989. Acest regim dictatorial comunist este, deopotrivă, expresia condițiilor interne şi o proiecție a modelului sovietic în zonă. Aşadar, timp de 70 de ani (1919-1989), viața românilor a însemnat un experiment continuu.

Bilanțul acestor 70 de ani nu poate să omită eşecul încercărilor de modernizare a României, de reducere a decalajelor acumulate în timp față de Occident. Eşecul este cauzat de oameni şi

de împrejurări şi se concretizează, pe plan economic, în productivitatea muncii scăzută, în lipsa de prosperitate şi în ultimă instanţă, într-o calitate scăzută a vieţii, într-o vulnerabilitate a ţării în faţa riscurilor, de la cele naturale la cele politice, sociale şi militare. După 1990, experimentăm în continuare: întoarcerea la *capitalism* după jumătate de secol de economie socialistă, rigid planificată; întoarcerea la *democraţie* după dictaturi prelungite şi umilitoare; întoarcerea la *normalitate* – a relaţiilor dintre oameni şi a relaţiilor noastre cu lumea.

Caracteristicile democraţiei româneşti

Viaţa politică interbelică în România a fost marcată de confruntarea democraţiei cu autoritarismul. Ne referim la gospodărirea ineficientă a resurselor, atunci când nu lipsesc; la nevoia consolidării unităţii naţionale după 1918; la nevoia alocării, uneori potrivnic raţiunilor economice sănătoase, a resurselor pentru apărare. Ar fi convenit României şi celorlalte ţări mici şi mijlocii din zonă, spre exemplu, cheltuieli minime pentru apărare, dar contextul geopolitic marcat de revizionismul tot mai activ, dicteaza altfel. Apoi, practicarea democraţiei se lovea, uneori, de o masă rurală aproape compactă, 80% din populaţie, în mare parte analfabetă, apatică şi fără experienţă politică. Votul universal şi reforma agrară introduse după Marele Război au urmărit trezirea statului românesc, smulgerea omului de rând din inactivitatea politică prelungită, pregătirea înţeleaptă a evitării revoluţiei ca metodă a promovării schimbării. Impactul real al acestor reforme este incontestabil, dar nu a fost pe măsura aşteptărilor elitei politice şi mai ales ale acelei părţi care voia un alt loc pentru România în Europa secolului XX; pentru unii oameni politici era prea multă democraţie şi soluţia se afla într-o conducere autoritară. Pentru alţii, trebuia străbătut drumul consolidării instituţiilor democratice, până la nivelul celei existente în Occident.

Această dezbatere – o confruntare de interese – avea loc în România în condiţiile în care, în Europa, lichidarea urmărilor războiului lua şi forma efortului revenirii la metodele democraţiei normale prin părăsirea apucăturilor dictatoriale impuse de starea excepţională de război.

Confruntările din România aveau loc în contextul instalării dictaturii fasciste în Italia (28 octombrie 1922) şi mai ales în vecinătatea „experimentului sovietic" în desfăşurare. Revoluţia rusă din 1917 şi urmările ei au forţat de multe ori autorităţile ţărilor vecine la asumarea priorităţii pentru „ordine" şi „armonie socială" ca soluţii opuse „haosului revoluţionar" şi „luptei de clasă".

Constituţia din 1923 – fundamentul democraţiei

Constituţia din 1923 consacră forma regimului politic: democraţie parlamentară. Totuşi, puterile regelui rămân destul de largi, iar limitările lor rămân eficiente sub Ferdinand I, dar ineficiente sub Carol al II-lea. De asemenea, dacă în democraţiile consolidate guvernul era creaţia parlamentului, în România, parlamentul a continuat să fie o extensie a guvernului şi aceasta chiar în condiţiile creşterii în diversitate a exprimării opiniilor politice şi a activismului politic ca urmare a reformelor de după război.

Instituţiile democratice, pârghiile esenţiale ca legea să fie respectată, nu au răgazul să se consolideze. Aceasta cu atât mai mult cu cât, pe lângă partidele angrenate firesc în lupta pentru putere – puterea de a servi interesul general-naţional în accepţia fiecăruia – apar grupuri şi indivizi care fac opoziţie la tot ce însemna Europa modernă: urbanism, industrie, instituţii politice democratice. Astfel ia naştere un climat care favorizează şi pregăteşte mişcările extremiste, naţionaliste şi autoritare.

ROMÂNIA ŞI REGIMURILE AUTORITARE ŞI DICTATORIALE

Regimul parlamentar şi partidele politice în impas

Intrarea României în zona dictaturilor se face treptat şi într-un fel de sincronizare cu zona Europei Centrale şi de SE.

De la început, se impune observaţia că România a intrat împreună cu întreaga zonă, dar nu în acelaşi timp. Atrag atenţia şi de această dată combinarea efectelor factorilor interni şi externi şi preponderenţa în creştere a celor externi pentru zona în care este situată România. Este evident că urmările marii crize din 1930 sunt resimţite de toate ţările cu regim democratic, se consolidează convingerea că această criză este o prelungire a primei conflagraţii, că atât războiul, cât şi criza demonstrează ineficienţa democraţiilor.

Acesta în contextul în care, începând cu iunie 1930 se manifestă voinţa lui Carol al II-lea de a institui un regim de dictatură personală. El reuşeşte să diminueze capacitatea partidelor politice de a se constitui în obstacole în faţa voinţei regale; acţiunea lui, care i-a adus inclusiv

caracterizarea de cel mai abil om politic al României deceniului al patrulea al secolului XX, grăbeşte procesul erodării eficienței partidelor ca urmare a uzurii guvernamentale, a inabilității şi lăcomiei membrilor acestora.

Uzura partidelor, ajutată de Carol, se produce în condițiile îndoielii în creştere în eficiența democrației parlamentare. Neutralitatea se dovedeşte treptat imposibilă. România ca mai toate țările din zonă, începând cu Polonia, înclină să vadă în Germania național-socialistă „răul cel mai mic".

Eliminarea lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Român de Externe reflectă ambiguitatea şi complexitatea contextului geopolitic în care România şi țările din zonă se găsesc drept urmare a modificărilor raporturilor între marile puteri.

Schimbarea lui Titulescu năzuieşte deopotrivă la o acomodare mai flexibilă a României cu prezența Germaniei ca mare putere şi la păstrarea țării în sfera democrațiilor occidentale, prin luarea în considerare a orientării preponderente spre Marea Britanie, alunecarea Franței în rândul puterilor de mâna a doua fiind vizibilă.

România în anii celui de-al Doilea Război Mondial

Prin ocuparea Cehoslovaciei, în martie 1939, de către Germania, dispărea şi Mica Înțelegere. La **23 august 1939**, prin semnarea Pactului sovieto-german (Ribbentrop-Molotov) cele două mari puteri totalitare şi-au împărțit sferele de influență, România nemaiputând conta pe sprijinul extern al Franței şi Marii Britanii.

Lichidarea Poloniei (**septembrie 1939**) însemna pentru România pierderea unui alt aliat. Capitularea Franței (**22 iunie 1940**) a fost receptată la Bucureşti ca o adevărată catastrofă europeană, cu grave consecințe asupra României. Rămas fără sprijin extern, România a suferit grave pierderi teritoriale: Basarabia, N Bucovinei şi ținutul Herței (URSS), NV Transilvaniei (Ungaria), Cadrilaterul (Bulgaria). În vara anului 1940, România a pierdut 33,8% din suprafață şi 33,3% din populație.

În ziua de **14 septembrie 1940**, România a fost proclamată „stat-național legionar", iar la **23 noiembrie 1940**, Ion Antonescu a semnat actul de aderare a țării noastre la Pactul Tripartit (Germania, Italia, Japonia).

Regimul politic din **perioada ianuarie 1941 – august 1944** a avut caracter totalitar. Antisemitismul a devenit politică de stat, un număr apreciabil de evrei pierzându-şi viața în holocaust, dar Antonescu nu a aplicat „soluția finală" cerută de Hitler. La sfârşitul războiului, în România trăia cea mai mare comunitate evreiască din Europa.

Obiectivul esențial al politicii lui Antonescu a fost refacerea granițelor României, motiv pentru care, la **22 iunie 1941**, a intrat în război alături de Germania, împotriva URSS. La **27 iulie 1941**, Basarabia şi N Bucovinei au fost reintegrate României.

La cererea lui Hitler, mareşalul Antonescu a dispus continuarea războiului şi dincolo de Nistru. După dezastrul de la Stalingrad (**februarie 1943**), politicienii români au inițiat tratative diplomatice care vizau scoaterea României din război.

Prin lovitura de stat de la **23 august 1944**, inițiată de regele Mihai, România a ieşit din război şi s-a alăturat Națiunilor Unite. La 12 septembrie 1944 a fost semnată, la Moscova, Convenția de armistițiu, care a marcat intrarea României în sfera de influență a URSS.

Actul de la 23 August 1944 a avut şi o însemnătate internațională, generand prăbuşirea frontului german din Balcani şi scurtarea războiului în Europa.

Regimul autoritar al lui Carol al II-lea

Carol instituie un regim de autoritate personală la **10-11 februarie 1938**; în Europa şi în țară democrația este „sub asediu". Patriarhul Miron Cristea preia conducerea guvernului, având pe generalul Ion Antonescu la Ministerul de Război.

Este abrogată Constituția din 1923 şi înlocuită cu una nouă, elaborată cu contribuția semnificativă a juristului Istrate Micescu (20 februarie 1938). Noua constituție avea două principii de bază: ***principiul corporatist*** şi acela al ***concentrării puterii în mâna regelui***.

„Noua Ordine" era incompatibilă cu prezența partidelor, eliminate din viața politică la **30 martie 1938**, iar prin legea „menținerii ordinii" din **15 aprilie 1938**, regimul conturează un profil mai clar. Nu reuşeşte inițiativa alcătuirii unei structuri politice folositoare ideilor regale (*Frontul Renaşterii Naționale* – **16 decembrie 1938**; *Partidul Națiunii* – 1940). Regimul lui Carol al II-lea a vrut consolidarea țării pentru a face față presiunilor revizioniste în creştere şi pentru a menține cooperarea României cu democrațiile occidentale. Două sunt evenimentele semnificative ale perioadei: *Pactul Ribbentrop-Molotov* (**23 august 1939**) şi prăbuşirea Franței (**22 iunie 1940**). Din cauza lor, a devenit imposibilă evitarea catastrofei naționale (pierderea a 99 790 km^2, cu 6 161 317 de locuitori). Europa era în război şi intra progresiv sub dominație germană. Victoriile puterilor AXEI păreau a confirma prorocirea potrivit căreia secolul va fi unul al dictaturilor. O

„nouă ordine" se contura la nivel european; prin *Pactul Tripartit* (**27 septembrie 1940**), mai târziu caracterizat drept „cartă a noii ordini", se stabileau zonele de influență între Germania şi Italia (în Europa) şi Japonia (în Asia).

În aceste condiții era exclusă posibilitatea revenirii la regimul democratic, mesajele unei rezistențe posibile şi speranța într-o victorie a țărilor democratice vor veni după oprirea ofensivei armatei germane lângă Moscova (decembrie 1941) şi mai ales după preluarea inițiativei strategice de către coaliția Națiunilor Unite, după 1942.

Regimul antonescian

Ca urmare, România trece de la regimul de autoritate monarhică la regimul de dictatură, cel condus de Ion Antonescu. Generalul a venit în fruntea guvernului la **6 septembrie 1940**, fiind învestit de rege cu puteri depline. Prăbuşirea frontierelor României Mari, în urma cedării teritoriale către URSS, Ungaria şi Bulgaria (vara 1940), a creat condiții favorabile instaurării dictaturii personale şi suspendării constituției. Deşi regimul a fost unul dictatorial, Antonescu a menținut instituția monarhiei. Carol al II-lea a fost însă obligat să abdice, tronul revenind fiului său, Mihai I. Dependența României de evoluția contextului european este tot mai mare. Obiectivele supraviețuirii statului român reîntregit rămân constante. Dictaturile dintre 1940 şi 1944 apar ca şi forme de adaptare ale României în Europa dominată de puterile Axei. Acelaşi obiectiv persistă şi în perspectiva victoriei Coaliției Națiunilor Unite. Aceasta cu atat mai mult cu cât prezența Uniunii Sovietice imprimă, din nou, o dimensiune tragică opțiunii României: cu democrațiile occidentale sau cu URSS.

Disocierea punctelor de vedere între aliați, după înfrângerea statelor Axei, era previzibilă; puterea militară a URSS devenise cea mai semnificativă din zonă. Din nou, la suprafață, pacea apare, pentru unii conducători ai Marii Alianțe mai importantă decât libertatea țărilor din Europa Centrală şi de SE, concretizează în exercitarea dreptului lor la autodeterminare, a dreptului de a-şi alege forma de guvernământ.

Contextul este complex, dar câteva observații asupra regimului antonescian se impun. Nota dominantă a acestui regim o inspiră Ion Antonescu. El rămâne cu sentimente de prețuire a puterilor occidentale, în special a Marii Britanii, dar este complet în dezacord cu democrația parlamentară practicată în România interbelică. Dezacordul porneşte de la opinia lui că „libertatea" de care s-au bucurat românii înainte de dictatură a degenerat, favorizând aşezarea interesului individual deasupra celui colectiv, mai presus de stat.

Aşadar, nu era de aşteptat de la Antonescu zel în reîntoarcerea la democrația parlamentară. Pe plan intern, generalul a încercat să facă ordine în administrație şi a interzis activitatea partidelor politice, păstrând însă legătura cu liderii acestora. În primele luni (până în februarie 1941), a colaborat cu mişcarea legionară, după această dată preferând un guvern de militari şi tehnocrați. Conlucrarea cu şefii partidelor mari (în special Iuliu Maniu şi Constantin I.C. Brătianu) se explică prin convingerea lui că astfel serveşte mai bine interesele României, interesul supraviețuirii statului român. Antonescu năzuia la un rol tot mai onorabil pentru România reîntregită în Europa de SE dominată de Germania. Alături de aceasta, Antonescu a angajat țara în războiul antisovietic (22 iunie 1941). După eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de N (iunie-iulie 1941), a antrenat armata în războiul purtat pe teritoriul URSS, conştient că doar o victorie decisivă împotriva acesteia garanta păstrarea celor 2 provincii româneşti. De altfel, complexitatea sitației este reflectată în spusele lui (12 decembrie 1942): *„Eu sunt aliatul Reich-ului împotriva Rusiei; sunt neutru între Marea Britanie şi Germania; sunt cu americanii împotriva japonezilor"*.

Cu eliminarea lui Antonescu începe tranziția României spre un alt tip de dictatură – dictatură totalitară de tip comunist.

ROMÂNIA ÎN SPATELE CORTINEI DE FIER

România în zona sovietică de influență

România a făcut parte din zona sovietică de influență între 1944-1990. Europa de Est a fost una dintre mizele principale atât pentru Al Doilea Război Mondial, cât pentru situația postbelică, în care lumea s-a găsit într-o pace ratată şi un război nedeclarat – Războiul Rece.

Conducerea URSS în frunte cu I.V.Stalin a solicitat constant aliaților anglo-saxoni prezența pe granița vestică a unor țări „prietene" şi „democratice". Ca urmare, ieşirea din război a sateliților Germaniei s-a făcut prin negocierea cu URSS. La această situație se adaugă divergențele apărute între SUA şi M.B., între F.D.Roosevelt şi Winston Churchill. Roosevelt, care nu avea încredere în Churchill, *„imperialist bătrân incapabil să înțeleagă idealismul ideologic"*, a avut vanitatea de a crede că doar el poate să negocieze cu Stalin, că acesta nu este interesat de

teritorii. De aceea s-a arătat interesat doar de victoria militară; nu a înțeles importanța victorie politice, adică păstrarea URSS în granițele ei din 1938.

Gândind astfel, Roosevelt, a dat libertate generalilor să rateze ajungerea la Berlin şi Praga. Ca urmare, Armata Roşie intră în inima Europei şi devine cea mai semnificativă forță militară în zonă. Încă de la 25 martie 1945, Veaceslav Molotov (1890-1986), ministru sovietic de externe, anunțase intenția organizării alegerilor „în stil sovietic", alegeri controlate riguros. Molotov aprecia că în România alegerile libere ar avea drept rezultat un guvern ostil URSS.

Relațiile externe ale României

Politica externă a României a fost marcată de faptul că pentru 45 de ani, s-a situat în zona sovietică de influență. Aceasta a însemnat relații privilegiate cu URSS şi „țările surori" – celelalte state din zona sovietică – şi ruperea relațiilor cu Occidentul; încadrarea României în Biroul Comunist de Informare (Cominform; oct. 1947 – 17 aprilie 1956). Apartenența la această structură şi mai ales relațiile cu URSS aveau semnificația unei **integrări ideologice**; apartenența la Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), între ianuarie 1949 – iulie 1991 are valoarea **integrării economice**. **Integrarea militară** se încearcă prin Pactul de la Varşovia (4 mai 1955-31 martie 1991).

Pentru România, se întrerupea temporar efortul de mai bine de un veac de racordare la valorile occidentale. Pe plan politic, se impune progresiv modelul sovietic caracterizat prin dictatura partidului unic. Desființarea proprietății private şi planificarea rigidă formează notele distincte pe plan economic. Reaşezarea societății prin eliminarea claselor „exploatatoare" şi instalarea dictaturii proletariatului formează substanța experimentului social.

Există unele elemente care disting România în ipostaza de țară situată în spatele Cortinei de fier. Destinele Partidului Comunist, ajuns partid unic, sunt conduse de Gh. Gheorghiu-Dej (1948-1965) şi de Nicolae Ceauşescu (1965-1989). Ei ajung la conducere în condițiile afirmării puterii militare sovietice drept cea mai semnificativă în zonă. Încercarea de a dobândi şi o legitimitate internă apare logică. Ostilitatea surdă față de URSS – care există în toate țările Europei de Est – trebuia transformată în acțiune politică de îndepărtare de Moscova. O regulă nu putea fi şi nu a fost încălcată: evitarea destrămării ideologice. Dacă s-ar fi încercat liberalizarea vieții politice şi trecerea la pluralism, URSS putea interveni în forță şi impune conducători ataşați liniei sovietice; frontiera comună constituia, din acest punct de vedere, un avantaj pentru sovietici.

România şi destalinizarea

Încetarea din viață a lui Stalin (5 martie 1953) pune blocului socialist problema schimbării metodelor din interiorul URSS şi în relațiile acesteia cu „țările surori". Destalinizarea reactivează divergențe până acum ținute sub control (cu China, spre exemplu). Pe de altă parte, impulsionează depărtarea țărilor din zona ei de influență de Moscova (desatelitizarea). Acesta este fondul pe care în România se ajunge de la reuşita negocierii **plecării unității Armatei Roşii de pe teritoriul național (1958)** la **Declarația din aprilie 1964**, percepută în țară şi în exterior drept o declarație de independență. Era vorba de o autonomie pronunțată în direcția dobândirii unei suveranități limitate. România se opune în CAER încercării de constituire a autorității supranaționale, care ar fi condamnat-o la permanentizarea subdezvoltării în calitate de țară producătoare de materii prime. Toate gesturile componente ale liniei româneşti de construire a socialismului, inclusiv politica de industrializare, nu convin Moscovei, dar le tolerează, de vreme ce nu erau semne de erezie ideologică. Prețul plătit pentru această rostire a unui punct de vedere românesc a legitimării naționaliste a puterii (național-comunism), a fost rigidizarea regimului ca regim totalitar despotic; trebuia demonstrat Moscovei că nu există risul defecțiunii României modalitatea unică a menținerii puterii.

Pe de altă parte, conducătorii români semnalează la un moment dat inutilitatea pactului de la Varşovia – bază juridică a intervenției în forță în caz de nesupunere a unei țări; nu l-au părăsit, dar România n-a mai participat la manevrele anuale menite să-i sublinieze prezență şi autoritatea. Mai mult: **România n-a participat la intervenția din august 1968 împotriva Cehoslovaciei**, țară în care procesul de liberalizare a fost apreciat la Moscova drept periculos pentru sistem şi chiar pentru URSS.

Despotismul a îndepărtat partidul de societate, de opinia publică, de Occident şi aceasta explică prăbuşirea din decembrie 1989. Este adevărat că au existat momente de particularizare accentuată a regimului comunist în România situată în spatele Cortinei de fier. Sovietologul Adam B. Ulam remarcă: *„în 1964-1965, România era singurul stat din lume care se putea lăuda cu următoarea combinație de realizări: era aliată a URSS, era prietenă cu China şi era statul comunist ale cărui relații diplomatice şi comerciale cu Occidentul se îmbunătățiseră şi erau în expansiune"*.

România în anii socialismului totalitar

La sfârşitul războiului, URSS şi-a impus propriul regim politic în Bulgaria, România, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Germania de Răsărit. Un regim similar a fost instaurat în Albania şi Iugoslavia. În aceste decenii au urmat 4 decenii de socialism totalitar. S-a instituit sistemul de guvernare prin partidul unic, a fost admisă o singură ideologie (cea marxist-leninistă), s-a procedat la naţionalizarea industriei, băncilor, mijloacelor de transport şi s-a trecut la ample acţiuni de epurare politică.

După retragerea trupelor sovietice de ocupaţie în 1958, relaţiile dintre Bucureşti şi Moscova au cunoscut o nouă evoluţie. Declaraţia Partidului Muncitoresc Român, din aprilie 1964, a fost interpretată la vremea respectivă ca un act de independenţă faţă de Uniunea Sovietică.

A urmat o perioadă în care România a devenit un factor activ în viaţa internaţională. **În 1967, ministrul de externe, Corneliu Mănescu, a fost ales preşedintele Adunării Generale a ONU**. În 1968, Nicolae Ceauşescu a condamnat vehement intervenţia în Cehoslovacia a trupelor din cinci state membre ale Tratatului de la Varşovia.

România a stabilit **relaţii diplomatice cu R.F.G. (1967)** şi **a menţinut legăturile cu Israelul**, după războiul israelo-arab din **1967**.

Bucurându-se de încrederea Occidentului, România a obţinut importante împrumuturi externe, pe baza cărora şi-a retehnologizat economia, în special industria.

Evoluţia pozitivă a politicii interne şi externe a României s-a diminuat treptat, pe măsură ce cultul personalităţii lui Nicolae Ceauşescu lua amploare.

Treptat, criza regimului totalitar s-a accentuat. Decizia lui Nicolae Ceauşescu din 1981 de a lichida datoria externă a României a provocat o gravă criză economică şi socială, care a culminat cu Revoluţia din Decembrie 1989.

MOMENTE PRINCIPALE ALE ADERĂRII ROMÂNIEI LA U.E.

România a fost prima ţară din Europa Centrală şi de Est care a avut relaţii oficiale cu Comunitatea Europeană. În 1967, au fost iniţiate negocierile pentru încheierea unei serii de acorduri tehnico-sectoriale privind anumite produse agro-alimentare, respectiv brânzeturi, ouă, carne de porc, cu scopul de a scuti produsele româneşti de taxe suplimentare, dar şi de a obliga partea română să respecte un anumit nivel al preţurilor, pentru a nu crea dificultăţi pe piaţa statelor membre. În 1974, o înţelegere a inclus România în Sistemul Generalizat de Preferinţe al Comunităţii, iar un acord asupra produselor industriale a fost semnat în 1980. După revoluţia din 1989, România şi-a exprimat dorinţa de a se alătura concertului european, certificând astfel dorinţa democratizării ireversibile a societăţii, dar şi sperând la obţinerea unui standard de viaţă mai bun. Pentru asigurarea securităţii, România a solicitat aderarea la NATO. Imediat după căderea zidului Berlinului, România stabileşte în 1990, relaţii diplomatice cu UE, semnând în acelaşi an un Acord de Comerţ şi Cooperare. Principalele momente ale aderării României la Uniunea Europeană au fost:

- **1 februarie 1993**: România semnează Acordul European (o asociere între România şi Statele Membre);
- **22 iunie 1995**: România depune cerere de aderare la Uniunea Europeană;
- **15 februarie 2000**: în cadrul reuniunii Consiliului UE pentru Afaceri Generale, dedicată lansării Conferinţei Interguvernamentale, are loc deschiderea oficială a negocierilor de aderare a României; acest fapt s-a datorat într-o măsură covârşitoare politicii sale externe, România dovedindu-se, începând cu războiul din Golf şi terminând cu cel din Kosovo, un partener fidel al NATO.
- **17 decembrie 2004**: la Consiliul European de la Bruxelles, România a primit confirmarea politică a încheierii negocierilor de aderare la Uniunea Europeană;
- **25 aprilie 2005**: în cadrul unei ceremonii oficiale, desfăşurate la Abaţia de Neumunster din Luxemburg, preşedintele României, Traian Băsescu, a semnat Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană, ca şi primul-ministru al Bulgariei, Simeon de Saxa-Coburg, alături de reprezentanţii celor 25 de state membre.

Criteriile îndeplinite de România pentru aderare sunt de ordin:

a) *politic*: existenţa unor instituţii democratice stabile, respectarea drepturilor omului şi protejarea drepturilor minorităţilor;
b) *economic*: o economie de piaţă funcţională care să poată face faţă presiunilor concurenţei de pe Piaţa Unică a UE;
c) *legislativ*: acquis-ul comunitar trebuie să fie pus în aplicare în statul candidat în momentul aderării la Uniunea Europeană;
d) *administrativ*: capacitatea statului candidat de a-şi asuma obligaţiile de stat membru al UE.

CAPITOLUL II:

OAMENII, SOCIETATEA ŞI LUMEA IDEILOR

1. Economie rurală – economie urbană în România

2. Viaţa publică şi viaţa privată

ECONOMIE RURALĂ – ECONOMIE URBANĂ ÎN ROMÂNIA

ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

După 1918, economia românească afectată de război, s-a refăcut treptat, reuşind să se restabilească până în 1924.

România a păşit în secolul XX ca o țară „eminamente agrară". În perioada interbelică, România dispune de o bază (bogății naturale, forță de muncă) pentru o dezvoltare economică accelerată. Valorificarea acestor resurse era condiționată de mai mulți factori: climatul politic intern şi zonal, atragerea capitalului străin şi consolidarea celui autohton şi, nu în ultimul rând, evoluția economiei mondiale. Mai era necesară integrarea reală a noilor provincii. Numai aşa se putea crea o economie unitară care să canalizeze eforturile de reconstrucție ale națiunii române în plinătatea ei. Dificultățile pe linia refacerii economice erau accentuate de inexistența unei industrii constructoare de maşini. Conform *Buletinului statistic al României* pe anul 1921, 41% din numărul de întreprinderi şi 50% din capitalul investit în industrie se aflau în vechiul regat, iar în Transilvania 37%, respectiv 29%. Se remarcă o repartiție inegală, pe provincii, a capacităților industriale, în vreme ce, în agricultură, datorită reformei agrare din 1921, s-a consolidat pretutindeni proprietatea mică şi mijlocie.

Dezbaterea de idei în problema dezvoltării economice. Motivele mai sus menționate au determinat în societatea românească interbelică o largă dezbatere privind căile şi direcțiile de urmat în dezvoltarea economică. Cel mai adesea, opiniile au avut strânse legături cu partidele politice care au elaborat teorii economice ce se găsesc în programele de guvernare. Faptul subliniază preocuparea pentru o economie sănătoasă, dar şi realitatea că o guvernare de succes se măsura prin rezultate în acest domeniu, menite să sporească prosperitatea țării şi bunăstarea locuitorilor ei. Între aceste opinii se distinge cea a Partidului Național Liberal, adept al teoriei „prin noi înşine", care avea în vedere consolidarea capitalului autohton şi industrializarea de care depindea independența economică a țării. Practic, se dorea diminuarea dependenței României de țările industrializate şi schimbarea raportului intern dintre ponderea economiei rurale şi urbane. Susținătorii acestui curent, între care Ştefan Zeletin şi Mihail Manoilescu, aveau în vedere şi accentuarea intervenției statului în economie, motiv pentru care teoriile lor se numesc neoliberale.

Reprezentanții curentului țărănist, Virgil Madgearu, N.C.Angelescu ş.a., vedeau dezvoltarea economică a României diferită de cea a Occidentului industrializat, fiind adepții menținerii specificului agrar, a preponderenței unei economii rurale, nu neapărat tradiționale, dar cu susținerea ei de către industria autohtonă, care trebuia să se dezvolte având în vedere această destinație.

Refacere şi dezvoltare. Refacerea economiei româneşti a fost dificilă şi mai lentă decât a altor țări, încheindu-se abia în anul 1924. Perioada de refacere a fost urmată de una de avânt, în care, datorită politicii coerente a Partidului Național Liberal, aflat la guvernare până în 1928, industrializarea şi urbanizarea au făcut progrese. Pe lângă ramurile tradiționale, cum ar fi industria alimentară, cea a textilelor, a cherestelei, a hârtiei, un aport important revine industriei metalurgice şi siderurgice din Transilvania şi Banat, minerităului şi, mai ales industriei petrolului. *Legea minelor din 1924* (interzicea concesionarea terenurilor miniere sau petroliere capitalului străin într-o proporție mai mare de 40%) stabileşte controlul statului asupra bogățiilor miniere ale solului. În baza acestei legi, statul îşi rezerva statutul de proprietar al tuturor bogățiilor solului şi subsolului românesc conform Constituției din 1923. Sub presiunea capitalului străin, în 1925, această lege a fost modificată, reducând de la 60% la 50,1% ponderea obligatorie a capitalului autohton.

Industria petrolului, ca şi cea forestieră constituie puncte de atracție pentru capitalul străin. România rămâne o țară exportatoare de produse petroliere în Marea Britanie, Italia, Franța, Turcia, Germania şi un furnizor de cherestea pentru alte state. În 1930, industria românească asigură peste 78% din necesarul intern de produse. La nivelul întregii țări, populația urbană, care reprezenta 20% în 1930, cunoştea o creştere cu 14% până în 1939.

În industrie apar o serie de întreprinderi foarte performante: **Malaxa Bucureşti** (locomotive şi material rulant) şi **IAR Braşov** (avioane).

Toate acestea nu au schimbat structura economică de bază în sensul preponderenței economiei urbane în defavoarea celei rurale. Agricultura rămâne principalul furnizor al exportului, deşi este marcată de fragmentarea excesivă a proprietății, lipsa capitalului şi a unui sistem de creditare, mecanizarea aproape inexistentă. Pe moşiile salvate de la marea expropriere din 1921 se aplică metode de exploatare moderne şi apar maşinile agricole.

Dezvoltarea promițătoare a economiei româneşti este oprită de marea criză din 1929-1933, care a evidențiat fragilitatea industriei şi capitalului autohton, precum şi dependența de evoluțiile mondiale. Istoricii consideră că punctul culminant al crizei a fost atins la sfârşitul anului 1931, când una dintre cele mai importante bănci ale României, Marmorosch-Blank et Comp., condusă de Aristide Blank, a dat faliment.

Datele statistice arată că în anul 1938, România a înregistrat cei mai înalți indicatori din întreaga istorie precomunistă a țării. Țara era totuşi departe de performanțele economice ale marilor state ale lumii.

SATUL INTERBELIC

În 1918, populația rurală constituia cca. 80% din populația totală de cca. 18 milioane de locuitori ai României. În 1930, conform recensământului, peste 14 milioane de oameni se ocupau cu exploatarea solului, în vreme ce doar aproximativ 2,2 milioane lucrau în industrie, adică exista un muncitor la şase țărani. Ca şi în alte părți ale Europei, în satele româneşti, sectorul predominant de producție îl constituia agricultura şi creşterea animalelor. Avantajul României față de alte state concurente era dat de forța de muncă ieftină şi de condițiile geografice favorabile practicării agriculturii. România era numită „grânarul Europei". Însemnătatea grâului românesc pentru Europa a început odată cu Primul Război Mondial, dar mai ales după. Țările europene nu aveau o producție de grâu îndestulătoare. De aceea, majoritatea dintre ele vor practica autarhia. Dar, din cei 14 milioane de săteni români, numai 1 milion erau proprietari direcți ai pământului. Reforma agrară din 1921 a dat agriculturii româneşti o structură economică nouă. De la o agricultură făcută pe întinderi mari, cu investiții însemnate, cu o tehnică bună şi o conducere unitară, s-a trecut la o agricultură făcută pe întinderi mici, cu o tehnică rudimentară şi lipsită de inventar. După 1925 se face simțită concurența produselor agricole americane, mai ieftine datorită investițiilor în tehnologie, care inundă piața europeană. Aşadar, în momentul declanşării marii crize economice, la sfârşitul anului 1929, situația economică a României era deja dificilă. După 1934, agricultura începe să progreseze lent, dezvoltarea aceasta fiind întreruptă de război.

ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA COMUNISTĂ

Ca urmare a înțelegerilor între Marile Puteri Aliate (SUA, Marea Britanie, URSS), s-a ajuns la împărțirea sferelor de influență la sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial. În Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, România, Iugoslavia, Albania, estul Germaniei, s-au instalat regimuri de „democrație populară", numite apoi socialiste.

Pe **plan politic**, în România din 1948 s-a impus modelul sovietic: partid unic, îngustarea până la anihilare a drepturilor cetățeneşti, arestarea şi urmărirea oponenților politici, crearea unui puternic aparat represiv, cultul personalității.

Pe **plan economic**, consecințele au fost evidente: lichidarea treptată a proprietății private şi impunerea proprietății de stat, trecerea la economia centralizată şi planificată. Economia rurală şi cea urbană, situația generală a țării au fost influențate atât de contextul intern, cât şi de evoluția celui extern. Astfel, *Tratatul de Pace de la Paris* din **10 februarie 1947** cuprindea pentru statul român unele prevederi dezavantajoase: pierderi teritoriale, prezența armatei sovietice, plata către URSS a unei despăgubiri de 300 de milioane de dolari. România şi celelalte țări din SE Europei nu au putut beneficia de **Planul Marshall**, lansat de SUA în 1947, care prevedea sprijin pentru refacerea economiei, deoarece acesta a fost respins de Moscova. Mai mult decât atât, urmând să integreze economic şi politico-militar țările-satelit, URSS a inițiat în 1949 **Consiliul de Ajutor Economic Reciproc**, respectiv **Tratatul de la Varşovia** (1955).

România s-a transformat într-o țară industrial-agrară. Au fost construite numeroase combinate industriale şi magazine, România producând tractoare, automobile, nave, avioane, instalații de foraj, îngrăşăminte chimice etc. În condițiile crizei energetice mondiale şi a deciziei lui Nicolae Ceauşescu de a achita rapid întreaga datorie externă, economia națională a cunoscut un rapid proces de degradare. În timp ce principalele state occidentale treceau în era postindustrială, România – ca şi celelalte țări socialiste – a rămas la faza industriei clasice, bazată pe cărbune şi oțel.

Tipul dominant de activitate pentru economia rurală este agricultura, în timp ce pentru cea urbană sunt industria şi serviciile. Astfel, datorită modelului economic sovietic, România trece printr-un proces de industrializare accelerat, caracterizat prin dezvoltarea industriilor grele (extracția de minereuri, metalurgie şi construcția de maşini şi utilaje). Industria devine dominantă în PIB, față de agricultură, însă nivelul său de performanță rămâne scăzut, fiind mare consumatoare de materii prime şi poluantă. Acest proces face ca începând din anii '60 să se producă o creştere economică rapidă. Consecințele unei astfel de politici sunt: migrația de la sat la oraş a forței de muncă, ceea ce duce la creşterea populației urbane şi neglijarea sectorului

agricol. Începând cu 1975, economia românească intră într-un proces de criză profundă, datorată politicii economice generale şi neadaptării producţiei industriale la cererea de pe piaţa externă. Începând cu anii 1980 criza alimentară devine generală, lipsa de performanţă a agriculturii socialiste duce la raţionalizarea alimentelor. Mai mult, aflându-se într-o politică izolaţionistă, Ceauşescu are ambiţia de a plăti toate datoriile externe contractate în anii de industrializare accelerată de dinainte, ceea ce agravează criza economico-socială. Din această criză, care devine una de sistem, ţara nu îşi va reveni până la căderea lui Ceauşescu.

Economia urbană. După al Doilea Război Mondial, economia urbană a fost marcată de câteva măsuri „recomandate" de Moscova: naţionalizarea principalelor mijloace de producţie, începută prin legea din 1948 şi continuată în anii următori, care a avut drept consecinţă distrugerea proprietăţii private şi generalizarea proprietăţii de stat, introducerea centralismului economic şi accentuarea industrializării.

În primii ani, **industrializarea** – considerată motorul creşterii economice a României – s-a realizat preponderent pe cale extensivă, prin mărirea personalului şi a investiţiilor. România colabora cu celelalte ţări socialiste în cadrul CAER, organism aflat sub tutela Moscovei. După 1962, România s-a opus planului sovietic privind *„integrarea economică a ţărilor socialiste membre CAER"*, fapt ce i-a atras măsuri punitive din partea URSS, cum ar fi diminuarea importurilor de combustibil şi gaz metan etc.

Industrializarea comunistă s-a bazat pe industria grea şi a suferit aceleaşi mistificări ca şi colectivizarea: oficialităţile tindeau să umfle cifrele de producţie pentru a da impresia unor succese mai mari decât cele reale. Oricât de impresionante au fost aceste realizări pe termen scurt (metroul bucureştean, Transfăgărăşanul, canalul Dunăre-Marea Neagră), industrializarea nu şi-a putut atinge scopul ei principal: ajungerea din urmă a naţiunilor dezvoltate ale lumii.

Din **1962-1964**, România şi-a multiplicat relaţiile cu statele occidentale dezvoltate, reuşind să-şi retehnologizeze o bună parte a industriei. După 1980, aceste relaţii s-au diminuat; în anii trecerii pe scară largă la informatizarea proceselor de producţie, România a rămas la vechile structuri, ceea ce însemna o serioasă rămânere în urmă.

În 1989 economia românească avea un nivel de dezvoltare de 65 de ori mai mare comparativ cu 1938. Dar, comparabil cu ţările Europei vestice, în România se înregistra o productivitate de câteva ori mai mică şi consumuri de energie şi materii prime de câteva ori mai mari pe unitatea de produs. În deceniul al nouălea, pe fondul unor dificultăţi şi contradicţii globale majore, economia avea o eficienţă redusă, folosind un inventar tehnic, învechit fizic şi moral. S-a practicat un export masiv, îndeosebi în ţările occidentale, urmărindu-se obţinerea unor fonduri valutare pentru achitarea datoriei externe.

Economia rurală. În perioada postbelică, economia rurală a fost marcată de decizia **Plenarei Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român** din **3-5 martie 1949**, care viza transformarea socialistă a agriculturii, prin trecerea de facto, a acestei ramuri economice sub controlul statului. Statul se găsea după două reforme agrare, cele din 1918-1921 şi 1945, predominând proprietăţile mici de până la 5 ha, nerentabile din punct de vedere economic; acestea reprezentau 57% din totalul celor 3 milioane de gospodării ţărăneşti. Comuniştii au considerat agricultura o ramură economică de rang doi, pe primul plan fiind industrializarea ţării.

Pe baza modelului sovietic, s-a trecut la lichidarea proprietăţilor individuale şi s-au înfiinţat **Gospodării Agricole Colective** (GAC) şi **Gospodării Agricole de Stat** (GAS), care ulterior şi-au luat numele de **Cooperative Agricole de Producţie** (CAP), respectiv **Întreprinderi Agricole de Stat** (IAS). Practic, autorităţile de stat indicau tipurile de cultură şi fixau preţurile bunurilor agricole. Ţăranii cooperatori aveau voie să-şi păstreze loturi de pământ de până la 0,15 ha. Colectivizarea s-a făcut prin măsuri de propagandă şi de coerciţie. Rezistenţa ţărănimii a îmbrăcat forme diverse, de la refuzul de a se înscrie în „colectiv", la fuga de acasă şi până la răscoale (Ilfov, Ialomiţa, Vlaşca, Dâmboviţa, Botoşani, Suceava, Bihor, Vrancea, Galaţi, Arad ş.a.). Potrivit datelor oficiale, peste 80.000 de ţărani au fost arestaţi, 30.000 dintre ei fiind judecaţi în procese publice.

În **martie 1959**, printr-un decret al **Marii Adunări Naţionale**, a fost desfiinţată chiaburimea, „lichidându-se exploatarea omului de către om la oraşe şi la sate". În **aprilie 1962**, liderul comunist, Gh. Gheorgiu-Dej, anunţa încheierea procesului de **colectivizare**. Economia rurală a cunoscut transformări în diverse planuri: satul şi-a schimbat înfăţişarea atât din punct de vedere material (construcţii noi, drumuri, autobuze, electrificare etc.), cât şi spiritual, prin pierderea dorinţei ţăranilor de a lucra pământul. Din cauza veniturilor mici, o bună parte a ţărănimii s-a angajat în diverse întreprinderi din oraşe, acest fenomen al migraţiei având consecinţe negative asupra mediului tradiţional ţărănesc. În condiţiile mecanizării lucrărilor agricole, ale utilizării insectofungicidelor, îngrăşămintelor chimice etc., producţia agricolă a crescut comparativ cu perioada interbelică, dar a continuat să rămână mult în urma celei înregistrate în statele

dezvoltate ale Europei. Este semnificativ faptul că, în 1989, cooperativele agricole de producție aveau datorii de 117 miliarde de lei, ceea ce demonstra pauperizarea economiei rurale.

ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA POSTDECEMBRISTĂ

După 1989, toate sectoarele economice trec printr-o schimbare profundă. Are loc o scădere drastică a consumului şi a exporturilor. Apoi, au loc privatizarea întreprinderilor de stat, liberalizarea preţurilor şi devalorizarea monedei. Inflația creşte în ritm galopant (256% în 1993), la fel cum şi şomajul creşte foarte mult (10,9% în 1994). Între 1989 şi 1993 economia este în regres (-6,5% pe an). Totuşi, din 1994 se înregistrează o ameliorare a situației economice generale, creşterea fiind pentru prima dată pozitivă (1%). Începând cu anul 2000 România a înregistrat realizări semnificative. În 2004 creşterea economică a fost de 8,4%, iar în 2005 de 4,1%, în condițiile în care, din pricina inundațiilor, agricultura a intrat în declin. În martie 2006 inflația era de 8,4%.

Economia urbană. După 1989 s-a produs un proces de dezindustrializare; liderii politici de guvernământ au apreciat că industria românească era „un morman de fiare vechi", drept pentru care s-a trecut la dezasamblarea maşinilor şi utilajelor, la lichidarea marilor întreprinderi. Au apărut grave probleme sociale şi s-a înregistrat o diminuare drastică a nivelului de trai al majorității populației României.

A început un proces de privatizare şi reconstrucție a industriei româneşti în conformitate cu necesitățile pieței europene. Procese reuşite de privatizare au fost cele de la Automobile Dacia Piteşti sau Ispat Sidex Galați. Un rol important în dezvoltarea industriei româneşti actuale revine capitalului străin. Economia se bazează încă pe costul scăzut al forței de muncă.

Economia rurală. După **Revoluția din Decembrie 1989**, economia rurală a cunoscut schimbări fundamentale. Astfel, pe baza **Legii fondului funciar** din 1991, s-a trecut la restituirea către foştii proprietari a terenurilor agricole şi a pădurilor. În acelaşi timp însă, au apărut probleme noi: dispute privind proprietatea, insuficiența inventarului agricol şi a fondurilor pentru investiții, forța de muncă îmbătrânită, preponderența loturilor mici de până la 2 ha ş.a. Rezultatul a fost deteriorarea situației materiale a țărănimii, scăderea drastică a producției agricole, România devenind un importator masiv de produse agroalimentare.

Caracteristicile economiei rurale de după 1989: fărâmițarea proprietății; dezorganizarea gravă a producției; lipsa mijloacelor pentru cultivarea pământului; absența ajutoarelor semnificative din partea statului pentru dezvoltarea producției agricole.

SATUL ROMÂNESC ASTĂZI

40% dintre români trăiesc în sate; țăranii şi-au recăpătat sau sunt pe cale să-şi recapete pământurile. Din nefericire, încă se mai lucrează cu mijloace arhaice. Terenul redat celor aproape 6,2 milioane de proprietari s-a divizat în cca. 23,5 milioane de parcele. În completarea acestui tablou, mai adăugăm că doar 1% dintre studenții țării sunt de la sate; pământul se vinde ieftin şi cei care îl cumpără aşteaptă să-l poată specula. Ceea ce trebuie făcut, din perspectiva integrării în UE, este trecerea de la o economie de subzistență la una comercială şi susținerea dezvoltării rurale durabile. În condițiile în care majoritatea pământurilor sunt foarte prost exploatate, depăşirea limitelor de subzistență se poate realiza fie prin intensificarea acțiunii de cumpărare de terenuri sau prin luarea în arendă, fie prin dezvoltarea diferitelor forme de cooperație rurală. Această politică ar trebui să ia în considerare şi eliminarea atât de numeroaselor dispariții din lumea rurală românească astfel încât aceasta să fie un factor al dezvoltării economico-sociale.

Secolul XX a reprezentat pentru România o evoluție rapidă de la o economie profund agrară şi rurală spre o economie în primul rând industrială şi urbană, ritmul abrubt de evoluție, în perioada comunistă, determinând numeroase disfuncționalități şi destructurări ale căror consecințe sunt încă prezente. După 45 de ani de planificare economică, România a demarat, după 1989, un proces de tranziție la economia de piață, încă în curs, cel puțin din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare, simultan parcurgându-se etapele premergătoare integrării în Uniunea Europeană.

VIAȚA PUBLICĂ ŞI VIAȚA PRIVATĂ

*Considerat **zoon politikon**, o ființă socială, omul îşi raportează existența la două coordonate esențiale: sfera publică şi universul privat. Cele două laturi, aparent opuse, se întrepătrund şi se completează reciproc. Sfera publică a fost definită încă din Antichitate. În cadrul acesteia se disting forurile publice, care sunt locuri unde cetățenii pot reflecta critic asupra statului şi asupra propriilor persoane. Parcurile, piețele, străzile, sălile de conferință, paginile de Internet care au un **message-board** şi un moderator sunt considerate foruri publice, unde oamenii îşi pot exercita dreptul la liberă exprimare. Altor locuri, deşi recunoscute ca publice, le-a fost negat statutul de spațiu public: baze militare, mall-uri, spitale. În societate este încă bine statornicită ideea de dominație a interesului public, consacrată de romani prin conceptul **Respublica**.*

Public şi privat

Trăind în societate, într-un spațiu comun pe care îl împarte cu ceilalți, individul trebuie să admită regulile majorității cetățenilor din statul respectiv. În această situație, drepturile şi libertățile fiecăruia sunt hotărâte împreună de către cei care conviețuiesc în acel spațiu comun. Individul uman posedă însă, şi zone, spații, lucruri care-i aparțin în mod exclusiv şi integral. În toate acestea, el este liber să procedeze cum doreşte, este stăpân pe el însuşi. De pildă, poliția nu poate intra într-o locuință fără mandat de percheziție, este admis secretul corespondenței, ceea ce înseamnă că în societate există şi o zonă privată, pe lângă cea publică. **Societatea poate să intervină în viața individului în acele zone publice, comune ale vieții lui şi a celorlalți, dar nu poate să intervină în zonele private ale vieții lui, care-i aparțin în mod exclusiv şi integral.**

Statul nu se poate amesteca în viața individului, în actele sale personale, atâta timp cât el este o persoană rațională şi corectă. În această situație, singurul mod în care ar avea dreptul să intervină este de a-i oferi protecție, dacă este în pericol. De asemenea, statul poate interveni în viața individului şi în condițiile în care acesta încearcă să facă rău celorlalți, încălcând normele şi regulile de conviețuire socială.

Relațiile dintre indivizii adulți constituie o problemă personală în care nu trebuie să se amestece nici opinia publică, nici legea, în condițiile în care aceştia sunt raționali şi corecți. Dacă acțiunile oamenilor nu sunt nocive, statul nu trebuie să se amestece în viața particulară. În privința copiilor însă, în toate statele europene există legi care prevăd o vârstă a discernământului, a responsabilității legată de limitele competenței lor de a decide. În funcție de vârsta copiilor societatea le limitează mai mult sau mai puțin libertatea. Chiar şi în familiile în care se acordă suficientă libertate copiilor, părinților le este greu să accepte că toate relațiile pe care le stabilesc cu ceilalți copii îi privesc numai pe aceştia.

Fiecare individ se manifestă într-un anumit context social, atât în viața publică, cât şi în viața privată, ambele fiind circumscrise conceptului de viață cotidiană. Istoria vieții cotidiene are drept obiect de studiu biografia oamenilor, în toate laturile ei esențiale, fie că este vorba de muncă, timpul liber, vestimentație, alimentație, sexualitate, igienă, sănătate, familie, relații interpersonale.

Modificarea cadrului de viață

În a doua jumătate a secolului XX, cadrul de viață al europenilor s-a modificat radical. Ponderea populației urbane a crescut foarte mult. Localitățile rurale au încetat adesea să mai fie centre sociale odată cu plecarea învățătorului, a preotului sau pastorului, ca urmare a regrupărilor şcolare şi a scăderii practicii religioase în numeroase regiuni. A rezultat de aici o intensificare a construcțiilor imobiliare favorizată pe de altă parte de dezvoltarea mijloacelor de comunicare şi de extinderea modelelor de viață urbană.

Aceste modele sunt specifice societății de consum. Marile progrese tehnologice au permis producerea în serie şi la prețuri relativ scăzute a produselor industriale ce asigurau până atunci doar confortul celor bogați. Între 1954 şi 1975 puterea medie de cumpărare s-a triplat în Italia şi s-a dublat în Franța. Creşterea puterii de cumpărare a vest-europenilor a schimbat complet structurile sistemului de consum al familiilor. Cheltuielile pentru alimentație şi pentru îmbrăcăminte au scăzut față de cele pentru locuit, pentru transport, pentru petrecerea timpului liber şi pentru sănătate.

Locuința, bastion al vieții private

Spațiul domestic este, de regulă, locuința, în interiorul căreia se consumă viața privată. În secolele trecute, pentru cei mai mulți habitatul se compunea dintr-o singură încăpere, în care se înghesuiau toți membrii familiei. Accesul la canalizare şi la lumina electrică era un vis îndepărtat, ca şi dorința de intimitate.

Părinții şi copiii locuiau împreună. Toaleta zilnică se desfăşura sub privirile tuturor, iar în ce priveşte obiectele de uz personal, lista lor era foarte scurtă: un ceas (în cazuri fericite), un briceag, o pipă, un şir de mătănii, bunuri de valoare simbolică, singurele de altfel, care se transmiteau din generație în generație. Familiile înstărite (în bună măsură din rândurile burgheziei) aveau un spațiu privat mai larg: locuințe cu mai multe încăperi, dintre care una era salonul, loc unde se adunau pentru confidențe prietenii şi unde intimitatea era respectată.

În ultimii 50 de ani, situația a cunoscut o schimbare radicală. Locuința cu mai multe încăperi (care îngăduie atât adulților, cât şi copiilor să trăiască în spații separate) şi confortul (accesul la apă caldă, utilizarea largă a aparatelor electro-casnice, telefonul, cu varianta sa recentă mobilul, televizorul etc.) au devenit mult mai accesibile.

Activitatea limitată de obicei la un anumit număr de ore pe zi şi sfârşitul de săptămână liber îngăduie persoanelor să se folosească de locuința în care trăiesc. În acest context, în ultima jumătate de secol, viața familiei se concentrează în bucătărie, în sufragerie, unde se servesc mesele de duminică, sau living-room, camera de zi, unde membrii familiei se relaxează cu comentarii pe marginea evenimentelor la zi sau privind la televizor.

Amenajarea locuinței ca spațiu privat prin excelență devine o preocupare generală. Reviste cu tiraje generoase, emisiuni media, un număr impozant de firme se întrec în a oferi cele mai bune soluții. Gresia şi faianța, mobilierul din materiale uşoare şi culori vii, care înlesnesc mişcarea şi nu sufocă spațiul, sursele de lumină şi de încălzire eficace definesc spațiul de locuit modern pretutindeni în lume.

Familia

Între zidurile locuinței, barieră fermă între viața publică şi viața privată, familia îşi petrece viața de fiecare zi. Accepțiunea acestui termen s-a modificat mult în ultimele decenii.

Fărâmițarea familiei mari este nu numai expresia nevoii estinse de spațiu privat, ci şi consecința dezvoltării unor factori de autoritate care au exercitat puterea în sânul cuplului din Antichitate şi până în prezent. Dacă bărbatul şi-a păstrat poziția de cap al familiei, femeia rămânând sub aspect juridic inferioară, până în secolul emancipării ei, nu e mai puțin adevărat că ea a rămas în tot acest răstimp „stăpâna casei". De fapt, dacă soțului i se lasă locul principal în sfera deciziilor care au relevanță publică, în domeniul vieții domestice soția are autoritate decisivă. În ce priveşte copiii, până la jumătatea secolului trecut ei nu aveau niciun drept la viața privată. Aceasta înseamnă că timpul liber le era organizat de părinți şi că relațiile cu prietenii şi prietenele erau sever controlate; alegerea partenerului de viață, asemenea (cu deosebire atunci când la mijloc erau moşteniri consistente), monitorizarea atentă a căsătoriei intrând tot în sfera autorității părinților.

Disoluția treptată a autorității părinteşti în cursul secolului XX s-a datorat mai întâi dezvoltării constante a instituțiilor şcolare, generalizate de la 4 la 7 ani, apoi la 8, 10 şi chiar 12 ani de studii, şi apoi activităților productive.

Atribuții care reveneau odinioară familiei s-au transferat pe lungi segmente de timp statului-patron al şcolii, care acum stabileşte atât regulile care permit viața în comun, dar şi cele mai potrivite modalități de a conviețui cu ceilalți. Pe de altă parte, deciziile care angajează viitorul copilului nu se mai iau în familie. Şcoala, sau mai bine zis, rezultatele înregistrate la şcoală decid asupra orientării sale profesionale, de regulă, cei mai buni fiind îndemnați să urmeze studii superioare, iar ceilalți, majoritatea, sunt supuşi unei decizii impuse de sus şi îndreptați spre acele meserii unde societatea îi solicită.

Relația statului cu familia nu se opreşte aici. Prin atribuirea de indemnizații se urmăreşte controlul şi stimularea maternității, prin atribuirea de alocații se asigură parcurgerea traseului şcolar obligatoriu; organizații care protejează interesele copilului pot decide decăderea din drepturile paternale a unor persoane care s-au făcut vinovate de rele tratamente. Ce mai rămâne în această situație familiei din perspectiva cu copiii? Să-i hrănească, să-i îmbrace, să le asigure tot ce este necesar, totul sub controlul autorității publice, singura în măsură să stabilească dacă familia se achită corespunzător de aceste obligații.

Conflictul dintre generații

Generațiile „baby-boom”-ului de după război, mai numeroase decât înainte şi crescute într-un climat nou au contribuit mult la schimbarea globală a societății. Tinerii şi-au impus parțial modelele, cultura şi au respins ierarhiile fixate odată pentru totdeauna. Cu toate excesele sale, spiritul contestatar din 1968 care a zguduit Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, a fost în multe privințe cel care a reaşezat valorile. Pe de o parte, cele ale modernității – reprezentate adesea de tineri iar, pe de altă parte, cele ale tradiției care uneori au degenerat în confruntări. În Europa de Est, un fenomen asemănător s-a manifestat după 1990.

Relațiile dintre părinți şi copii nu se mai bazează pe autoritatea din trecut şi, cu toate dificultățile pe care le presupune, educația tinde să devină o ucenicie a libertății. Conflictul dintre generații se adânceşte tot mai mult şi se comprimă diferența de vârstă dintre acestea, mai ales la categoriile de copii şi tineri.

Este interesant de examinat impactul tehnologiilor de la o generație la alta. De la generația radioului, la generația televizorului şi generația realității virtuale, se observă un progres constant care încorporează un ritm din ce în ce mai rapid şi se bazează pe stimularea unui număr mai mare de simțuri. Se ştie că cel mai bun mod de a cuantifica schimbarea între o generație şi alta este să vedem ce supermodele sunt pe cale de dispariție şi care sunt pe cale să se afirme.

Televiziunea şi generația baby-boom au crescut împreună, astfel încât cei născuți în perioada postbelică, până în 1960 aproximativ, sunt primii pentru care televiziunea reprezintă baza mitologiei şi poveştilor lor personale. Ei îmbătrânesc, dar cultura televiziunii nu îmbătrâneşte odată cu ei. Televiziunea caută ceea ce e nou, tânăr, proaspăt.

După 1990 Internetul a revoluționat lumea computerelor şi telecomunicațiilor devenind pentru tineri, mai ales, un concurent al televiziunii. Internetul este cel mai folosit multimedia la ora actuală. El reprezintă, în acelaşi timp, un mecanism de difuzare a informației şi un mediu de colaborare şi interactivitate între indivizi şi calculator, fără limite de ordin geografic.

Raportul dintre viața publică şi viața privată

Noul cadru de viață apărut în ultimele decenii, a generat diminuarea drastică a spațiului privat şi implicit a intimității. Într-o Europă tot mai urbanizată, populațiile, cu excepția categoriilor înstărite, tind să trăiască în acelaşi ritm, să folosească aceleaşi spații de consum sau locuri de vacanță şi de week-end. S-au înmulțit marile ansambluri arhitectonice, supermarket-urile, centrele comerciale şi fast-foodurile. Se consumă aceleaşi produse alimentare standardizate şi se urmăresc aceleaşi emisiuni radio şi TV. Se cumpără bunuri de folosință îndelungată, aparate electro-menajere, material audio-vizual, toate de acelaşi tip şi cu acelaşi preț.

Mass-media s-a transformat în noul nostru mediu natural. Oamenii au început să se raporteze la el, comparându-şi viețile cu ale personajelor din filme şi din serialele de televiziune. Aceste personaje hrăneau fanteziile şi făceau ca existența socială a indivizilor să devină dependentă de orele de difuzare a programelor preferate. Spațiul mass-media a început să fie tratat de parcă ar fi fost un loc real.

Afirmarea star-ului a influențat în mod semnificativ viața privată. Cu o personalitate carismatică dominantă, cu abilități de a-i influența pe cei din jur, starul a devenit un model de urmat pentru tot mai multe persoane. Mijloacele de comunicare în masă au asigurat prezența starului în viața noastră cotidiană: de la presa scrisă, ziare şi reviste, la interviurile realizate pentru fani, de la copertele CD-urilor, la concertele *live* televizate. Industria mediatizării acordă starului spațiu publicitar, astfel încât acesta ne influențează alegerea hainelor, a băuturilor, a parfumului sau a maşinii. Spre deosebire de eroi, faimoşi pentru faptele lor, starul este fabricat, produs de mass-media, fiind promovat pentru realizarea unor profituri imense.

Imaginile care ne parvin prin mass-media determină felul în care vedem lumea şi valorile noastre cele mai profunde: ce considerăm bun sau rău, moral sau imoral, acceptabil sau detestabil.

Pe de altă parte, societatea vest-europeană a evoluat în ultimele decenii în sensul afirmării individului, fenomen care a început să se manifeste de câțiva ani şi în țările Europei de Est. Regresul practicii religioase în toate țările Occidentului, distrugerea familiei tradiționale, au avut în acelaşi timp, drept cauză şi efect, favorizarea individului în raport cu formele colective ale vieții sociale şi transformarea libertății în valoare absolută. O adevărată revoluție s-a manifestat şi în planul moravurilor, ca efect al afirmării dreptului la fericire şi la realizare personală. Oamenii continuă să trăiască în cuplu, dar se căsătoresc mai puțini şi divorțează mai mulți. Răspândirea contracepției şi legalizarea întreruperii de sarcină influențează într-o mare măsură natalitatea.

Sexualitatea a încetat să mai fie un tabu, iar homosexualitatea nu mai este considerată un delict, chiar dacă toleranța în această privință diferă mult de la o țară la alta.

A crescut mult rolul femeilor care nu mai au doar statut de soții şi mame. Numărul scăzut al populației active după război a contribuit la generalizarea muncii feminine. Chiar dacă şomajul le afectează mai mult decât pe bărbați şi, în medie, exercită profesiuni mai puțin importante şi mai prost plătite, femeile sunt prezente în toate sectoarele de activitate. Numărul femeilor cu vârsta de peste 15 ani care lucrează, oscilează, în funcție de țară, între 35% şi mai mult de 50%.

Există şi situații în care viața privată se suprapune peste cea publică. Astfel, unii demnitari sau alți salariați ai statului profită de funcțiile pe care le dețin şi obțin venituri ilicite, mai ales în statele din Europa de Est.

Tranziția între privat şi public

Nici familia nu mai este azi ce a fost odinioară. La începutul secolului XX, oamenii se căsătoreau pentru a se completa în lupta cu dificultățile vieții, profesiunea şi situația materială având un rol important, şi nu dragostea, care se considera a nu avea nicio legătură cu succesul unui mariaj.

Anii de după 1950 au adus în acest domeniu transformări semnificative. Socializarea educației, schimbarea mentalităților şi reducerea constrângerilor cotidiene au anulat treptat statutul de instituție atribuit familiei de secolele anterioare. Nu mai este nevoie sa te căsătoreşti pentru a scăpa de sub tutela părinților sau pentru a întreține relații regulate cu un partener de sex opus. În consecință, creşte numărul cuplurilor care coabitează fără a simți nevoia să se căsătorească, după cum sporesc şi familiile monoparentale (în care de regulă, femeia-mamă creşte singură un copil). În această situație, familia nu mai reprezintă cadrul vieții private, ci doar un spațiu în care mai multe persoane îşi trăiesc fiecare propria existență, spațiu care poate fi oricând schimbat cu un altul, dacă sub noul acoperiş bunăstarea personală are mai multe şanse de reuşită.

Sporturile de tot felul, ca şi alte jocuri cu caracter recreativ, se desfăşoară sub semnul unei egalități depline, stabilind de multe ori noi raporturi între indivizi față de cele afirmate în sfera muncii sau a politicii. Spațiile atât de zgomotoase dedicate muzicii moderne, de la concertele cu mii de fani, până la discotecile supraaglomerate, sunt în egală măsură locuri ale unei defulări colective, dar şi ale unei fericite devălmăşii în care ierarhiile se stabilesc în funcție de preferința pentru un anumit interpret sau de performața pe ringul de dans.

Acțiune şi reacțiune: într-o societate democratică, efortul statului de a impune pretutindeni norme se izbeşte de voința individuală care descoperă mereu supape pentru a-şi afirma libertatea şi individualitatea.

Nu putem omite nici acel domeniu în care viața publică ține sub influența sa viața privată, pretutindeni – mijloacele de comunicare.

„Americanizarea" vieții cotidiene după 1918

La finalul primului război mondial, Europa era ruinată. Poziția dominantă în lume revenea acum SUA, care începeau să exporte în Europa şi în lume în general nu doar produse industriale, ci şi o seamă de produse culturale: jazz, benzi desenate cu eroi precum Mikey Mouse, Flash Gordon sau Superman. Stilul de viață american este promovat mai ales de cinematograf: în 1927 apare primul film vorbit – *„Cântărețul de jazz"*. Scriitorul american Upton Sinclair spunea încă din 1917: „grație cinematografului, lumea se unifică, adică se americanizează". La nivelul vieții cotidiene se poate vedea clar astăzi ceea ce este astăzi americanizarea. Fie că e vorba de *jeans*, de populare *fast foods* sau de înghițirea filmelor, foiletoanelor, romanelor polițiste americane, influența economică, militară şi politică americană este dublată de o influență culturală. Chiar şi reclamele de mari dimensiuni imită acum modelul american.

Modelul suedez

Suedia este, în secolul XX, țara care a realizat cea mai originală societate democratică europeană, numită, cu un termen anglo-saxon „Welfare State" („statul bunăstării generale"). Suedia a fost modelul unei organizări sociale mult mai atrăgătoare decât SUA, deoarece inegalitatea era în această țară mai puțin profundă. Dacă mitul american era de fapt ideea că „orice om poate deveni într-o bună zi bogat", mitul suedez este cel al eticii sociale. În Suedia, statul controlează economia printr-un sistem de negocieri periodice a contractelor de muncă dintre patroni şi sindicate, prin fiscalitate directă şi rapid progresivă. Dar ingerința statului în

domeniul social este absolut remarcabilă. În Suedia apar, pentru prima dată în Europa, câteva noutăți sociale:

- declarațiile fiscale publice (pe temeiul că reuşita materială trebuie să fie transparentă);
- drepturile copilului – astfel, copilul este declarat cetățean cu drepturi depline, fiind interzisă bătaia sau adresarea de amenințări din partea părinților. Statul controlează din ce în ce mai mult spațiul de odinioară privat. Familia nu mai are responsabilitatea exclusivă asupra copilului. Nu familia îi stabileşte drepturile, ci colectivitatea.
- scoaterea homosexualității de sub incidența legilor care pedepsesc perversiunile; educația sexuală obligatorie în şcoli etc. Ideea demistificării sexualității a fost inițial dictată de grija eliminării bolilor şi a ignoranței.

Modelul suedez a eşuat astăzi parțial. Aplicarea programului a provocat pe termen lung o nivelare a veniturilor, scăderea productivității muncii, creşterea absenteismului în producție, libertinaj, alcoolism şi violență. Se consideră astăzi că societatea suedeză, excesiv de permisivă, a secretat ea însăşi mecanismele propriei distrugeri. Concluzia aparține unui scriitor francez, Claude Sarraute: „Necontenite controale fiscale şi familiale, controlul veniturilor, controlul indivizilor, stil Orwell, statul-providență, statul-ingerință intervine peste tot, chiar şi în metoda de creştere a copiilor. Modelul suedez există încă, dar mitul a murit definitiv".

A fi comunist

Pentru majoritatea populației din țările comuniste, viața putea fi rezumată printr-un singur cuvânt: lipsuri. A bunurilor de consum în primul rând. Pe de altă parte, inexistența libertății de exprimare inducea o altă frustrare, regimul considerând pe critici drept disidenți.

Frica de poliția politică ținea însă societatea relativ unită. Societatea comunistă se prezenta ca o „mare familie". Frontiera dintre viața privată şi viața militantă era lipsită de precizie. Morala este rigidă, iar libertinajul condamnat. Comunismul a relansat însă mitul egalității. În perioada comunistă, egalitatea femeilor şi bărbaților a fost puternic susținută, cel puțin la nivelul ideologiei oficiale, fiind una dintre ideile importante folosite în procesul de modernizare socială în perioada postbelică. Chiar dacă, în practică, a dus la apariția fenomenului de supraaglomerare a femeilor – devenite tovarăşe de muncă cu bărbații, dar încă responsabile aproape în exclusivitate de treburile casnice, de creşterea şi educarea copiilor, de îngrijirea bătrânilor familiei, - modelul de la care pornea, al egalității între sexe, era unul modern şi progresist. Încercarea de a modela societatea în sensul abolirii prejudecăților legate de superioritatea unui sex era, de altfel, contemporană cu evoluția lumii civilizate în deceniile 6-7, mişcările de emancipare a femeilor impunând în țările cu democrații avansate reconsiderarea rolurilor tradiționale şi a percepțiilor despre femei şi bărbați în societate şi în familie. Comunismul a introdus în societate ideea luptei de clasă şi a identificat, operând cu criterii ideologice, categorii întregi de oameni (culacii, intelectualii, evreii etc.) ca fiind piedici în calea „revoluției" muncitorilor. „Duşmanii poporului" au fost înlăturați prin mijloace violente. O altă caracteristică a societății comuniste a fost ateismul. Albania a fost prima țară care, în 1967, s-a proclamat ateistă. În aproape toate țările comuniste au fost închise sau dărâmate biserici.

CAPITOLUL III:

STATUL ŞI POLITICA

1. Forme de organizare statală în perioada contemporană
2. Idei şi regimuri politice în lumea contemporană
3. România de la statul totalitar la statul de drept

FORME DE ORGANIZARE STATALĂ

în perioada contemporană

STATUL (în perioada contemporană) = **reprezentarea instituțională a voinței cetățenilor**, care oferă mijloace necesare pentru a acționa eficient în vederea asigurării apărării şi bunăstării tuturor, precum şi a diferitelor grupuri minoritare.

I. MONARHIA

- cea mai veche formă de stat din istorie
- **etape ale evoluției**: ***monarhii despotice*** (Orientul Antic) → ***monarhii centralizate şi absolutiste*** (Evul Mediu) → ***monarhii autoritare şi constituționale*** (perioada modernă şi contemporană)

Până la Primul Război Mondial
- monarhia – forma dominantă de guvernământ
- se bucura încă de încredere şi prestigiu => noile state independente optează pentru acest tip de formă de guvernământ

Exemple: ***Norvegia (1905)*** *– devine independentă ca urmare a separării de Suedia;* ***Bulgaria (1908)*** *– devine independentă ca urmare a eliberării de sub dominația otomană. Ambele adopta forma monarhică de guvernământ.*

- majoritatea statelor monarhice adoptă modelul britanic al monarhiei parlamentare → principiul ***„regele domneşte dar nu guvernează”***.

	MONARHIA CONSTITUȚIONALĂ	MONARHIA AUTORITARĂ
Atribuțiile monarhului	- este şeful statului; - atribuțiile sale sunt reglementate prin constituție; - sunt restrânse – cea mai importantă: numirea primului-ministru.	- deține foarte multe atribuții caracteristice monarhiilor absolutiste; - toate instituțiile statului îi sunt subordonate; (nu există o reală separație a puterilor în stat).
Exemple	Marea Britanie, Spania, etc.	AU, Rusia, Germania, Imperiul Otoman (IMPERII)

După Primul Război Mondial
- scade încrederea popoarelor în monarhie
- pe ruinele monarhiilor autoritare se clădesc state naționale noi, care adoptă ca formă de guvernământ republica: **Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia, Finlanda**.
- singura formă de monarhie care se menține este **monarhia constituțională**
- **monarhia constituțională** în unele state:
  - s-a consolidat
  - grupările republicane reuşesc să impună abolirea acesteia (acolo unde există instabilitate politică). *Exemple: Grecia (1924), Spania (1931)*
  - instaurează sau acceptă instaurarea unor regimuri dictatoriale => are loc scăderea prestigiului monarhiei şi creşterea luptei antimonarhice. *Exemple: Italia, Bulgaria, România*

După Al Doilea Război Mondial
- sub presiunea forțelor republicane + instaurarea regimului comunist în centrul şi SE Europei => **înlocuirea monarhiei cu republica**. *Exemple: Iugoslavia (1945), Italia, Ungaria, Albania, Bulgaria (1946), România (1947).*

Perioada postbelică

- numărul statelor monarhice este în descreştere
- **în Europa:** → în NV continentului: M.Britanie, Belgia, Olanda, Luxemburg, Norvegia, Danemarca, Suedia
  → în zona mediteraneană: principatul Monaco + Spania (revine la monarhie şi democraţie în 1975 – regele Juan Carlos în locul dictatorului Francisco Franco)
- **în lume**: Japonia, Malaezia, Thailanda, Brunei, Cambodgia, **Commonwealth** = (Australia, Canada, Noua Zeelandă, Papua Noua Guinee, Bahamas, Barbados, Jamaica) → conduse de un guvernator general, numit de regina Marii Britanii şi care acţionează în numele ei.
  Monarhii autoritare astăzi: Arabia Saudită, Oman, Iordania, Nepal (aici este restaurat absolutismul prin lovitură de forţă)

II. REPUBLICA

- a apărut în lumea antică – Grecia şi Roma
- **etape ale evoluţiei**: ***republicile sclavagiste*** (oraşe-state greceşti, Republica Romană) → ***republicile aristocrate medievale*** (San Marino, Veneţia, Genova) → ***republicile moderne*** (SUA, Franţa, Elveţia etc.)

<table>
<tr><th colspan="5">REPUBLICA</th></tr>
<tr><th colspan="2">Republici dictatoriale</th><th colspan="3">Republici democratice</th></tr>
<tr><th>tip fascist</th><th>tip comunist</th><th>parlamentare</th><th>prezidenţiale</th><th>semi-prezidenţiale</th></tr>
<tr><td>Germania, Spania, Portugalia etc.</td><td>URSS, România, Bulgaria, Polonia etc.</td><td>Italia, Germania etc.</td><td>SUA, Rusia, Franţa etc.</td><td>România etc.</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">- au promovat interese de grup, excluzând opţiunile şi voinţa majorităţii, interesele şi aspiraţiile acesteia
- instituţia prezidenţială are puteri discreţionare, subordonează celelalte instituţii</td><td colspan="3">se intemeiază pe <u>principii şi valori democratice</u>: separaţia puterilor în stat, reprezentativitatea şi eligibilitatea, democratismul politic, asigurarea şi garantarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti.</td></tr>
<tr><td>- state în care Parlamentul în raport cu celelalte instituţii are rol primordial, hotărâtor în organizarea, direcţionarea şi conducerea societăţii.
- Parlamentul în raport cu preşedintele şi guvernul are surplus de atribute şi prerogative.
- şeful statului – rol reprezentativ, asemănător monarhiilor constituţionale</td><td>- preşedintele, în calitatea sa de şef al statului deţine şi exercită importante prerogative legislative şi executive.</td><td>- preşedintele are rol de mediator între puterile şi instituţiile statului.</td></tr>
</table>

- **înainte de Primul Război Mondial** → din 23 de state europene independente – 4 republici (San Marino, Franţa, Elveţia, Portugalia)
- **astăzi** → din cele 45 de state europene independente – 9 sunt monarhii şi 36 republici.

STATE CENTRALIZATE – STATE FEDERATIVE

Structura de stat = raportul dintre organele centrale şi cele locale

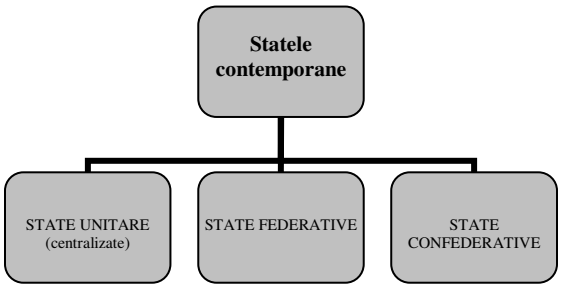

I. STATELE UNITARE

STAT UNITAR (CENTRALIZAT)= stat cu un singur Parlament, guvern şi constituţie
- competenţele **autorităţii locale** (oricât de largi) sunt atribuite de **autoritatea centrală** (îşi rezervă şi drept de control a activităţii acestora)
- principiul **descentralizării** = tendinţa transferării de competenţe cât mai largi autorităţilor locale.
- există state unitare cu grad mare de descentralizare. *Exemple: Danemarca, Spania, Finlanda, Suedia, Norvegia, Italia, Japonia*.
- constituţia spaniolă din 1978 → „statul autonomiilor" => Spania = funcţionează ca o federaţie (deşi este enunţat caracterul unitar al statului).
- politologul american AREND LIJPHART – include structurile statale mai sus menţionate într-o categorie intermediară, denumită „**sisteme semifederale"**.
- descentralizarea nu pune în pericol unitatea statului, determină adâncirea democraţiei social-politice în statul unitar. *Exemple: Polonia, Ungaria, Suedia, M.B., Franţa etc*.

II. STATELE FEDERATIVE

STAT FEDERATIV = o comunitate de state **nesuverane**, care are o autoritate centrală.
- organizarea de tip federal are ca principal obiectiv **rezolvarea problemelor comune**; funcţii statale împărţite între autoritatea centrală şi autoritatea locală (statele membre).
- statele membre participă la elaborarea legislaţiei federale
- constituţia federală – nu înlocuieşte constituţiile statelor membre; la elaborarea ei participă reprezentanţii tuturor statelor membre.
- statele membre – îşi păstrează o largă autonomie; au legislaţie proprie, organe şi instituţii proprii de aplicare a acesteia (nu vin în contradicţie şi nici nu se substituie celor centrale). *Exemple: SUA, Elveţia, Belgia, Germania, Brazilia, Federaţia Rusă etc*.

1. SUA
- **primul stat** constituit pe o structură federală
- baza constituirii – **13 colonii din America de Nord** (independente la **4 iulie 1776**)
- 1783 – fiecare stat avea propriile legi, propriul guvern şi instituţii specifice statelor independente
- 1787 – Philadelphia – Constituţia federală – prevedea instituirea unui guvern central puternic într-un sistem federal
- puterea (în sensul suveranităţii) – împărţită între autoritatea centrală şi statele componente ale federaţiei
- **numărul de state ale SUA** (prezent) = 50

2. Federaţia Elveţiană
- este rezultatul unui proces îndelungat, început prin pactul de la **1 august 1291** dintre **văile Uri, Schwyz** şi **Unterwald** împotriva habsburgilor.
- procesul de federalizare – încheiat prin adoptarea constituţiei de la 1848 (actul prin care au fost împăcate opţiunea pentru autonomie locală şi necesitatea unităţii). *Articolul 1 – Popoarele celor 22 cantoane suverane ale Elveţiei, unite prin prezenta alianţă [...] formează în ansamblul lor Confederaţia Elveţiană*.
- Elveţia este în continuare o alianţă a cantoanelor, conform Constituţiei din 1848.

3. Belgia

- federalismul belgian are la bază un **caracter etno-cultural şi lingvistic**
- 1993 – este modificată Constituția din 1831 (adăugat un amendament care stabilea structura federală a statului)
- este împărțită în **3 regiuni**: **Bruxelles, Flandra** şi **Wallonia** (au propriile adunări legislative + puteri depline în economia locală, mediu, locuințe şi transport) = **3 comunități lingvistice** – **franceză, flamandă** şi **germană**.

State federale în lume:

- **Europa**: Austria, Belgia, Elveția, Germania, Iugoslavia, Federația Rusă
- **Africa**: Etiopia, Somalia, Sudan
- **America**: Argentina, Brazilia, Canada, Mexic, Paraguay, SUA, Venezuela, Sf. Christopher şi Nevis
- **Asia**: Emiratele Arabe Unite, India, Malaesia, Pakistan

III. CONFEDERAȚIILE DE STATE

CONFEDERAȚIE DE STATE = asocierea a două sau mai multe state care au convenit să-şi creeze, sau nu, organe comune de conducere, dar cu păstrarea suveranității statelor membre. (statele membre îşi păstrează suveranitatea şi independența INTEGRAL!)

Exemple: SUA (1776-1787), Confederația Elvețiană (1815-1848), Imperiul Austro-Ungar, astăzi: Comunitatea Statelor Independente (CSI)

OBIECTIVELE UNEI CONFEDERAȚII: - să creeze o uniune economică în care să fie asigurată libera circulație a mărfurilor şi capitalurilor, a serviciilor şi persoanelor, asigurarea unei zone de liber schimb.

- Confederația poate cunoaşte forme evoluate: organe comune (adunare reprezentativă, şeful de stat, organisme diplomatice, armată, finanțe – se mențin structurile distincte reprezentate de guvern şi parlament)

Comunitatea Statelor Independente

- formată în 1991
- au aderat 12 din cele 15 foste republici ale URSS, prin **Acordul de la Alma Ato**
- state fondatoare (1991): Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kârgîstan, Rep. Moldova, Rusia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina şi Uzbekistan
- dec. 1993 – aderă şi Georgia
- nu au aderat – Lituania, Letonia, şi Estonia

Uniunea dintre Serbia şi Muntenegru

- propriile parlamente, guverne şi preşedinți
- la nivel UNIONAL - puterea legislativă aparținea unui parlament unicameral, format din 126 reprezentanți (91-Serbia, 35-Muntenegru)
  - preşedintele şi premierul – aleşi de parlamentele celor două republici
- 2006 – Muntenegru s-a desprins din Uniune

IDEI ŞI REGIMURI POLITICE

în perioada contemporană

IDEI ŞI REGIMURI TOTALITARE

Ideologiile totalitare sunt produsul direct sau indirect al Primului Război Mondial. Întâlnim două forme de ideologii şi regimuri totalitare: **de stânga (comunismul)** şi **de dreapta (fascismul, nazismul)**.

Extrema dreaptă şi extrema stângă întrunesc **trăsături comune (asemănări)**:

- **conducerea societății de către partidul unic (excluderea categorică a pluralismului politic)** – în Italia – Partidul fascist, în Germania – NSDAP, în URSS – PCUS, în România – PCR, în Albania – Partidul Muncii, în China – Partidul Comunist Chinez etc.;
- **fuziunea partidului unic cu statul;**
- **monopolul puterii asupra ideologiei, mass-mediei, poliției;**
- **cultul personalității liderului** – liderul suprem primea diverse titluri/aprecieri: în Italia, Mussolini era numit „Il Duce", Hitler era „Führer" în Germania, în Spania, Francisco Franco era „el caudillo", în China, Mao Zedong era considerat „marele cârmaci al poporului chinez", iar Fidel Castro este încă „el lider maximo" în Cuba**;**
- **utilizarea *propagandei* pentru manipularea populației;**
- **sacrificarea a nenumărate vieți omeneşti în numele unor *ideologii utopice*;**
- **subordonarea indivizilor față de interesele statului.**

Cauzele care au generat apariția ideologiilor şi regimurilor totalitare sunt diverse: **crizele politice şi sociale** de după Primul Război Mondial, **crizele economice** caracterizate prin şomajul ridicat şi mai ales prin „marea criză" din 1929-1933, **nostalgia societății comunitare străvechi** (fascismul italian), **revolta împotriva liberalismului** – „vinovatul" pentru situația grea a cetățenilor (bolşevismul/comunismul), **nemulțumirea față de regimul parlamentar** considerat răspunzător pentru „umilința națională" (nazismul).

Acțiunile prin care ideile s-au impus în planul politic şi s-au transformat în regimuri sunt de asemenea diverse: **revoluții** (Rusia, 1917), **marşuri asupra capitalei** (Italia, 1922), **alegeri parlamentare democratice** (Germania, 1932), **război civil** (Spania, 1936-1939), **impunerea din exterior a regimului comunist de către URSS în SE Europei** (după 1945).

F A Ş C I S M U L

Ideologia

Termenul de fascist a desemnat inițial pe purtătorul fasciei (*Fascie = mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea, având la mijloc, în partea superioară, o secure şi purtat de lictorii care îi însoțeau pe unii magistrați romani [în Roma antică]*).

Ca **ideologie**, fascismul se încadrează în **extrema dreaptă** a spectrului politic. Fascismul este incompatibil cu democrația şi diversitatea de opinii. Statul fascist este o dictatură care promovează cel mai adesea idei naționaliste duse până la extrem; pe lângă idealizarea propriei națiuni şi preamărirea trecutului glorios, se manifestă intoleranța față de alte națiuni/rase/ideologii. Naționalismul exagerat este completat de încălcarea gravă a drepturilor omului, eliminarea oponenților prin mijloace teroriste, o obsesie bolnăvicioasă față de problemele legate de siguranța națională şi dorința de expansiune teritorială, care determină puternica militarizare a statului, blocarea sau chiar eliminarea altor lideri de opinii, interzicerea religiei, corupția generalizată, descurajarea manifestărilor artistice, obținerea şi menținerea puterii prin mijloace brutale, prin şantaj, amenințare şi crimă. Fascismul se manifestă prin distrugerea oricăror structuri democratice, controlul mass-mediei, subordonarea totală a individului vis-a-vis de stat şi crearea unei situații de continuă terorizare a populației civile. Relativa priză a ideologiilor fasciste la unele populații în anumite momente istorice s-a datorat unor lideri carismatici (Adolf Hitler, Benito Mussolini), discursului naționalist şi conjuncturii politice şi economice. S-a constatat că ideologiile de extremă dreaptă reuşesc să se impună în perioadele de recesiune economică şi pe fondul nemulțumirii populației față de ineficiența guvernării.

Ideologia şi regimul au fost fondate de **Benito Mussolini** în Italia, **1919**, iar trăsăturile au fost conturate în lucrarea **„Doctrina fascismului"** a lui Mussolini. Fascismul susținea **statul de tip totalitar**, încuraja **corporatismul** (=reunirea patronilor şi sindicatelor într-un organism instituționalizat politic cu scopul de a elimina tensiunile sociale), **critica liberalismul**. În **plan politic**, fasciştii doreau înlocuirea Parlamentului cu o adunare a delegaților corporațiilor. Ei erau de părere că statul-națiune avea propria sa viață, care era diferită față de cea a indivizilor care-l compuneau. Erau disprețuitori față de rațiune şi glorificau instinctul, voința şi intuiția.

Contribuții la ideologia fascistă au adus şi Charles Maurras (Franța), Francisco Franco (Spania), Antonio de Oliveira Salazar (Portugalia).

Fascismul s-a manifestat în planul politic în următoarele țări:

- **Italia** – Benito Mussolini (1922-1943)
- **Republica Salo** – Benito Mussolini (1943-1945);
- **Spania** – Miguel Primo de Rivera (1923-1925), Francisco Franco (1939-1975);
- **Portugalia** – Antonio de Oliveira Salazar (1932-1968);
- **Grecia** – „dictatura coloneilor" – Pangalos şi Metaxas (1967-1974);
- **Ungaria** – Horthy (1920-1944);
- **Austria** – Dolfuss şi Schuschnigg;
- **Slovacia** – Hlinka şi Tiso;

Regimul politic fascist din Italia

Instalarea regimului. După Primul Război Mondial tensiunile sociale din Italia au creat un climat de extremă violență. Țăranii doreau împărțirea pământurilor iar muncitorii au adoptat în 1920 o formă originală de luptă: ocuparea uzinelor şi gestionarea lor directă.

În 1919 se înființează Partidul fascist, de către Benito Mussolini. În 1920 este înlocuit cu un altul, rezultat în urma alianței cu marii proprietari industriali sau agricoli.

Din dorința de a prelua puterea, fasciştii organizează pe **26 octombrie 1922 „marşul asupra Romei"**. Regele **Victor Emmanuel II (1900-1946)** acceptă demisia guvernului şi îl numeşte pe Mussolini **preşedinte al Consiliului de Miniştri (28 octombrie 1922)**.

Trăsăturile regimului mussolinian. Între 1922 şi 1929 se instaurează o adevărată dictatură şi se pun bazele primului stat fascist din istorie. Libertatea presei a fost suprimată, radioul şi cinematograful au fost cenzurate, administrația a fost epurată de funcționarii suspecți de antifascism, Parlamentului i-au fost retrase adevăratele puteri, iar activitatea partidelor politice a fost înăbuşită. În **1925** se înființează un Tribunal special care avea drept scop acordarea de ani grei de închisoare, deportări şi diferite pedepse pentru adversarii noului regim. În **1928** votul universal a fost suprimat. Se înființează **miliția fascistă – „Ovra"** (Organizația voluntară pentru represiunea antifascismului) care urmărea adversarii politici şi pe cei care nu împărtăşeau aceleaşi idei şi viziuni politice cu cele ale autorităților centrale. Cu scopul creşterii popularității, Mussolini a inițiat proiecte de lucrări publice (autostrăzi, hidrocentrale), a luat măsuri împotriva Mafiei, a încercat să stăvilească corupția şi abuzurile, a încercat să controleze marele capital şi a inițiat măsuri de drenare a mlaştinilor pontine. Printr-o **propagandă abilă** (condusă de Gabrielle d'Annuzio) s-a urmărit redeşteptarea în sufletul italienilor a mândriei de a fi demni urmaşi ai Romei Antice.

Obiectivele politicilor regimului fascist italian:

În **plan economic**, s-a urmărit dezvoltarea producției agricole şi industriale; după 1930 s-a practicat autarhia. În **plan socio-profesional**, statul a fost organizat după principiile corporatismului, în 1927 au fost instituite corporațiile. În **plan religios**, statul italian a încheiat **Acordul de la Lateran (1929)**, prin care papa devenea suveranul statului Vatican iar catolicismul religia oficială a Italiei. **Politica externă** a fost una de tip agresiv şi expansionistă. În **1935**, **Italia atacă şi cucereşte (1936) Abisinia**, iar **în 1939 cucereşte Albania**. Mussolini intenționa să transforme Mediterana într-un lac italian. În **1940** declară război Marii Britanii şi Franței, bucurându-se şi de sprijinul partenerului său fidel, Adolf Hitler. În **1943**, în contextul invaziei aliaților în Sicilia, Mussolini este obligat să demisioneze, este arestat şi închis. În **septembrie 1943** este eliberat de paraşutiştii germani şi conduce un regim fascist renăscut în nordul Italiei (Republica Salo). În 1945 este prins şi împuşcat de partizanii antifascişti.

Pietro Badoglio este prim-ministrul Italiei în perioada **1943-1944**, este numit în locul lui Mussolini. A dizolvat Partidul fascist şi a direcționat mişcarea italiană în război spre partea aliaților. Până la înființarea formală a Republicii Italia i-au succedat trei premieri interimari.

Regimul politic fascist din Spania*

***De la monarhie la republică**. Amploarea unei mişcări catalane separatiste a dus la declanşarea unei lovituri de stat (**1923**) condusă de generalul **Miguel Primo de Rivera (dictator: 1923-1925, premier: 1925-1930)**. Primo de Rivera a dus o politică represivă, însă opoziția la obligat să demisioneze când alegerile municipale au dat o majoritate covârşitoare republicanilor. Tot atunci **regele Alfonso XIII (1902-1931)** a fost forțat să abdice, proclamându-se cea de-a doua republică spaniolă.*

***A doua republică**. În perioada lui **Niceto Alcala Zamora (preşedinte: 1931-1936)** s-a elaborat o constituție democratică, însă situația politică a rămas instabilă. Alegerile din **1936** au consfințit sosirea la putere a **Frontului Popular al partidelor de stânga** condus de Miguel Azana. În perioada preşedinției lui **Manuel Azana (premier: 1931-1933, preşedinte: 1936-1939)** noul guvern s-a confruntat cu revolta militară condusă de generalul Francisco Franco, revoltă devenită război civil.*

***Spania lui Franco**. Războiul civil început în **1936** se încheie în **martie 1939** cu victoria forțelor lui Franco (ajutat de Italia şi Germania). Franco şi-a tratat cu cruzime duşmanii înfrânți şi a păstrat Spania neutră în cel de-Al Doilea Război Mondial. Conducerea sa a fost mai degrabă tradiționalistă decât fascistă. Spania a fost izolată până la Războiul Rece când SUA căuta aliați anticomunişti. Chiar şi sprijinită de SUA Spania a rămas în urmă cu dezvoltarea. În 1975, pe patul de moarte, Franco l-a numit succesor pe **Juan Carlos, nepotul lui Alfonso XIII**, restaurându-se astfel monarhia.*

C O R P O R A T I S M U L*

Ideologia

***Corporatismul este o doctrină socio-politică apărută la sfârşitul secolului XIX, concretizată în practică în perioada interbelică, care încearcă instituționalizarea politică a grupurilor profesionale**.*

***Ideile de bază** ale corporatismului sunt: participarea lucrătorilor la gestionarea întreprinderilor, asigurarea protecției membrilor fiecărei profesii, reglementarea activității profesionale şi respectul tradiției.*

*Corporatismul **respingea** categoric atât **liberalismul**, despre care considera că individualismul promovat de această doctrină distruge solidaritatea socială şi promovează războiul tuturor împotriva tuturor, cât şi **socialismul** care provoacă lupta de clasă şi exaltă rolul mesianic al clasei muncitoare. Corporatismul **militează** pentru **solidaritatea patronilor şi a muncitorilor** într-o singură asociație profesională.*

***Corporatismul de stat** s-a afirmat în politica europeană după 1920 şi a fost aplicat de regimurile autoritare şi fasciste din Italia, Germania, Spania, Portugalia, Franța (regimul de la Vichy), România – promotor: Mihail Manoilescu (1891-1950).*

Regimul politic corporatist din Portugalia

***Antonio Carmona (preşedinte al „Noului Stat" între 1928-1951)** este primul preşedinte al Republicii; dar economistul **Antonio de Oliveira Salazar** devine rapid figura dominantă. El a elaborat un proiect politic cvasi-fascist numit **„Noul Stat"**. L-a ajutat pe Franco să câştige războiul civil şi a menținut neutralitatea Portugaliei în Al Doilea Război Mondial.*

***Constituția din 1933** definea Portugalia ca stat unitar corporatist şi se baza pe familie şi corporațiile economice intelectuale şi morale. Corporațiile morale aveau drept scop asistența socială şi operele de binefacere. Această nouă organizare excludea categoric modelul liberal.*

N A Z I S M U L

Ideologia

Termenul de *„nazism"* este o prescurtare de la *„național-socialism"*, ideologie şi mişcare politică apărute şi fondate de Adolf Hitler în Germania interbelică. Ideologia se fundamentează pe ideile expuse de Adolf Hitler în **„Mein Kampf" („Lupta mea")**, publicată în **1925**. Ideologia şi regimul politic sunt specifice numai **Germaniei hitleriste (1933-1945)**. Național-socialismul este o formă de fascism, o subdiviziune a sa, căci toți naziştii sunt fasciști, dar nu toți fasciştii sunt naziști. **Mişcarea politică** a fost promovată de **Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP)**.

Trăsături şi caracteristici ideologice:

1. naţionalism etnic, inclusiv definiţia germanilor drept „rasă stăpânitoare” (*Herrenvolk*)
2. rasism, antisemitism
3. anticomunism
4. anticlericism
5. eugenía (=omorârea raselor „sclave” şi a celor „parazite” pentru a purifica rasa „stăpână”)
6. „principiul conducătorului” (*Führerprinzip*), conform căruia conducătorul simbolizează întruparea mişcării politice şi a naţiunii.
7. simbolul nazist – zvastica, în sensul acelor de ceasornic.
8. asigurarea „spaţiului vital” (*Lebensraum*) pentru „rasa stăpânitoare”
9. naţiunea este cea mai importantă creaţie a unei rase => marile naţiuni sunt creaţiile unor mari rase.
10. politica economică viza 3 obiective importante:
    - eliminarea şomajului;
    - eliminarea inflaţiei devastatoare;
    - extinderea producţiei de bunuri de larg consum pentru a îmbunătăţi standardul de viaţă al claselor de mijloc şi de jos.
11. elitismul
12. genocidul (=distrugerea totală şi metodică a unui grup etnic sau popor)
13. fanatism, violenţă

Hitler considera vinovat pentru problemele economice şi sociale ale Germaniei sistemul democraţiei parlamentare. Eşecul internaţional al Germaniei îl punea pe seama politicienilor corupţi şi trădători ai Republicii de la Weimar care au acceptat umilitorul Tratat de la Versailles. Soluţia era, în viziunea sa, dictatura unui singur partid, condus de un lider providenţial care să supună naţiunea în numele binelui general. Hitler dorea crearea unui Reich de 1000 de ani care să cuprindă toţi germanii şi celelalte naţiuni de origine germanică. Hitler îşi justifica expansiunea prin nevoia de a obţine „spaţiul vital” pentru rasa ariană.

Regimul politic nazist din Germania

În 1921 Adolf Hitler devine şeful NSDAP, iar în 1923 este condamnat pentru „puciul de la berărie” (München). A stat la închisoare 9 luni, timp în care scrie „Mein Kampf”, lucrare pe care o publică în 1925. Programul nazist promitea alegătorilor pâine, locuri de muncă şi ordine socială. A sedus muncitorii, dar şi clasele de mijloc – funcţionari, comercianţi, liber-profesionişti. **Alegerile din noiembrie 1932** se caracterizează printr-o situaţie complexă: stânga era dezbinată iar Hitler era sprijinit financiar de Krupp. În aceste condiţii NSDAP câştigă alegerile, devenind cel mai mare grup parlamentar din Reichstag.

La **30 ianuarie 1933** preşedintele Hindenburg îl numeşte pe Hitler cancelar al Germaniei.

Instalarea regimului totalitar nazist		
1. ascensiunea dictatorului	**2. ascensiunea partidului unic**	**3. suspendarea libertăţilor**
30 ian. 1933 – Hitler devine cancelar **23 mar. 1933** – puteri depline pentru un mandat de 4 ani graţie votului dreptei **19 aug. 1934** – Hitler devine Führer	**27 febr. 1933** – incendierea Reichstagului; arestarea comuniştilor şi scoaterea în ilegalitate a partidului comunist; **22 iunie 1933** – interzicerea PSD **14 iulie 1933** – dizolvarea partidelor de dreapta; NSDAP-singurul partid politic	**20 mar. 1933** – înfiinţarea primului lagăr de concentrare la Dachau; **1 aprilie 1933** – primele măsuri antisemite (boicotul magazinelor evreieşti); **2 iun 1933** – interzicerea sindicatelor

S-a creat un ***sistem represiv*** format din **SS** (corp de armată), **Gestapo** (poliţia politică) sub comanda lui **Heinrich Himmler** şi **SD** (poliţia internă a partidului). **Cultura** a fost subordonată scopurilor regimului. **Propaganda** a fost însărcinată lui Joseph Goebbels (au fost folosite toate mijloacele pentru a convinge populaţia de legitimitatea regimului). Circa 8 milioane de tineri au fost înregimentaţi în organisme militarizate precum *Hitlerjugend* (Tineretul hitlerist). Sindicatele au fost grupate în Frontul Muncii. În **viaţa cotidiană** a fost impus salutul nazist, portul uniformelor brune şi negre, zvastica, cultul personalităţii lui Hitler. **Economia** a fost revigorată, s-au construit autostrăzi (5600 km), industria armamentului a primit mari comenzi din partea statului, s-a practicat autarhia, s-a încurajat industria chimică iar în 1939 şomajul era lichidat.

C O M U N I S M U L

Ideologia

Comunismul se înscrie în **extrema stângă** a eşichierului politic şi este incompatibil cu orice structuri democratice. Manifestă control asupra justiției şi mass-mediei, monopol asupra puterii şi planului politic prin existența partidului unic – partidul comunist, înlătură liderii de opinii şi pluralismul politic. **Din punct de vedere religios**, comunismul se declară ateu. În **planul social**, acesta viza crearea unei societăți egalitare, în care toată lumea câştiga la fel şi avea acelaşi statut social. În **plan economic**, avem de a face cu o economie opusă celei capitaliste din statele democratice, o economie dirijată, planificată, centralizată. În ceea ce priveşte **proprietatea**, statul era unicul proprietar, nu exista proprietate privată şi de asemenea toată lumea muncea la stat şi pentru stat.

Regimul politic comunist din URSS

Perioada leninistă (1917-1924). În **1917**, în Rusia, au avut loc două revoluții: **prima**, în februarie/martie, o revoluție liberală, tipică secolului XIX, care a avut drept rezultat proclamarea republicii şi caracterizată prin împărțirea puterii între guvernul provizoriu liberal şi adunările democratice ale muncitorilor, țăranilor şi soldaților (soviete) şi cea de-**a doua** revoluție în oct./nov., cunoscută sub numele de „Revoluția bolşevică", caracterizată prin preluarea şi exercitarea brutală a puterii de către guvernul bolşevic condus de Lenin. ***Precizare:*** *instalarea la putere a comunismului în Rusia s-a realizat pe fondul nemulțumirilor față de administrația imperială, pe fondul crizelor interne (sociale şi naționale), prin revoluție şi datorită sprijinului maselor (în special al clasei muncitoare).*

Măsurile guvernului bolşevic:

- *decretul asupra păcii* – încheierea unei păci separate cu Germania, la Brest-Litovsk, 1918;
- *decretul asupra pământului* – naționalizarea întregului fond funciar al țării;
- *decretul asupra naționalităților* – dreptul acestora de a-şi hotărî singure soarta.

Lenin a instaurat **dictatura proletariatului**, bazată pe **Armata Roşie** şi poliția politică **CEKA**. Parlamentarismul a fost respins; Duma a fost desființată.

În perioada 1918-1920 se desfăşoară un **război civil** sângeros, caracterizat prin confruntarea dintre „roşii" şi „albi" (adepții vechiului regim), care erau susținuți militar de Antanta. Curând, dictatura proletariatului se transforma în dictatura partidului comunist. Armata Roşie, organizată de Leon Trotki, i-a înfrânt pe „albi" grație şi **comunismului de război** (amestec de teroare şi elan revoluționar). În această perioadă s-a trecut la suprimarea partidelor politice, lichidarea opozanților, naționalizarea întreprinderilor şi rechiziționarea produselor agricole.

După război producția agricolă a Rusiei era inferioară față de 1913. Din acest motiv, Lenin a introdus **NEP** (*New Economic Policy*), un compromis provizoriu între comunism şi capitalism – micile întreprinderi erau liberalizate iar micul comerț era restabilit.

La **30 decembrie 1922**, Rusia sovietică adopta forma republicii federale, luându-şi denumirea de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). ***Precizare:*** *regimul bolşevic/comunist nu a fost recunoscut pe plan internațional până în 1922, motiv pentru care Rusia sovietică nu a participat în cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920; Germania recunoaşte Rusia sovietică prin semnarea Tratatului de la Rapallo (16 aprilie 1922), Franța şi Marea Britanie recunosc URSS în 1922, la proclamarea sa, SUA recunosc URSS în anii '30.*

Perioada stalinistă (1924-1953). La moartea lui Lenin în 1924, conducerea statului a fost preluată de Stalin care a condus URSS cu o „mână de fier". Stalin a abandonat NEP în 1928, politica sa fiind bazată pe **industrializare, planificare** şi **colectivizarea pământurilor**. În **1936** este elaborată şi adoptată o nouă constituție, care preciza că puterea supremă era încredințată organului legislativ bicameral – **Sovietul Suprem** (Sovietul Uniunii şi Sovietul Naționalităților), care, teoretic, vota legile şi bugetul şi alegea Consiliul de Miniştri. În realitate, Stalin deținea toate frâiele puterii, instrumentele prin care acesta exercita puterea erau **Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS)** şi **NKVD** (poliția politică – condusă din 1938 de Beria). Stalin controla procesele politice, epurările, activitatea poliției politice, internările forțate. A înlăturat orice critică şi a terorizat populația. Centralizarea s-a materializat prin **primul plan cincinal (1928-1933)**. Au fost întemeiate lagăre de muncă forțată (gulag). Între 1939-1952 Congresul General al PCUS nu a fost consultat niciodată. La **5 martie 1953** moare Stalin.

Destalinizarea. În 1956, cu ocazia **Congresului al XX-lea al PCUS**, sunt dezvăluite toate atrocitățile şi crimele comise de regimul lui Stalin. A fost introdus principiul conducerii colective şi s-a încercat un început de descentralizare. **Nikita Hruşciov (1955-1964)** a dus o politică bazată pe descentralizare treptată şi slăbirea partidului. Viziunea sa nu a fost împărtăşită de alți membri importanți ai PCUS, motiv pentru care a fost înlăturat de la putere în 1964.

Spre deosebire de Hruşciov, **Leonid Brejnev (1964-1982)** a luat măsuri pentru restaurarea puterii şi a practicilor nomenclaturii iar în plan intern a dus o luptă puternică împotriva dizidenţei şi a minorităţilor. De altfel, în 1977 a fost adoptată o nouă constituţie care prevedea explicit caracterul unitar al URSS. În plan extern a dus o intensă activitate diplomatică pentru extinderea influenţei sovietice în lume. Perioada conducerii lui Brejnev a fost una de stagnare economică.

În **1985** la putere vine **Mihail Gorbaciov (1985-1991)**, care introduce un program de reforme de tip *perestroika* (restructurare) şi *glasnost* (transparenţă). Perestroika a fost aplicată şi pentru democratizarea economiei, prin transformarea radicală a metodelor economice şi prin acordarea unei largi autonomii întreprinderilor. În **1988** au fost organizate alegeri pentru Congresul Deputaţilor Poporului (organul suprem care desemna şeful statului). În ciuda reformelor introduse, economia a suferit un continuu proces de degradare, unul din motivele care a generat prăbuşirea URSS în 1991.

Regimul politic comunist din Iugoslavia

În **1945** Tito adoptă modelul sovietic în ceea ce priveşte implementarea regimului de sorginte comunistă: în **plan politic** – partidul unic şi constituţie după model sovietic iar **planul economic** se caracteriza prin colectivizare, planificare şi industrializare.

După **1948** se trece la un nou sistem, bazat pe slăbirea rolului statului şi dezvoltarea asociaţiilor libere de muncitori. Iugoslavia reprezintă primul exemplu de socialism naţional, care declara că urmărea calea marxist-leninistă, însă, adaptată la situaţia concretă a ţării.

Modelul iugoslav:

- accent pe societatea de piaţă;
- economia era administrată de Consiliul Muncitorilor;
- salariile erau fixate de Consiliul Muncitorilor;
- producţia nu mai era proprietatea statului;
- planificarea centralizată făcea loc planificării sociale;
- încurajarea activităţilor autonome în întreprinderi.

Regimul politic comunist din Albania

În **1945** se proclamă **Republica Populară Democrată Albania**. Milita pentru conservarea independenţei politice şi economice şi a rămas fidelă regimului stalinist. Comunismul albanez era susţinător al marxism-leninismului.

Între **1945-1961** asistăm la o imitare a modelului sovietic şi o transpunere a sa în practicile politice. Se adoptă o constituţie după modelul sovietic care preciza că puterea aparţinea şi era exercitată de către **Partidul Muncii** (condus de **secretarul general Enver Hodja**, care se bucura de protecţia şi încrederea lui Stalin).

În **1961** se produce o ruptură între Albania şi URSS datorită politicii promovate de liderii de la Kremlin. În acelaşi timp se produce o apropiere faţă de China, stat comunist care se opunea de asemenea, noii linii promovate de sovietici.

În perioada **1961-1978** se desfăşoară relaţii de prietenie cu China; în **1978** Albania acuză China de colaborare cu statele capitaliste, considerate principalii duşmani ai comunismului.

Regimul politic comunist din China

Între **1945** şi **1949**, în China se desfăşoară un **război civil**, între comuniştii conduşi de Mao Zedong şi forţele naţionaliste conduse de Cian Kai-şi (şeful guvernului: 1927-1949). Comuniştii îi învinge pe naţionaliştii din Partidul Guomindang şi, în consecinţă, la **1 octombrie 1949** se proclamă **Republica Populară China**.

Precizare: *instaurarea regimului comunist în China s-a realizat prin război civil, pe fondul unei situaţii complexe, caracterizate de sărăcia generalizată şi de distrugerile provocate de război.*

Până în **1957** regimul comunist îmbracă modelul sovietic, caracterizat prin:

- plan cincinal în economie;
- industrializare (accent pe industria grea);
- cooperativizarea agriculturii;
- partidul unic;
- teroarea exercitată de organele de represiune;
- eliminarea tuturor opozanţilor politici prin execuţie;
- temniţă grea; muncă forţată în lagăre;
- cenzurarea presei şi a vieţii culturale;

- puternic cult al personalității conducătorului.

În **1954** se adoptă o constituție care prevedea că **Adunarea Populară** (organul legislativ) era aleasă prin sufragiu universal indirect. Deciziile erau luate de **Consiliul Afacerilor de Stat** (guvernul), însă acesta nu era decât o fațadă instituțională, căci adevăratele puteri erau exercitate de **Comitetul Central** şi **Biroul Politic al PCC**, care funcționa conform principiului „centralismului democratic".

După **1957**, se trece la un alt model de comunism, o formă de comunism chinez, nu total diferită de modelul promovat anterior.

În **1958** se introduce **„Marele Salt Înainte"**, plan cincinal prin care se dorea creşterea producției de oțel şi înlocuirea colectivizării de tip sovietic cu modelul comunelor (descentralizare administrativă). Au fost construite peste 600 000 de mini-furnale iar țăranii au fost nevoiți să-şi doneze propriile unelte pentru a putea astfel să ridice producția de oțel, şi deci, să atingă obiectivul național propus. Pentru creşterea producției agricole, Mao a impus populației să acționeze în cele mai exagerate moduri: conform opiniei lui Mao, păsările cerului erau dușmanii poporului pentru faptul că acestea se hrăneau din cerealele poporului, motiv pentru care a introdus ideea de eliminare sistematică a păsărilor cerului – au fost incinerate mii de camioane de cadavre de păsări – ***consecința fenomenului de lichidare a păsărilor cerului:*** numărul de păsări (vrăbii) a scăzut, numărul de insecte a crescut; numărul exagerat de mare al insectelor a însemnat automat recolte proaste, mai puține, ceea ce a generat înfometarea populației – statistic vorbind au murit cca. 20 de milioane de oameni prin înfometare, majoritatea din cauza acestui motiv aberant.

În perioada **1966-1969**, cu sprijinul armatei şi prin lozinci s-a încercat atragerea maselor (în special a tinerilor), declanşându-se astfel **Revoluția culturală**. Aceasta a însemnat manifestații populare în favoarea liderului suprem, sprijinite de tineri fanatici grupați în Gărzile Roşii. De asemenea, au fost tipărite broşuri cu gândurile şi îndemnurile dictatorului – **Cărticica Roşie** – „carte sfântă" pentru comuniştii chinezi. ***Consecințele Revoluției culturale:*** *Mao şi-a eliminat adversarii din partid, şi-a consolidat puterea în partid şi a dus până la extrem cultul personalității sale*.

Din punct de vedere economic, China a rămas înapoiată, în ciuda acțiunilor dictate de Mao pentru creşterea producției. Economia comunistă, planificată şi centralizată, s-a dovedit a fi ineficientă – nu asigura nici măcar bunurile de strictă necesitate cetățenilor chinezi.

În **1976** Mao moare. Au loc schimbări importante după moartea sa: sunt îndepărtați din funcțiile importante din partid toți apropiații lui Mao, secretar general al PCC este ales **Deng Xiaoping (1976-1993)**, care introduce o serie de reforme economice.

În **1984** se realizează **autonomia financiară a întreprinderilor** şi se introduc mecanisme pentru **economia de piață** în industrie. China este una din marile puteri economice ale lumii, însă reformele economice nu au fost însoțite de măsuri de reformare în planul politic. În **1989** a avut loc revolta populației din piața Tienanmen (Beijing), care dorea instaurarea democrației, însă aceasta a fost înăbuşită cu violență.

Actualmente China se caracterizează printr-o economie de piață şi prin regim politic comunist, dominat de monopolul partidului comunist.

Concluzie: *China traversează trei etape importante în perioada comunistă – prima (1949-1957), de aliniere la sistemul sovietic şi de asimilare a modelului, a II-a (1957-1976), de descentralizare şi de abordare diferită a subiectului „cultul personalității", de detaşare față de modelul sovietic şi a III-a (după 1976), de transformare parțială a regimului – un regim „hibrid" bazat pe economia de piață şi comunism politic.*

Regimul politic comunist din România

Premise/etape ale instaurării comunismului. La **6 martie 1945** se instalează la putere primul guvern comunist, condus de dr. Petru Groza, din istoria României, datorită intervenției lui Andrei Vişinski (trimisul lui Stalin), care l-a forțat pe regele Mihai să numească un guvern procomunist. La **19 noiembrie 1946** are loc falsificarea alegerilor parlamentare, comuniştii atribuindu-şi o majoritate covârşitoare în Parlament. La **30 decembrie 1947**, regele Mihai este forțat să semneze actul de abdicare şi să părăsească țara. În consecință, se proclamă **Republica Populară Română**.

Regimul lui Gh. Gheorgiu Dej (1948-1965). Dej a fost ales în fruntea PCR în 1945 şi a respectat ordinele lui Stalin, impunând modelul sovietic în toate domeniile. În **1948**, prin fuziunea prin absorbție a PSD în PC a rezultat singurul partid politic de pe scena politică românească – PMR. **Opozanții politici** – Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Gh. Brătianu ş.a. au fost condamnați la închisoare (Sighet, Gherla, Rm. Vâlcea) şi/sau la muncă forțată în lagăre (Canalul Dunăre-M.Neagră). **Organele de represiune** au fost Miliția şi Securitatea, care s-au bucurat şi de sprijinul „informatorilor" civili. **Învățământul şi cultura** au fost obligate prin cenzură, propagandă şi distorsionarea realității să susțină regimul comunist. În anii '60, România a respins ***Planul Valev*** privind integrarea economică a statelor socialiste membre CAER. Are loc treptat o distanțare față de Moscova şi o apropiere față de China, Iugoslavia şi spațiul comunitar.

Regimul lui Nicolae Ceauşescu (1965-1989). După moartea lui Dej conducerea partidului şi a țării îi revine lui Nicolae Ceauşescu. Din dorința expresă a lui Ceauşescu, partidul revine la numele inițial –

Partidul Comunist Român, iar numele oficial al țării devine Republica Socialistă România (prin Constituția din 1965). Perioada **1965-1971** este una de destindere internă şi de încercări de reforme, este perioada în care s-au întărit relațiile cu Occidentul. România obține astfel credite cu care îşi retehnologizează industria. În perioada **1971-1989** Nicolae Ceauşescu a acumulat principalele funcții de partid şi de stat şi pune bazele cultului personalității sale, fiind inspirat de modelul din Coreea de Nord şi China.

În **1974**, special pentru el, a fost creată funcția de preşedinte al României. În **1975** România a luat parte la Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa, care a avut loc la Helsinki. Acțiuni de revoltă au avut loc în anii **1977** (greva minerilor din Valea Jiului) şi **1987** (muncitorii din Braşov se revoltă împotriva dictaturii lui Ceauşescu). Ca urmare a cultului personalității lui Ceauşescu şi a cenzurii apare fenomenul disidenței – Doina Cornea, Vlad Georgescu, Gh. Ursu, Mircea Dinescu, ş.a., persoane care au fost persecutate pentru ideile lor anticomuniste.

Regimul trece printr-o puternică criză de natură economică, datoria externă ajungând la valoarea de 11 mld. $. Datoria a fost rambursată în perioada **1983-1989**. În consecință, populația a fost supusă lipsurilor. În **martie 1989**, Ceauşescu primeşte „Scrisoarea celor şase", prin care i se cerea lui Ceauşescu să renunțe la politica dictatorială.

Precizare: *Prăbuşirea regimului comunist în România s-a realizat prin revoluție (evenimentele din 16-22 decembrie 1989) şi pe fondul crizei economice, a lipsurilor la care a fost supusă populația țării şi datorită puternicului cult al personalității preşedintelui.*

Concluzii: *În ceea ce priveşte evoluția ideologică a României în comunism distingem două etape – stalinismul (1945-1958/1964) şi național-comunismul (1958/1964-1989). În ceea ce priveşte conducerea țării distingem de asemenea două etape – „perioada Dej" (1948-1965) şi „perioada Ceauşescu" (1965-1989). În ceea ce priveşte legăturile externe ale României în perioada comunistă există trei etape: prima (în timpul lui Dej), când România se izolează în raport cu Occidentul şi beneficiază de relații privilegiate cu statele socialiste, a doua (1965-1980), când România îşi dezvoltă relațiile cu Occidentul şi beneficiază de credite de pe urma lor şi a treia etapă (1980-1989), când relațiile cu Occidentul se „răcesc".*

Partidul Comunist Român s-a format prin scindarea Partidului Socialist din România în mai 1921, moment în care s-a şi afiliat la Internaționala a III-a. El reprezenta extrema stângă, şi nu a fost decât o secție a Internaționalei Comuniste, membrii ei fiind în majoritate agenți NKVD. A fost un partid redus numeric, numărând 2000 de membri în 1922, 1500 - în 1931, şi sub 1000 în anii celui de al doilea război mondial. În anul 1924, PCR-ul a fost interzis de guvernul liberal care era la putere şi a rămas în ilegalitate până în 1944. A fost partidul politic unic al dictaturii proletariatului din România. În 1965, şi-a schimbat numele din Partidul Muncitoresc Român în P.C.R., revenind astfel la vechea denumire, şi a deținut puterea până în **21 decembrie 1989**, când şi-a încheiat *de facto* activitatea de conducere a României. Între cele două partide, Partidul Comunist Român (PCR) şi Partidul Muncitoresc Român (PMR) nu există practic nici o diferență, primul continuând firesc activitatea celui de-al doilea, fără nici o întrerupere. În realitate, redenumirea PMR-ului în PCR a fost făcută la dorința extremă a lui Nicolae Ceauşescu, care devenit prim secretar al PMR în iunie 1965, a vrut să demonstreze ostentativ ruperea cu trecutul şi orientarea politicii României spre alte orizonturi. ***Stema***. Stema Partidului Comunist Român având ca elemente "secera şi ciocanul", simbolizând "înfrățirea" şi "uniunea de nezdruncinat" dintre "țărănimea muncitoare şi proletariat", de asemenea, cununa de spice uşor eliptică şi ascendentă, precum şi acronimul PCR. Culorile sunt roşu, fondul, şi respectiv alb, designul siglei.

*Regimul politic comunist din Cuba**

Che Guevara, Fidel Castro Ruz, Camilo Cienfuegos, Raúl Castro Ruz *şi armata lor de rebeli au reprezentat unul dintre grupurile numeroase de gherilă care se opuneau dictatorului* ***Fulgencio Batista***. ***'Mişcarea 26 iulie'*** *a lui Castro a absorbit rapid toate aceste mişcări şi a cucerit puterea, formând guvernul în 1959, după victoria împotriva forțelor militare loiale lui Batista. În momentul în care Batista a fost alungat de la putere, 75% din terenul cultivabil era proprietatea cetățenilor străini şi companiilor străine (în special nord-americane). Noul guvern revoluționar a adoptat* ***reforma agrară*** *şi a confiscat cea mai mare parte a proprietăților agricole ale companiilor străine. În scurtă vreme, relațiile cu SUA s-au deteriorat. La început, Castro nu dorea să discute planurile sale de viitor, dar în cele din urmă s-a declarat comunist, explicând că încearcă să construiască socialismul în Cuba. Au fost stabilite relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. Un guvern nou, condus de renăscutul Partid Comunist Cubanez, a început să pună în practică reformele economice promise de Castro. Printre alte lucruri, asistența medicală şi învățământul au devenit gratuite pentru toți cubanezii pentru prima oară. Cu o oarecare întârziere, o constituție de inspirație sovietică a fost adoptată în 1976.*

Pentru mai multe decenii, Cuba a primit un ajutor (subvenție) masiv din partea URSS, în schimbul zahărului cubanez, sovieticii livrând petrol. O parte din cantitatea aceasta de petrol era consumată în Cuba, iar restul era vândut pe piața mondială pentru un profit de câteva miliarde de dolari. În schimbul acestei subvenții sovietice, Cuba sprijinea mişcările comuniste din toată America Latină (printre altele: Nicaragua, El Salvador, Guatemala, Columbia şi Chile) şi din Africa (Angola, Mozambic şi Etiopia). Numai în Angola

existau peste 50.000 de militari cubanezi. Colapsul Uniunii Sovietice din 1991 i-a dat o lovitură economică grea Cubei, iar când sovieticii au încetat acordarea ajutorului anual de 6 miliarde de dolari, guvernul comunist a chemat populația la "perioadă specială" de refacere.

Relația cu România: *În aceasta perioadă, România a întreținut relații cordiale cu regimul cubanez. Tineri din Cuba au studiat în facultățile româneşti, iar Cuba a importat tehnologie românească (utilaje petroliere şi agricole, automobile ARO, camioane). În 2005, încă se puteau întâlni autovehicule ARO pe şoselele cubaneze.*

În ciuda faptului că i-a fost interzis accesul la împrumuturile de la FMI şi Banca Mondială, deoarece Cuba este în zona debitorilor Clubului de la Paris cu sute de milioane de dolari, economia țării nu s-a prăbuşit, deşi venitul pe cap de locuitor este încă mai mic decât era în 1989 (dar în creştere lentă). ***Economia cubaneză*** *are ca ramuri importante agricultura (tutun, zahăr, citrice), mineritul (nichel) şi turismul.*

În 1996, administrația Clinton a emis ***Legea Helms-Burton****. Această lege stabileşte, printre altele, că orice companie străină care "face în mod conştient operațiuni comerciale în Cuba cu proprietăți ale cetățenilor SUA confiscate fără compensație" va intra în litigiu cu statul american, iar conducătorilor respectivelor companii li se va interzice accesul în Statele Unite. Sancțiuni pot fi aplicate companiilor din afara SUA, care fac comerț cu Cuba. Această legislație a fost aplicată după doborârea a două avioane civile de către armata cubaneză.. Această legislație extrateritorială este considerată foarte controversată, iar embargoul SUA a fost condamnat pentru a 13-a oară în cadrul Adunării Generale a ONU din 2004 de 179 de state. Mai mult, membri ai Congresului SUA din amândouă partidele au criticat în mod deschis creşterea cheltuielilor pentru întărirea embargoului.*

Cei mai importanți parteneri comerciali ai Cubei sunt: Spania, Canada, Franța, Italia, Anglia şi Japonia. Embargoul SUA împotriva Cubei se aplică tuturor bunurilor, cu excepția produselor medicale şi a mărfurilor agricole, care sunt autorizate de lege. Companiile agricole americane sunt libere să exporte în Cuba, cu condiția plății în avans în bani gheață. Călătoriile cetățenilor americani sunt în mare parte interzise prin lege. Totuşi, unii cetățeni americani vizitează în mod ilegal Cuba, călătorind prin Mexic, Canada sau Bahamas, ei fiind mai apoi pasibili de plata unor amenzi mari dacă sunt puşi sub acuzare. Însă, autoritățile americane nu sunt foarte stricte cu turiştii obişnuiți care nu sunt implicați în activități criminale.

Cuba este un stat comunist, sau o republică parlamentară condusă de un partid comunist care deține monopolul puterii politice. (Toate partidele de opoziție sunt considerate ilegale de constituția cubaneză care afirmă că "Partidul Comunist Cubanez ... este forța supremă călăuzitoare a societății şi a statului"). Fidel Castro este şeful statului şi şef al guvernului din 1959, la început ca prim-ministru şi după desființarea acestei funcții în 1976, ca preşedinte al Consiliului de Stat şi de Miniştri. Este de asemenea membru al Adunării Naționale a Puterii Populare din partea municipalității oraşului Santiago de Cuba din 1976, Prim Secretar al Partidului Comunist Cubanez şi comandant suprem al forțelor armate. În august 2006 Fidel Castro a transferat toate prerogativele sale fratelui său Raúl Castro, pe motive de sănătate.

Parlamentul unicameral *cubanez este Asamblea Nacional del Poder Popular (Adunarea Națională a Puterii Populare). Cei* ***609 membri*** *sunt aleşi pentru un mandat de cinci ani şi nu există opoziție. Candidații, care pot fi sau nu pot fi membri ai Partidului Comunist, sunt nominalizați de organizațiile politice şi sociale proguvernamentale. Partidul Comunist Cubanez este recunoscut ca singurul partid politic legal, dar îi este interzis prin lege să nominalizeze candidați. Totuşi, nici un oponent al guvernului nu a mai fost ales în parlament de la victoria revoluției.*

În ***2001*** *Oswaldo Payá Sardiñas şi membrii Proiectului Varela au încercat să facă un plebiscit folosind prevederile Constituției Cubaneze care permite inițiativa cetățenească. Dacă ar fi fost acceptată de guvern şi aprobată de votul popular, amendamentele ar fi stabilit noi libertăți precum cele de asociere, a cuvântului, a presei, ca şi libertatea de a începe o afacere privată. Petiția a fost până la urmă respinsă de Adunarea Națională, iar măsurile luate ulterior au dus la întemnițarea a 75 de prizonieri politici cu condamnări de până la 28 de ani pentru învinuiri de colaborare şi primire de fonduri de la guvernul SUA.*

*Regimul politic comunist din Cambodgia**

Pol Pot *(*19 mai 1928 - †15 aprilie 1998), dictator cambodgian, este considerat "criminalul secolului". El este responsabil pentru asasinarea, de către khmerii roşii, a două milioane de cambodgieni. Deținător al puterii absolute în întreaga Cambodgie, în perioada 1976-1979, Pol Pot a instituit o adevărată dictatură a groazei în țara sa. Aşa-numitul* ***"comunism al epocii de piatră"*** *avea în vedere desființarea oraşelor, a banilor şi edificarea unui stat eminamente agrar.*

Experimentul comunist delirant al khmerilor roşii în Cambodgia poate fi privit ca o „încununare" terifiantă a eforturilor constante ale satrapilor marxist-leninişti de a edifica „o societate cu totul nouă, sănătoasă, care se consolidează şi se dezvoltă continuu, şi unde domneşte egalitatea şi armonia" (Pol Pot, 1977). Asimilând cu fanatism modelul chinez al lui Mao Zedong, liderul khmer, Pol Pot, a transformat Cambodgia - în 3 ani, 8 luni şi 20 de zile, atât cât a stat la putere - într-un imens lagăr de exterminare. Instituind un regim macabru

şi halucinant, pe alocuri aproape imposibil de definit. Bilanțul este cel puțin sumbru: între unul şi două milioane de locuitori (din şapte), jumatate din populația chineză şi toți vietnamezii au căzut victime criminalilor însetați de sânge ai lui Pol Pot.

Deosebiri între ***extrema dreaptă*** (fascism, nazism) şi ***extrema stângă*** (comunism):

1. *În **plan religios**, comunismul s-a declarat ateu, spre deosebire de fascismul italian care a păstrat relații cu biserica (Acordul de la Lateran) sau spre deosebire de național-socialism, care el însuşi avea o tentă spiritual-religioasă: „Omul devine Dumnezeu." a spus Adolf Hitler. „Cei ce văd în național-socialism doar o mişcare politică nu au înțeles nimic. E mai mult decât o religie....e dorința de a recrea Omul!", spunea Führerul.*
2. *În **plan social**, comunismul viza formarea unei societăți egalitare, fasciştii erau promotorii elitismului.*
3. *În ceea ce priveşte **proprietatea** – în cazul comunismului, aceasta era numai de stat, nu exista proprietate privată, spre deosebire de fascism/nazism unde exista şi proprietatea privată.*
4. *Spre deosebire de comunism, fascismul (cu deosebire nazismul) era rasist şi antisemit.*
5. *În ceea ce priveşte **regimul parlamentar**, în cazul fascismului (italian) acesta a fost înlăturat, parlamentul a fost înlocuit cu o adunare a delegaților corporațiilor, spre deosebire de comunism, care deşi era şi el împotriva parlamentarismului, a păstrat ca şi fațadă instituțională organul legislativ – Marea Adunare Națională, Sovietul Suprem, Adunarea Populară etc.*
6. *Ca şi regim politic, comunismul a avut o „viață" mai lungă (1917-1989) şi o arie de desfăşurare mai mare, spre deosebire de nazism care a durat numai 12 ani (1933-1945) şi a fost specific numai Germaniei.*

IDEI ŞI REGIMURI DEMOCRATICE

D E M O C R A Ț I A

Ideologia

Democrația este forma opusă totalitarismului, este cuprinsă în spectrul politic între extrema dreaptă şi cea stângă şi cuprinde mai multe viziuni politice. Ca şi ideologie, democrația se caracterizează prin separația puterilor în stat, libertatea de exprimare, garantarea şi respectarea drepturilor şi libertăților cetățeneşti, alegeri libere, pluralism politic, pluripartidism, sufragiu universal, toleranță religioasă, încurajarea manifestărilor culturale, libertatea de asociere, libertatea mass-mediei, independența justiției, statutul minorităților.

În democrație accentul se pune mai degrabă pe instituții şi partide politice decât pe persoane. Persoanele ocupă funcții de conducere în statul de drept pentru un mandat limitat de timp şi prin voința poporului.

Forme ale democrației (doctrine politice)

1. Liberalismul

Liberalismul este o doctrină politică şi economică care proclamă principiul libertății politice şi economice a indivizilor şi se opune colectivismului, socialismului, etatismului şi în general tuturor ideilor politice care pun interesele societății, statului sau națiunii înaintea individului. Individul şi libertățile sale constituie elementul central al întregii doctrine liberale.

Într-un sens strict, liberalismul numit "clasic" este un curent filosofic născut în Europa secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea care pleacă de la ideea că fiecare ființă umană are prin naştere drepturi naturale pe care nici o putere nu le poate impieta şi anume, dreptul la viață, la libertate şi la proprietate. Ca urmare, liberalii vor să limiteze prerogativele statului şi a altor forme de putere, oricare ar fi forma şi modul lor de manifestare.

În sens larg, liberalismul proslăveşte construirea unei societăți caracterizată prin libertatea de gândire a indivizilor, domnia dreptului natural, liberul schimb de idei, economia de piață pe baza inițiativei private şi un sistem transparent de guvernare în care drepturile minorităților sunt garantate. Există mai multe curente de gândire liberală care se diferențiază într-un mod mai precis prin fundamentele lor filosofice, prin limitele asignate statului şi prin domeniul asupra căruia ele aplică principiul libertății.

Liberalism politic este doctrina care vizează reducerea puterilor Statului la protecția drepturilor şi libertăților individuale, opunându-se ideii de "Stat providențial". Indivizii sunt

liberi să îşi urmărească propriile interese atât timp cât nu afectează drepturile şi libertăţile celorlalţi.

Liberalism economic este doctrina care proclamă libera concurenţă pe piaţă, neintervenţia Statului în economie şi are ca principiu fundamental proprietatea individuală.

Valorile liberale fundamentale sunt libertatea individuală, creativitatea individuală, responsabilitatea şi independenţa personală, respectul drepturilor indivizilor, egalitatea în faţa legii. Liberalismul este definit prin 4 concepte de bază:

- libertatea individuală
- proprietatea privată
- responsabilitatea individuală
- egalitatea în faţa legii

2. Neoliberalism

Prin **neoliberalism** este desemnat un concept filosofico-social şi politico-economic care se bazează, printre altele, pe liberalismul clasic şi pe teoria neoclasică şi care urmăreşte minimizarea influenţelor statului asupra evenimentelor economice. Spre deosebire de *laisse-faire*-ul liberalismului clasic se consideră necesară intervenţia regulatorie a statului pentru garantarea pieţelor funcţionale.

Ideea de a reformula ideile liberalismului s-a pus în practică în diferite şcoli din Germania şi Austria: pe de o parte în Ordoliberalismul şcolii freiburgheze (economia de piaţă socială); pe de altă parte în şcoala austriacă care este apreciată ca şi clasic-liberală; şi nu în ultimul rând în monetarismul şcolii din Chicago.

În România neoliberalismul a avut ca teoreticieni pe Ştefan Zeletin, Vintilă Brătianu şi pe Mihail Manoilescu. Principiile de bază ale acestui curent erau: dezvoltarea industriei, proces de care depindeau modernizarea societăţii şi consolidarea independenţei naţionale; susţinerea intereselor burgheziei naţionale; libertatea pătrunderii capitalului străin prin promovarea politicii *prin noi înşine*; şi un regim parlamentar bazat pe votul universal.

Termenul *neoliberalism* a fost iniţial o descriere proprie, însă în prezent este folosit aproape exclusiv ca sinonim restrâns pentru termenul capitalism. Cei care sunt pentru această definire a termenului, vorbesc de regulă despre o politică economică liberală orientată înspre stabilitate monetară sau înspre un stat suplu, şi sunt, în general, împotriva statului social sau al statului prosper. Protopărinţii ideilor neoliberale pot fi consideraţi Friedrich Hayek şi Ludwig von Misses, însă neoliberalismul ca şcoală nu există. Se poate mai degrabă vorbi de o reţea diversificată, instituţionalizată, în care există păreri diferite, diferenţiate, şi care se şi contrazic. Rezultatul unui aşa-zis proces orientat înspre piaţă este neprevăzut şi deschis, Karl Popper vorbeşte aici (după părerea criticilor, eufemistic) despre o societate deschisă. Hayek a dezvoltat până la moartea sa neoliberalismul ca teorie dinamică a instituţiilor sociale.

<u>Elemente ale politicii neoliberale</u>:

1) **Individualismul normativ**: o sursă pentru deciziile politico-economice, este preferinţa individuală a subiecţilor economici. Din cauza problemelor de agregare a preferinţelor individuale este exercitată o critică asupra programelor economice guvernamentale, atunci când acestea derivă din principiile generale (respingerea politicii de agendă). Acest principiu se aseamănă cu principiul suveranităţii populare din cadrul teoriei politice liberale.
2) **Proprietatea privată**/**Privatizarea**: în concepţia neoliberală statul nu are datoria de a fi întreprinzător activ. Se cere, de aceea, privatizarea întreprinderilor de stat respectiv datoria statului de a se implica, în special în monopolurile de stat din domeniul infrastructurii (măsurile existenţiale de prevedere) cum ar fi telecomunicaţiile, transportul, energia sau învăţământul. Banca Mondială are ca strategie supraordonată aşa-numitul *Private Sector Development*, comparat şi cu conceptul *Public Private Partnership*. Statul trebuie să se îngrijească de pieţele funcţionale printr-o politică concurenţială şi să prevină formarea pieţelor de monopol şi a disfuncţionalităţilor pieţei. Preponderenţa de proprietate privată şi de forme regularizatoare ale economiei private faţă de influenţa statului derivează uneori dintr-un anumit punct de vedere asupra teoriei economice a drepturilor disponibilităţilor. Prin urmare, bunăstarea economică ar creşte, cu cât creşte proprietatea din domeniul public. În cazul formelor regularizatoare socialiste s-ar ajunge, dimpotrivă, obligatoriu la aşa-numitul tragism *Tragedy of the Commons* (tragedia comunelor).
3) **Politica stabilizatoare**: politica masei monetare trebuie să garanteze preţuri stabile, printr-o monedă stabilă (stabilitate macroeconomică) şi printr-un buget echilibrat. Dintr-o politică monetară, a dobânzii şi bugetară restrictivă rezultă o extindere a administraţiei, o creare a

unor unități parțial autonome şi o degajare a diferitelor teme publice în sensul unui management suplu.

4) **Piața ca instrument de conducere**: în convingerea neoliberală trebuie ca piața, deci cererea şi oferta să hotărască asupra tipului, prețului şi cantității realizărilor materiale şi asupra serviciilor, deoarece astfel ar avea loc o alocare optimă a resurselor.
5) **Concurența**: statul se îngrijeşte de pieţele funcționale şi intervine în cazul pieţelor evident imperfecte, de exemplu prin taxe şi impozite în cazul efectelor externe şi prin legile cartelului. Spre deosebire de neoclasicism, concurența s-a extins asupra instituțiilor, cu părerea că *cei mai supli* supraviețuiesc pe piață, a cărei însemnătate este recunoscută (*noul instituționalism).*
6) **Deregularea**: neoliberalii sunt pentru deregularea şi liberalizarea economiei în sensul unei reduceri a legilor şi regulamentelor, atât timp cât acestea sunt considerate birocratice şi nu sunt neapărat necesare, deoarece prin aceasta acțiunile economice individuale ar fi împiedicate.
7) **Comerțul mondial**: neoliberalii sunt de acord cu globalizarea în sensul unei stimulări a comerțului liber între state, fie prin organizații globale cum ar fi WTO şi înțelegerile acesteia cu GATT, GATS, TBT, SPS, TRIPS sau fie prin zone de comerț liber şi mai multe zone economice speciale sau desființarea granițelor statelor naționale. Conform evaluării neoliberalismului, comerțul liber ar conduce la stimularea bunăstării mondiale. Limitarea comerțului prin taxe vamale şi obstacole comerciale ne-tarifare şi o stimulare a anumitor scopuri economice de către stat prin subvenții, conduce, după părerea neoliberalilor la inegalitate şi sărăcie în lume. Astfel, țărilor în curs de dezvoltare, de exemplu, le este greu să țină piept concurenței cu țările agricole europene care sunt puternic subvenționate. Neoliberalii le reproşează statelor industrializate faptul că doresc libertate comercială doar pentru țările în curs de dezvoltare, însă nu vor să o introducă în propriile țări.
8) **Politica taxelor**: de regulă se cere ca procentele taxelor să fie reduse, de exemplu sub forma tarifelor proporționale sau a tarifelor în trepte şi un sistem de taxe simplu în locul unui sistem de dispoziții variate. Taxele indirecte sunt preferate celor directe. Taxele pe avere sunt respinse, fiind considerate taxe duble, dar şi *taxele de bagatelă* în cazul cărora încasările nu sunt mai mari decât cheltuielile necesare pentru colectarea acestora. În general este favorizată scăderea taxelor plătite de firme, mai ales că prin aceasta s-ar produce o creştere a încasărilor din taxe.
9) **Sistemul social**: şi în domeniul sistemelor sociale, neoliberalii sunt pentru soluții organizate privat în locul sistemelor de stat considerate a fi birocratice. Prin aceasta trebuie realizată o administrare eficientă a mijloacelor cetățenilor. Strategia *pay-as-you-go* este criticată, pe motiv că nu ar avea o bază solidă. Măsurile private de prevedere sunt avizate favorabil în cadrul modalității de acoperire a capitalului. Asta înseamnă că sistemele de asigurare socială vor fi reconstruite: statul de realocare va fi demontat, iar sistemele economiei de piață vor fi construite. Performanțele statului se vor concentra apoi eficient asupra celor care au într-adevar nevoie de ajutor social, deci asupra acelora care nu sunt în stare să-şi asigure traiul zilnic. Milton Friedman a sugerat aplicarea unei taxe pe venit negative. Conform acesteia, autoritatea financiară ar plăti fiecărui plătitor al cărui venit s-ar afla sub un minim fix, diferența de taxe obligatorii, fără să facă alte cercetări.
10) **Dominanța**
11) **Dreptul tarifar**
12) **Dreptul muncii**
13) **Politica conjuncturală**

3. Creştin-democrația

Creştin-democrația este o doctrină politică ce a evoluat în mod preponderent după cel de-al doilea război mondial.

Apărută ca o reacție la atacurile împotriva bisericii şi a catolicismului, creştin-democrația reprezintă expresia politică a creştinismului catolic. Creştin-democrația a reprezentat o mediere între liberalism (individualism) şi socialism (colectivism), aducând în politică şi elemente noi precum morala creştină şi subsidiaritatea. Considerată în multe țări europene drept o formă de neoconservatorism, creştin-democrația se intersectează cu conservatorismul în puncte fundamentale ale ideologiei, precum respectul față de valorile tradiționale, credința şi familia.

Valorile fundamentale: *pluralismul ideologic* şi *social*, *descentralizarea*, *federalismul* şi *subsidiaritatea*, cărora li se adaugă, după Al Doilea Război Mondial, şi *angajamentul pentru*

pace şi pentru o Europă unită (K. Adanauer, Robert Schuman şi A. De Gasperi, promotori ai integrării europene, au făcut-o din poziția creştin democrată).

4. Social-democrația

Contextul politic post-comunist a actualizat, de asemenea, doctrina social-democrată, la care liderii vechilor regimuri s-au acomodat imediat. Valorile centrale ale social-democrației unanim recunoscute rămân *libertatea*, împletită cu *solidaritatea* şi *justiția socială*. Refuzând răspicat individualismul liberal, adepții acestei doctrine se arată a fi la egală distanță atât de egoismul concurenței, cât şi de rigorile puterii de stat.

5. Conservatorismul

Dacă liberalismul înseamnă individualism, privatizare şi constituționalism, iar social-democrația înseamnă planificare, naționalizare şi solidaritate, **conservatorismul pare a fi lipsit de program**. Explicația acestei stări de lucruri este foarte simplă: adepții săi nu ambiționează să conceapă norme, principii sau idealuri care să reconstruiască societatea, ci doar să deceleze probleme şi să încerce să le rezolve pe calea unor compromisuri raționale.

Conservatorismul este o doctrină politică apărută ca o reacție la liberalism.

Avându-şi originea în celebrul dicton al contelui Falkland *("Atunci când nu este necesar să schimbi ceva, este necesar să nu schimbi nimic")*, conservatorismul a fost organizat ca doctrină politică de către gânditorul Edmund Burke.

Principalele elemente ale gândirii conservatoare sunt:

1) Omul ca ființă eminamente religioasă, întruchipare a rațiunii, a instinctului şi a emoției, iar religia element fundamental al societății civile.
2) Comunitatea ca element teleologic anterior individului.
3) Drepturile ca urmare firească a obligațiilor individuale.
4) Răul considerat înrădăcinat în ființa umană şi nu în instituțiile statale.
5) Inegalitatea umană (nu şi din punct de vedere moral, însă) ca urmare a organizării sociale complexe.

Regimuri politice democratice

STATUL DE DREPT

Trăsături generale:

1. se întemeiază şi funcționează pe baza legii supreme, CONSTITUȚIA, care fundamentează, legitimează, argumentează, orientează şi conduce întreaga activitate a statului.
2. asigură un cadru legislativ adecvat – reglementează raporturile sociale în ansamblul lor; cetățenii, indiferent de poziția lor socială şi politică sunt egali în fața legii; respectă legea ca element suprem în stat; supremația legii este principiul de bază al statului de drept.
3. organele puterii de stat (centrale şi locale) sunt alese de cetățeni prin vot universal, direct şi secret, pe baza unor opțiuni în cadrul pluralismului politic.
4. se respectă şi se aplică principiul separației puterilor.
5. se asigură controlul constituționalității legilor.
6. guvernul şi autoritățile publice au datoria de a respecta constituția şi de a acționa conform legii.
7. există o delimitare clară între instituțiile statului şi partidele politice (indiferent de locul lor în societate nu pot fi confundate cu statul sau statul identificat cu acestea).
8. forțele militare şi poliția sunt plasate sub controlul societății civile, în fața căreia sunt răspunzătoare.
9. este asigurată libera circulație a ideilor şi persoanelor, dreptul la libera exprimare şi organizare politică şi profesională.
10. este asigurată respectarea drepturilor omului în conformitate cu normele internaționale consacrate.

Particularități:

1. organele de conducere ale puterii de stat, se constituie şi acționează prin consultarea cetățenilor – emanația voinței acestora prin alegeri.
2. existența şi aplicarea politică a principiului separării puterilor în stat – garanție a vieții democratice şi în mod deosebit a democratismului politic.

3. existența drepturilor şi libertăților cetățeneşti a căror aplicare în practică este garantată de organele puterii de stat.
4. pluralismul politic şi ideologic => se asigură funcționalitatea opoziției politice, a diversității de opinii, opțiuni şi ideologii.

Transpunerea regimului democratic în formele de organizare statală:

1. *monarhii constituționale* (Marea Britanie, Belgia, Olanda, Norvegia, Suedia, Spania, Japonia, Danemarca etc.)
2. *republici parlamentare* (Italia, Germania, Portugalia, Austria etc.)
3. *republici prezidențiale* (SUA, Franța, Finlanda, Federația Rusă etc.)
4. *republici semiprezidențiale* (România etc.)

A. Regimuri politice parlamentare

Regimul parlamentar se aplică ***statului monarhic*** şi ***republicii***.

Parlamentul, în raport cu celelalte organe ale puterii de stat are rol preponderent – surplus de atribuții şi prerogative. Parlamentul poate iniția şi desfăşura anchete şi control asupra activității guvernului. Poate demite guvernul printr-un vot de neîncredere. Dezbate şi aprobă tratatele politice şi economice cu alte state. Are rol hotărâtor în problemele majore ale dezvoltării interne şi externe.

Guvernul răspunde de prestația sa în fața Parlamentului.

Şeful statului are atribuții simbolice (ceremoniale) – numeşte primul ministru; toate deciziile importante sunt luate cu acordul premierului şi al guvernului. ***Precizare:*** *În cazul Germaniei, preşedintele nu îl numeşte pe cancelar (acesta e numit de Parlament).*

Modele: *Marea Britanie, Germania, Italia, Grecia, Portugalia, Austria, Japonia* etc.

Regimul politic democratic din Germania

EVOLUȚIA ISTORICĂ A R.F.G.:*

- *redresare spectaculoasă în **„era Adanauer" (1949-1963)**, urmată de **„era Erhard" (1963-1966)** => miracolul economic german.*
- *RFG a refuzat categoric recunoaşterea RDG.*
- *după **guvernarea Kiesinger (1966-1969)**, cancelarul social-democrat **Willy Brandt (1969-1974)** a normalizat relațiile cu RDG, lansând o politică de deschidere către Est (Ostpolitik).*
- ***Helmuth Schmidt (1974-1982)**, social-democrat, o perioadă dificilă din punct de vedere economic.*
- *octombrie 1982 – a cedat puterea liderului CDU – **Helmuth Kohl (1982-1998)**, cancelarul reunificării (oct. 1990 – Germania este unificată).*
- ***Gerhard Schroder (1998-2005)**, cancelar social-democrat (SPD).*
- ***Angela Merkel (2005-)**, cancelar din partea CDU.*

ORGANIZAREA POLITICĂ A GERMANIEI:

- Constituția → separarea puterilor în stat
- **puterea legislativă** → ***Bundestag*** (vot universal la nivel federal)
  → ***Bundesrat*** (45 membri proveniți din guvernele landurilor)
- **puterea executivă -----> *guvernul*** - condus de cancelar (confirmat de Bundestag)
  Cancelarul – trasează directivele politice în fiecare domeniu de activitate
- **Preşedintele** – funcție de reprezentare
  – neutru față de partidele politice
- fiecare land are propriul guvern şi parlament;
- formațiuni politice dominante: **CDU** (Uniunea Creştin-Democrată)
  SPD (Partidul Social Democrat)

Regimul politic democratic din Italia

- regimul politic a fost reformat radical după 1945
- italienii au adoptat forma republicană de guvernământ (prin referendum)
- a fost adoptată o nouă Constituție → egalitatea tuturor cetățenilor şi funcționarea regimului democratic

- **preşedintele** – ales de Parlament + 56 delegaţi ai celor 20 de Consilii regionale;
  - mandat de 7 ani;
  - promulgă legile;
  - desemnează Preşedintele Consiliului de Miniştri;
  - are drept de grațiere;
  - nu poate stabili liniile generale ale politicii statului.
- **parlamentul** -----> structură bicamerală → **Camera Deputaților**; → **Senat**
  - drept de inițiativă legislativă şi votează legile
  - votează bugetul
  - se pronunță asupra celor mai importante probleme ale statului
  - ratifică tratate internaționale
- **Consiliul de Miniştri** – preşedintele său trasează liniile generale ale politicii statului
  - preşedintele său împarte dreptul de inițiativă legislativă cu parlamentul
  - rezolvă problemele curente ale statului.

Regimul politic democratic din Marea Britanie

- monarhie parlamentară (încă din 1689), constituțională (nu are o constituție proprie, se conduce după un ansamblu de legi şi după *precedentele faptice*)
- **Parlament bicameral** → *Camera Comunelor* (vot universal, 500 membri, mandat 5 ani); → *Camera Lorzilor* (membri ereditari, numiți de rege)
  - adoptă legile
  - votează bugetul de stat
  - exercită control asupra executivului (Cabinetul)
- **Primul-ministru** – şeful partidului majoritar din Parlament
- **Cabinetul de Miniştri** – împarte inițiativa legislativă cu Parlamentul
- **Monarhul** – poate dizolva Camera Comunelor la propunerea premierului => alegeri anticipate
- Formațiuni politice dominante în perioada postbelică: → **Partidul Conservator**; → **Partidul Laburist**

Regimul politic democratic din Japonia

- organizarea regimului politic postbelic – rezultatul intervenției SUA (a ocupat-o militar în 1945) => un stat democratic (model occidental) – toți cetățenii egali în drepturi
- se elaborează şi adoptă o Constituție după model britanic – vot universal în alegerea Dietei
- **Dieta** – organ legislativ suprem, bicameral → **Camera Consilierilor**; → **Camera Reprezentanților**
- **Împăratul** – convoacă Dieta şi îl numeşte pe premier
- Între 1955-1993 partidul politic dominant a fost **Partidul Liberal-Democrat**

Regimul politic democratic din Austria*

Şeful statului *este preşedintele, care este ales la fiecare 6 ani prin votul poporului. Preşedintele desemnează cancelarul, în mod normal liderul celui mai mare partid din parlament din urma alegerilor. Parlamentul austriac este format din două camere,* ***Bundesrat*** *(consiliul federal), ce consistă în 64 de reprezentanți ai statelor, în funcție de populație, şi* ***Nationalrat*** *(consiliul național), care are 183 membri aleşi prin vot direct.*

După trei decade de majoritate social-democratică (SPÖ), o coaliție de dreapta a fost formată în 2000, consistând din conservatorul Partid Popular (ÖVP) şi Partidul Libertății (FPÖ). Totuşi, după ceva turmentație în FPÖ în privința poliței şi conducerii partidului, cancelarul federal Wolfgang Schüssel (ÖVP) a anunțat la 9 septembrie 2002 că alegerile generale vor avea loc prematur, la sfârşitul lui noiembrie.

În alegerile de la ***14 noiembrie 2002****, ÖVP a realizat o victorie răsunătoare (42,3% din voturi), pe când FPÖ nu a întrunit decât 10,1%.*

Parlamentul austriac (Nationalrat, 183 scaune) va fi format după cum urmează:

- *79 scaune ÖVP (Partidul Popular Austriac) (42,3% din voturi)*
- *69 scaune SPÖ (Partidul Social-Democrat Austriac) (36,51%)*
- *18 scaune FPÖ (Partidul Libertății Austriac) (10.1%)*
- *17 scaune Die Grünen (Partidul Verde Austriac) (9.47%)*

*La **28 februarie 2003**, coaliția dintre ÖVP şi FPÖ a fost continuată, din nou având pe Wolfgang Schüssel (ÖVP) drept cancelar federal. Vice-cancelarul său a fost Herbert Haupt (FPÖ) până ce a fost înlocuit de Hubert Gorbach (FPÖ) la 20 octombrie 2003. Înainte de aceasta au avut loc discuții de sondaj cu o lungă durată ("Sondierungsgespräche") între ÖVP şi alte partide majore ca FPÖ, SPÖ şi Partidul Verde.*

Regimul politic democratic din Portugalia*

*În anii ce au urmat loviturii de stat, Portugalia a îndepărtat progresiv instituțiile nedemocratice şi s-a stabilizat ca o democrație constituțională. Cele patru mari organe politice portugheze sunt **preşedinția, primul ministru şi Consiliul de Miniştri (guvernul), Parlamentul şi puterea judiciară**.*

***Preşedintele**, ales pentru un mandat de 5 ani, în mod direct, prin vot direct, de asemenea comandant şef al forțelor armatei. Puterile prezidențiale includ alegerea primului ministru şi a Consiliului de Miniştri, în care preşedintele trebuie să fie ghidat de rezultatele alegerilor. Consiliul de Stat, un organ prezidențial de supraveghere, este compus din şase ofițeri civili seniori, orice fost preşedinte ales începând cu 1976, cinci membri aleşi de către Ansamblu, şi cinci aleşi de către preşedinte.*

***Guvernul** este condus de către un prim ministru, care numeşte Consiliul de Miniştri.*

***Ansamblul Republicii** (Assembleia da República) este un organ unicameral compus din 230 de deputați. Aleşi prin vot universal conform sistemului de reprezentare proporțională, deputații servesc un mandat de patru ani, cu excepția cazului în care preşedintele dizolvă Ansamblul şi cere noi alegeri.*

***Curtea Supremă** națională este curtea ultimului apel. Curți militare, administrative şi fiscale sunt desemnate ca şi categorii de curți diferite. Un Tribunal Constituțional format din nouă membri verifică constituționalitatea legislației.*

B. Regimuri politice prezidențiale

Şeful statului este învestit cu conducerea supremă. El deține o poziție privilegiată, având largi atribuții şi prerogative: numeşte guvernul, are inițiativă legislativă, este comandantul suprem al armatei, promulgă legile, poate propune dizolvarea parlamentului.

Modele: *SUA, Franța, Rusia, Finlanda, Indonezia, Filipine.*

Regimul politic democratic din SUA

- **Preşedintele** – şeful statului şi al guvernului
  – comandatul forțelor armate
  – dirijează politica externă a țării
  – ales prin vot universal (indirect) de către membrii unui Colegiu Electoral, aleşi la nivelul fiecărui stat
- **Guvernul** – se întruneşte o dată pe săptămână (şedințele sunt prezidate de preşedinte)
  – departamentele (=ministere) execută politica trasată de preşedinte
- **Congresul** – organ legislativ bicameral → **Senat** (100, 6 ani)
  → **Camera Reprezentanților** (435, 2 ani)
- **puterea judecătorească → Curtea Supremă** (judecători numiți pe viață de către preşedinte)
- **serviciile de securitate şi apărare** → **C.I.A.** (Agenția Centrală de Informații)
  → **F.B.I.** (Biroul Federal de Investigații)
- **sistemul bipartid** → **Partidul Democrat**
  - o mai mare centralizare a statului în materie economică şi socială
  - electoratul său este format din imigranți minoritari, catolici şi negri
  - **preşedinți democrați:** J.F.K., Lyndon B. Johnson, Jimmy Carter, Bill Clinton

  → **Partidul Republican**

- mai mare descentralizare a statului şi liberei iniţiative private
- preşedinţi republicani: Richard Nixon, Ronald Reagan, G. Bush, G.W.Bush.

Regimul politic democratic din Franţa

- **Preşedintele** – ales prin vot universal
  – mandat iniţial de 7 ani, redus astăzi la 5 ani (prin referendumul din **2000**)
  – promulgă legile
  – îl numeşte pe Preşedintele Consiliului de Miniştri
  – poate dizolva Adunarea Naţională
  – negociază tratatele
  – se pronunţă asupra liniilor generale ale politicii statului
- **Parlamentul** – *structură bicamerală* → **Adunarea Naţională**
  → **Senat**
  – drept de iniţiativă legislativă
  – votează legile
  – votează bugetul
  – se pronunţă asupra principalelor probleme de stat
  – Adunarea Naţională – camera superioară (controlează executivul)
  – ratifică tratate internaţionale
- **Consiliul de Miniştri** – preşedintele său împarte dreptul de iniţiativă legislativă cu Parlamentul
  – rezolvă problemele curtente ale statului
- **formaţiuni politice dominante** → **Partidul Socialist**
  → **RPR** (Adunarea pentru Republică)
- **preşedinţii celei de-a V-a Republici**:
  - Charles de Gaulle (1959-1969)
  - Georges Pompidou (1969-1974)
  - Velery Giscard d'Estaing (1974-1981)
  - François Mitterand (1981-1995)
  - Jaques Chirac (1995-2007)

Regimul politic democratic din Finlanda

- **1919** – Constituţie → largi prerogative preşedintelui (atât executive cât şi legislative)
  → **Preşedintele** – responsabil de politica externă
  – iniţiativă legislativă
  – poate dizolva Parlamentul
  – poate respinge legi
  – are drept de veto pentru blocarea legilor adoptate în Parlament
  – *are puteri mai mari decât cel francez*

Regimul politic democratic din Federaţia Rusă*

*Chiar mai înainte de disoluţia Uniunii Sovietice, **Boris Elţîn** fusese ales preşedinte al Rusiei în iunie **1991**, în primele alegeri prezidenţiale libere din istoria ţării. În **octombrie 1991**, în timp ce Rusia se pregătea să-şi proclame independenţa, Elţîn a anuntat că ţara se va orienta către reformele economiei de piaţă după modelul polonez al aşa numitei "terapii de şoc".*

După dezintegrarea URSS-ului, economia rusă a intrat în criză. Cea mai mare parte a porturilor cu ape libere de gheţuri în tot timpul anului, gazoductele şi oleoductele şi numeroase intreprinderi cu tehnologie avansată, inclusiv electrocentrale nucleare, se aflau în afara Rusiei, în noile state independente. Principalele intreprinderi din Rusia erau orientate către industria grea şi industria constructoare de armament. Rusia a preluat şi toate responsabilităţile externe ale URSS-ului, inclusiv în ceea ce priveşte achitarea datoriei externe a defunctului stat, deşi populaţia ţării reprezenta numai aproximativ jumătate din populaţia Uniunii Sovietice în momentul disoluţiei. Marile intreprinderi de stat din domeniile cele mai

productive, (petrol, metalurgie, gaze şi altele), au fost privatizate în condiţii caracterizate ca cel puţin controversate pentru o sumă de bani de numai 600.000.000 dolari SUA, mult sub adevărata lor valoare.

*Sovietul Deputaţilor Poporului a încercat să-l pună sub acuzaţie pe Elţîn pe **26 martie 1993**. Oponenţii lui Elţîn au reuşit să strângă peste 600 de semnături pentru această acţiune, dar le-au lipsit încă 72 pentru a continua procedura. Pe 21 septembrie 1993, Elţîn a dizolvat prin decret Sovietul Suprem şi Sovietul Deputaţilor Poporului, **procedură ilegală**, în raport cu prevederile constituţionale din acel moment. Astfel a avut loc prima criza constituţională. Având ajutorul armatei, Elţîn a obţinut rapid controlul situaţiei. În urma conflictului au fost mai multe victime civile, dar evenimentele s-au desfăşurat în favoarea preşedintelui ales. Au fost convocate noi alegeri pentru data de **2 decembrie 1993**.*

În zona Caucazului, până când separatiştii din Cecenia şi-au proclamat independenţa, a avut loc un război de guerilă dus cu intermitenţă şi cu intensitate variabilă, (primul război cecen şi al doilea război cecen), între grupuri separate de ceceni şi armata rusă. Unele dintre aceste grupuri s-au radicalizat, ajungând sub controlul unor lideri extremişti-islamişti. Diferite estimări afirmă că până la 200.000 de oameni au fost ucişi în timpul conflictului. În alte regiuni caucaziene ale Rusiei (Osetia de Nord şi Inguşetia) au existat de asemenea conflicte armate minore.

*După încheierea mandatelor lui Elţîn, a fost ales preşedinte în anul **2000 Vladimir Putin**. În timpul mandatului lui Putin, creşterea controlului asupra mijloacelor de informare în masă prin intermediul unor companii aflate sub controlul guvernamental, (de exemplu Gazprom), au făcut ca occidentalii să se îngrijoreze pentru soarta libertăţilor cetăţeneşti din Rusia. În acelaşi timp, creşterea preţului petrolului pe piaţa internaţională, tensiunile politice internaţionale şi războiul din Orientul Mijlociu au crescut veniturile Rusiei din exporturile de petrol şi gaze, ceea ce a dus la o dezvoltare economică semnificativă. În timpul mandatului lui Putin a crescut nivelul de trai al populaţiei, prin comparaţie cu nivelurile de la începutul anilor '90. În ciuda acestor rezultate economice pozitive limitate, au continuat criticile datorate profundei crize politice şi a încălcărilor drepturilor omului.*

În ciuda neputinţei economice şi a puterii militare scăzute de după disoluţia Uniunii Sovietice, Rusia păstrează uriaşul arsenal al armelor nucleare sovietice.

*Regimul politic democratic din Indonezia**

*Indonezia este o republică constituţională, cu **preşedinte** şi **parlament** ales prin vot constituţional. Constituţia Indoneziei este bazată pe Pacasila, definită prin cinci principii: naţionalism, internaţionalism, democraţie, justiţie socială şi credinţă.*

*Politic este împărtită în 27 de provincii conduse de câte un guvernator, împărţite în 241 de sectoare (sau judeţe) conduse de prefecţi(bupati), şi 56 de municipii conduse de primari (walikota). Sectoarele sunt împărţite în 3625 de subsectoare care sunt conduse de camat (primar de subsector). Toţi cetăţenii cu vârsta de peste **17** ani au drept de vot. Preşedintele actual este Susilo Bambang Yudhoyono.*

DEOSEBIRI ÎNTRE FASCISM ŞI DEMOCRAŢIE

Fascismul promitea nu numai să redea onoarea naţională, ci să reînvie gloria Imperiului Roman (Mussolini) sau să obţină „spaţiul vital" şi să întemeieze un imperiu pentru o mie de ani (Hitler). Ca urmare, se încuraja violenţa şi războiul. Democraţia promovează patriotismul şi toleranţa faţă de alte popoare şi naţionalităţi. Fascismul şi nazismul au eliminat toate formele de reprezentare democratică, puterea fiind concentrată în mâna unui singur conducător numit „Il Duce" (în Italia) sau „Führer" (în Germania), în jurul căruia, printr-un vast aparat de propagandă, se „clădea" cultul personalităţii.

În acelaşi timp, s-au instaurat regimuri autoritare bazate pe sistemul monopartid, în care se foloseau represiunea, violenţa, ura de rasă, încălcarea drepturilor cetăţeneşti, subordonarea sistemului educaţional şi a mijloacelor de informare în masă, dirijismul economic, formarea „omului nou", formaţiunile paramilitare, promovarea unei politici externe agresive. Democraţia se bazează pe voinţa liber exprimată a cetăţenilor şi pe pluralismul opiniilor. Fascismul şi nazismul, ca ideologii şi ca forme de organizare şi acţiune politică, au fost invalidate de istorie, în vreme ce regimurile democratice s-au extins în majoritatea ţărilor.

DEOSEBIRI ÎNTRE COMUNISM ŞI DEMOCRAŢIE

- *domeniul economic* – economie centralizată, planificată / economie de piaţă
- *domeniul politic* – sistem monopartid / pluripartidism
- *atitudinea faţă de cetăţean* – încălcarea drepturilor cetăţeneşti / respectarea lor
- *domeniul cultural* – cultul personalităţii liderului / libertatea de exprimare

ROMÂNIA
DE LA STATUL TOTALITAR LA STATUL DE DREPT

Represiunea sistematică şi extrem de puternică, controlul exercitat de familia Ceauşescu au făcut ca, în România, societatea civilă să nu se maturizeze suficient de rapid. O altă explicație ar fi aura naționalistă care l-a înconjurat pe Nicolae Ceauşescu după august 1968 şi o politică externă durabilă, care l-au catalogat drept unul dintre „comuniştii buni" ai Europei de Est.

În anii 1970, mai mulți factori au alimentat atât apariția dizidenților, cât şi cristalizarea unor nemulțumiri generalizate la oamenii de rând, dar şi la elita comunistă. Este vorba despre semnarea acordurilor de la Helsinki privind drepturile omului (1975), care permit țărilor occidentale să aibă calitatea de observatori în această problemă, chiar în România, şi de instalarea „socialismului dinastic", prin care întreaga familie Ceauşescu ocupă posturi-cheie în ierarhia de partid şi de stat. Toate acestea sunt grefate pe eşecul economic al sistemului şi de scăderea drastică a nivelului de trai până la raționalizarea pâinii şi a altor alimente de bază, reducerea cotei de energie termică şi electrică, a gazului metan pentru consumul casnic etc. Planurile cincinale, cu indicatori tot mai ridicați, nu sunt îndeplinite, iar aceasta periclitează calitatea vieții în România.

MIŞCĂRILE REVENDICATIVE

România s-a distins prin mişcări muncitoreşti care au dat glas disperării celor în numele cărora conduceau țara comuniştii. Minerii de la Lupeni au organizat, în 1977, o grevă, cerând reducerea zilei de muncă de la 8 la 6 ore, pensionarea la o vârstă de 50 de ani, locuri de muncă pentru soțiile şi fiicele lor, asistență medicală competentă. Ei mai cereau ca mass-media să prezinte obiectiv revendicările lor. Comisia desemnată să trateze cu minerii, condusă de Ilie Verdeț, nu a fost primită de grevişti, obligându-l pe Ceauşescu să se deplaseze personal în Valea Jiului, unde a acceptat cererile acestora şi a promis că nu vor fi persecutați pentru demersul lor. În septembrie 1983 au avut loc greve în alte 7 mine din Maramureş, trei ani mai târziu la Cluj şi la Turda. Studenții din centrul universitar de la Iaşi au demonstrat, în seara zilei de 17 februarie 1987, pe străzile oraşului, scandând: „Vrem apă să ne spălăm şi lumină să-nvățăm". Ceauşescu a răspuns cu suplimentarea aprovizionării acolo unde erau manifestații, fără a face schimbi de durată. Tot în 1987, în noiembrie, a avut loc o mişcare a muncitorilor de la două mari uzine din Braşov: „Tractorul" şi „Steagul Roşu".

DIZIDENȚA ROMÂNEASCĂ

După Helsinki, Ceauşescu nu a putut scăpa de critici chiar din partea unor lideri ai regimului, ca de exemplu, Ion Iliescu, Paul Niculescu-Mizil, Gheorghe Rădulescu, care au cunoscut dizgrația, deoarece au îndrăznit să discute politica sa economică. Ei au fost scoşi din posturile lor influente şi marginalizați. În 1979, Constantin Pârvulescu, membru veteran al PCR a ținut un discurs la Congresul al XII-lea, acuzându-l pe Ceauşescu că a instaurat o dictatură personală şi că nu respectă minima democrație de partid.

Unii intelectuali, în număr destul de restrâns, au criticat regimul ceauşist, l-au denunțat în străinătate pentru încălcarea drepturilor omului sau chiar au distribuit manifeste. Printre aceştia s-au numărat Paul Goma, Doinea Cornea, Mircea Dinescu, Mihai Botez, Radu Filipescu, Ion Puiu, părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa.

În mediile occidentale a fost dată publicității, în martie 1989, o scrisoare, semnată de Silviu Brucan şi alți foşti demnitari comuniştii (Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu), care protestau împotriva politicii lui Nicolae Ceauşescu.

1989. CĂDEREA SOCIALISMULUI TOTALITAR

Anul 1989 a marcat prăbuşirea regimurilor comuniste, socialist-totalitare din Europa. Rând pe rând, vechii lideri politici din Polonia, Ungaria, RDG, Cehoslovacia şi Bulgaria şi-au pierdut puterea politică în favoarea unor comuniştii din „eşalonul doi", care au pornit pe calea colaborării paşnice cu forțele politice din opoziție.

În România, pe fondul stării de nemulțumire a populației şi într-un context european favorabil, răsturnarea regimului totalitar s-a produs într-o amplă mişcare populară, care s-a transformat în revoluție.

Revoluția anticomunistă a început la data de 16 decembrie 1989, prin demonstrațiile de protest de la Timişoara. Organele de ordine au acționat violent împotriva demonstranților, până la 20 decembrie 1989, dar nu i-au putut înfrânge. La Bucureşti, pe data de 21 decembrie 1989, Nicolae Ceauşescu a convocat un miting, sperând să demonstreze susținerea pe care o avea regimul său. Demonstrația s-a transformat în manifestație anticomunistă, astfel că, în noaptea de 21/22 decembrie 1989, în capitală, s-au desfăşurat lupte de stradă între protestatari şi forțele de ordine. A doua zi, Ceauşescu a încercat să convoace un nou miting de susținere a regimului său, dar nu a reuşit.

În aceste condiții, la data de 22 decembrie 1989, dictatorul, lipsit de sprijin intern, a fugit cu soția sa, Elena Ceauşescu, cu un elicopter, spre Târgovişte. Puterea a fost preluată, din acea zi, de Consiliul Frontului Salvării Naționale. Conducerea acestuia a făcut public un comunicat, prin care se anunța orientarea democratică. Soții Ceauşescu au fost prinşi, judecați şi executați, într-o unitate militară de la Târgovişte, la data de 25 decembrie 1989. Evenimentele violente au continuat în perioada 22-25 decembrie 1989, ceea ce a sporit numărul victimelor revoluției anticomuniste din România. Dacă în alte state est-europene regimurile comuniste s-au prăbuşit fără vărsare de sânge, în România acest proces s-a realizat prin violență, bilanțul oficial al evenimentelor fiind de 1104 morți şi 3321 de răniți, civili şi militari.

REVENIREA LA DEMOCRAȚIE

Democrația presupune confruntarea liberă de idei, de programe, de opțiuni politice, dar şi schimbări structurale la nivelul societății, libertatea presei, demolarea mitului „Epocii de aur" şi a cultului personalității. Întâiul guvern democratic postcomunist a început să funcționeze de la 26 decembrie 1989, fiind condus de Petre Roman. Prin Decretul din 31 decembrie 1989, s-a legiferat înființarea partidelor politice. În perioada următoare s-a înregistrat o adevărată „inflație" de partide politice. Alături de partidele istorice (PNȚCD, PNL, Partidul Social Democrat din România), au apărut până în mai 1990 peste 80 de partide. Un moment controversat a fost transformarea FSN în partid politic, la 6 februarie 1990. Preşedintele FSN a fost desemnat Petre Roman.

Alegerile parlamentare din 20 mai 1990 s-au încheiat cu victoria FSN (66% voturi) şi a candidatului său la preşedinție, Ion Iliescu (85% din voturi). În zilele de 13-15 iunie s-au înregistrat evenimente violente, ca urmare a atacării unor instituții publice (Televiziunea, Ministerul de Interne) de către grupuri de manifestanți şi a ripostei violente a minerilor veniți din Valea Jiului în apărarea puterii; ei au evacuat Piața Universității, au devastat sediile PNȚCD şi PNL, precum şi pe cele ale unor ziare, au molestat numeroşi cetățeni.

CONSTITUȚIA ŞI INSTITUȚIILE ROMÂNIEI POSTDECEMBRISTE

În urma alegerilor din 1990, cele două camere ale Parlamentului au avut, ca principală sarcină, redactarea legii fundamentale pe care să se bazeze regimul democratic. Adoptată de Parlament la 21 noiembrie 1991 şi aprobată apoi de către popor prin referendum la 8 decembrie 1991 (73% pentru), Constituția cuprinde principiile de organizare ale statului şi asigură buna funcționare a instituțiilor acestuia.

Potrivit Constituției, autoritățile publice ale statului român sunt: parlamentul, preşedintele României, guvernul, administrația publică şi autoritatea judecătorească. Sunt garantate separația puterilor în stat, proprietatea privată, respectarea drepturilor omului (libertatea de gândire, de conştiință, de expresie).

Parlamentul României este organul reprezentativ al poporului român şi unica autoritate legiuitoare a țării (art.58). El adoptă legi constituționale, legi organice şi legi ordinare (art.72). Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților şi Senat, ai căror membri sunt aleşi prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, pentru un mandat de 4 ani. Exercită control asupra guvernului, are drept de interpelare şi de anchetă.

Preşedintele României reprezintă statul român şi este garantul independenței naționale, al unității şi integrității teritoriale a țării. El veghează la respectarea constituției şi la buna funcționare a instituțiilor statului. În acest scop, preşedintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum şi între stat şi societate. Mandatul preşedintelui este de 4 ani, iar începând cu alegerile prezidențiale din 2004, de 5 ani. Are dreptul la maxim două mandate. El numeşte pe primul-ministru, poate să dizolve Parlamentul, este Comandantul forțelor armate, promulgă legile etc.

Guvernul asigură realizarea politicii interne şi externe a statului român. Este alcătuit din primul-ministru, miniştri şi alți membri stabiliți prin lege organică. Guvernul este responsabil în fața Parlamentului.

Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție față de orice altă autoritate publică, se pronunță asupra constituționalității legilor, deciziile sale fiind obligatorii.

Administrația publică cuprinde autoritățile publice centrale aflate în subordinea guvernului, precum şi autoritățile publice locale la nivelul județelor, oraşelor şi comunelor. Guvernul numeşte câte un prefect în fiecare județ şi în municipiul Bucureşti care veghează asupra respectării legalității hotărârilor adoptate.

Autoritățile judecătoreşti. Justiția se realizează prin Curtea Supremă de Justiție şi prin celelalte instanțe judecătoreşti. Judecătorii sunt independenți şi se supun numai legii.

Avocatul poporului este numit de Senat, pe o durată de 4 ani, şi veghează asupra respectării drepturilor şi a libertăților cetățenilor.

EVOLUȚIA POLITICĂ A ROMÂNIEI. GUVERNE ŞI GUVERNANȚI

Partide politice. După „explozia" de la începutul anilor 1990, numărul partidelor s-a redus treptat. Pe scena politică s-au impus partidele reactive (PNL,PNȚCD,PSDR), şi altele noi: Frontul Democrației şi Salvării Naționale – FDSN („născut" din FSN, gruparea Iliescu), transformat în Partidul Democrației Sociale în România şi ulterior în Partidul Social Democrat (în urma fuziunii cu PSDR), Partidul Democrat (PD), Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR), Partidul România Mare (PRM), Partidul Umanist Român (PUR), trasformat ulterior în Partidul Conservator (PC) ş.a. Unele partide politice s-au grupat în diverse alianțe sau uniuni electorale.

1991-1992. După mineriada din septembrie 1991, guvernul Roman şi-a depus mandatul, fiind înlocuit de guvernul Theodor Stolojan. Principalul obiectiv al noului executiv l-a reprezentat organizarea alegerilor parlamentare din 1992. Legea electorală din iunie 1992 stabilea un sistem de tip proporțional. Pragul electoral era de 3% pentru partidele politice participante, mărit în anul 2000 la 5%. Pentru alegerea Preşedintelui se prevedea un sistem majoritar cu 2 tururi de scrutin.

1992-1996. Guvernul Văcăroiu rezultat în urma alegerilor parlamentare din septembrie 1992 (pe primul loc s-a situat FDSN cu 28%) a declanşat restructurarea economiei şi programul de privatizare în masă. Preşedinte al României a rămas Ion Iliescu, în urma victoriei cu 61,4%, obținută în al doilea tur de scrutin. Pe plan extern, România a semnat Acordul de asociere la Uniunea Europeană (1995), a aderat la Parteneriatul pentru pace în perspectiva integrării în NATO şi a încheiat Tratatul cu Ungaria (1996).

1996-2000. În urma alegerilor parlamentare din noiembrie 1996, a rezultat guvernarea Convenția Democrată Română (CDR). În aceste alegeri, CDR s-a situat pe primul loc, cu 30% din voturi, iar candidatul său la preşedinție, Emil Constantinescu, sprijinit şi de Uniunea Social Democrată (Petre Roman), a obținut victoria cu 54,4% din voturi. Astfel s-a realizat alternanța paşnică la putere, ceea ce demonstra maturizarea regimului democratic din România. Venită pe un val de speranțe, guvernarea CDR a demarat programe de privatizări şi a inițiat reforme în învățământ şi în administrația publică. Restructurarea economiei a produs tensiuni sociale care au culminat cu mineriada din ianuarie 1999. Lipsa de coeziune a partenerilor de coaliție a condus la mai multe schimbări de prim-miniştri (Ciorbea[10], Radu Vasile[11], Isărescu[12]). Pe plan extern, România a încheiat Tratatul cu Ucraina (1997) şi a început tratativele de aderare la Uniunea Europeană (februarie 2000).

2000-2004. În aceşti ani, a revenit la guvernare PDSR, în urma victoriei electorale din noiembrie 2000 cu 36,6% din voturi, iar Ion Iliescu a obținut un nou mandat de preşedinte (66,82% din voturi în al doilea tur de scrutin). În timpul guvernului condus de Adrian Năstase, economia a cunoscut o anumită redresare, s-a realizat integrarea în NATO şi s-au încheiat negocierile cu UE.

2004. A fost anul cu cea mai echilibrată competiție electorală. Alegerile parlamentare şi prezidențiale din noiembrie 2004 au dat rezultate strânse: Uniunea PSD+PUR a obținut 34,4%, iar Alianța Dreptate şi Adevăr (PNL-PD), 31,33%. Candidatul Alianței, Traian Băsescu a câştigat alegerile prezidențiale după al doilea tur de scrutin. S-a constituit un guvern de coaliție (Alianța DA+UDMR+PC), condus de Călin Popescu Tăriceanu. S-a realizat aderarea României la Uniunea Europeană. *Alianța D.A. s-a destrămat la **1 aprilie 2007** şi se formează un guvern **PNL-UDMR**, numit şi „Guvernul Tăriceanu II".*

[10] 1996-1998
[11] 1998-1999
[12] 1999-2000

INTEGRAREA ÎN UE ŞI NATO

În ceea ce priveşte politica externă a României, opțiunile tuturor forțelor politice româneşti sunt în favoarea unei integrări europene şi euro-atlantice.

Orientarea României către Vest a fost afirmată prin Declarația din 7 ianuarie 1990, în care se făcea cunoscută intenția de a dezvolta raporturile cu Comunitatea Europeană şi de a stabili relații diplomatice cu această organizație.

Prioritatea politicii de apărare a României postdecembriste a fost integrarea în NATO. În 1993, România a solicitat aderarea la NATO, devenind primul stat care a semnat propunerea Parteneriatului pentru Pace, lansat de SUA pentru atragerea de partea Alianței a statelor din centrul şi SE Europei, foste comuniste.

În anul 2004, România a fost primită în NATO, ea manifestându-se cu mult timp înainte, prin participarea la acțiuni militare comune cu forțele Alianței (Kosovo, Angola, Irak), ca un adevărat membru *de facto*.

În plan extern, în vederea integrării României în UE, aceasta a încheiat tratate de bază cu Ungaria, Ucraina, Bulgaria, Moldova şi Rusia.

Tranziția României spre capitalism se încheie în condițiile aderării la UE. Încheierea cu succes a negocierilor nu conduce întotdeauna la aderarea propriu-zisă la UE. Între încheierea negocierilor şi aderarea propriu-zisă mai sunt câteva etape importante de parcurs: redactarea Tratatului de aderare de către UE şi statul candidat, exprimarea consimțământului Parlamentului European prin adoptarea Tratatului de aderare, semnarea Tratatului de către toate statele membre şi de către România[13], ratificarea Tratatului de către parlamentele statelor membre[14], precum şi de organizarea unui referendum.

[13] 25 aprilie 2005 – semnarea Tratatului de aderare a României şi Bulgariei

[14] 2005-2006 – Tratatul de aderare a României şi Bulgariei la UE a fost ratificat de către parlamentele tuturor statelor membre

CAPITOLUL IV:

RELAȚII INTERNAȚIONALE

1. Cooperare şi conflict în lumea contemporană
2. Instituții, mecanisme şi politici de rezolvare a conflictelor în lumea contemporană
3. România şi conflictele regionale în secolul al XX-lea

C O O P E R A R E Ş I C O N F L I C T

ÎN SECOLUL AL XX-LEA

(perioada antebelică şi Primul Război Mondial)

Relațiile internaționale antebelice

POZIȚIA MARILOR PUTERI

- **Germania** - la începutul secolului XX – centrul de gravitație al politicii mondiale = a fost propulsată pe această poziție de: - situația demografică favorabilă
  - dinamismul economic
  - forța armatei
  - **perioada lui Bismarck** → perioadă în care politica germană era cantonată în Europa
  - preluarea politicii externe de către **Wilhelm II (1888-1918)** => politica germană = politică mondială (*weltpolitik*) = kaiserul dorea ca Germania să ia parte la împărțirea teritoriilor coloniale.
  - **agresivitatea Germaniei** – rol hotărâtor în declanşarea Primului Război Mondial.

- **Marea Britanie** - **prima putere navală** şi **colonială** a lumii
  - în **plan economic** devansată clar de SUA şi în unele domenii şi de Germania
  - imperiul colonial britanic = 30 mil. km^2 şi 400 mil. locuitori => a influențat decisiv politica sa internațională
  - agresivitatea germană a făcut-o să abandoneze **politica de „splendidă izolare"** => **se apropie de alte puteri** = **Franța** şi **Rusia** (după rezolvarea diferendelor cu acestea)

- **Franța** - mare **putere economică**, **militară** şi **colonială**
  - în politica colonială – s-a lovit de interesele britanice
  - după 1871 – se confruntă cu **pericolul german** => devine astfel inițiatoarea unei politici de **alianțe cu Rusia şi Marea Britanie**
  - opinia publică dorea revanşa pentru înfrângerile din 1870-1871.

- **Rusia** - imperiu multinațional
  - conducere autoritară
  - se confruntă cu puternice **crize interne** = sociale şi naționale
  - desfăşoară o politică de mare putere sub **semnul doctrinei „panslavismului"**
  - deşi existau legături de rudenie între Romanovi şi Hohenzollerni – cele două state erau rivale în perioadă
  - **puternică rivalitate cu Austro-Ungaria** – pentru supremația în SE Europei

---

=> **se apropie de puterile occidentale** (deşi avea reticențe față de regimul republican din Franța iar cu Marea Britanie avea vechi neînțelegeri – competitoare în Orientul Mijlociu şi Asia Centrală)

- **Austro-Ungaria** - imperiu dualist (1867)
  - măcinat de **probleme naționale**
  - **rivală a Rusiei** în SE Europei
  - şi-a fundamentat **politica externă** pe **colaborarea cu puternicul său aliat** din Europa Centrală → **Germania**

- **Italia** - unificată (1861)
  - **economie** în expansiune
  - doreşte să desfăşoare o **politică de mare putere în bazinul Mării Mediterane**
  - se loveşte de **interesele Franței în N Africii** => **se apropie de Germania şi Austro-Ungaria** (chiar dacă avea chestiuni nerezolvate cu AU în privința „teritoriilor iridente")

- **SUA** - **cea mai mare putere economică a lumii** = asigură peste 35% din producția mondială
  - încep să se implice din ce în ce mai mult în relațiile internaționale (în special în chestiunile legate de colonii)

- **Japonia** - miracol de dezvoltare → **revendică rediscutarea sferelor de influență în Extremul Orient**
  - **victorii**: - **China** (1894-1895)
    - **Rusia** (1904-1905)

  => devine redutabil competitor în Extremul Orient

ALIANȚE ŞI CRIZE

- problemele naționale şi coloniale = cele mai profunde surse de crize
- probleme fiecărui stat → să-şi găsească aliați
- **alianțele** – prin crearea unui echilibru de forțe = **un important mecanism de menținere a păcii**

- Sistemul de alianțe:

1873	Alianța Celor Trei Împărați (Germania + AU + Rusia)
1879	Germania + AU
1882	Germania + AU + Italia
	=> *Tripla Alianță*
1883	România aderă la *Tripla Alianță*
1891–1893	Franța + Rusia
1904	Franța + Marea Britanie
1907	Rusia + Marea Britanie
	=> *Tripla Înțelegere*

- crize: **1. Răscoală antiotomană în Macedonia (1903)**

=> se proclamă **Republica de la Kruşevo** (locuită mai ales de aromâni)
- autoritățile otomane au înăbuşit-o cu cruzime

2. Prima criză marocană (1905)

- declanşată pe fondul **neînțelegerilor anglo-franceze în 1904**
- declanşată în urma **intervenției kaiserului Wilhelm II**, care se erijează într-un apărător al marocanilor amenințați de ocupația franceză
- **31 martie 1905**: vizita kaizerului la Tanger
- kaizerul dorea **destrămarea sistemului de alianțe creat de Franța** (n-a reuşit)
- criza se încheie prin **Conferința de la Algesiras**, în favoarea Franței

3. Criza bosniacă (1908)

- declanşată ca urmare a încluderii în Imperiul Austro-Ungar a Bosniei şi Herțegovinei
- reacția Rusiei – neconvingătoare – deşi promova politica panslavismului nu a putut interveni eficient; nu se refăcuse după eşecul cu Japonia (1905) şi mişcările sociale.

4. A doua criză marocană (1911)

- **1 iulie 1911**: acostarea canonierei germane „Panther" în portul Agadir
- a demonstrat soliditatea Triplei Înțelegeri <= Marea Britanie a sprijinit consistent aliatul francez
- **7 noiembrie 1911**: acord franco-german – Germania obține acces prin Congo francez, renunțând în schimb la pretențiile asupra Marocului.

5. Războiul italo-otoman (1911-1912)

- se adânceşte criza IO
- Italia ocupă Tripolitania + Cirenaica (N Africii)

6. Războaiele balcanice (1912-1913)

- au reprezentat o altă cale, opusă tratativelor, de a rezolva litigiile
- s-au declanşat din dorința statelor balcanice de a elibera ultimele teritorii europene rămase sub stăpânire otomană
- **Bulgaria + Serbia + Muntenegru + Grecia** $\xrightarrow{1912}$ **Imperiul Otoman** (Primul Război Balcanic)
- neînțelegerile dintre foştii aliați + amestecul marilor puteri au dus la declanşarea celui de-**Al Doilea Război Balcanic (1913)**, dintre **Bulgaria** şi **foştii aliați + România şi IO**
- **România** – s-a implicat în război adoptând mai mult rol de mediator <= trupele nu desfăşoară operațiuni militare;
- **Pacea de la Bucureşti (1913)** – pune capăt războiului => România primeşte Cadrilaterul
- regiunea balcanică devine *„butoiul cu pulbere al Europei"*

Din (1), (2), (3), (4), (5), (6) => tensiuni diplomatice => Primul Război Mondial

Relațiile internaționale în timpul Primului Război Mondial

CAUZELE ŞI PRINCIPALELE OPERAȚIUNI MILITARE

- printre **cauze**: dorința marilor puteri de a realiza noi cuceriri teritoriale
- **pretextul**: **28 iunie 1914** - **Sarajevo** – este asasinat principele moştenitor al AU = Franz-Ferdinand şi soția sa => declanşarea Primului Război Mondial
- fronturi: - Europa
  - Asia-Pacific
  - Africa
- **operațiuni militare importante**: - **1914** - **Marna** – francezii i-au oprit pe germani
  (victoria militară)
  - **Prusia Orientală** – ruşii învinşi de armatele Puterilor Centrale
  - **1916** - **Verdun** - victoriile francezilor şi britanicilor
  - **1917** - Germania a trecut la războiul submarin total
    - balanța conflictului a început să încline în favoarea Antantei (ca urmare a implicării SUA în conflict)
    - **Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz** = victorii române
  - **1918** - ieşirea Rusiei sovietice din război

- victoria diplomatică:

ANTANTA (se alătură)
- **1914** – Japonia
- **1915** – Italia
- **1916** – România - pentru români = prilej favorabil pentru satisfacerea aspirațiilor naționale
  - **15 august 1916** – guvernul român a declanşat operațiuni militare împotriva AU în Transilvania
- 1917 – SUA + Grecia

PUTERILE CENTRALE (se alătură)
- **1914** – Imperiul Otoman
- **1915** – Bulgaria – aderarea ei are un rol decisiv în înfrângerea Serbiei

ACŢIUNI DIPLOMATICE

Data	Documentul	Prevederi	Iniţiatori/participanţi
9 mai 1916	*Acordul Sykes-Picot*	împărţirea teritoriilor otomane din Orientul Apropiat	Marea Britanie, Franţa
2 noiembrie 1917	*Înţelegerea Lansing-Ishii*	împărţirea sferelor de influenţă în Extremul Orient	America, Japonia
8 ianuarie 1918	*Cele 14 puncte*	- pacea să fie făcută la vedere, fără diplomaţie - reducerea armamentelor - garanţii corespunzătoare pentru asigurarea securităţii tuturor popoarelor - libertate absolută de navigaţie pe mare, atât în timp de pace cât şi în vreme de război - dezvoltare autonomă pentru popoarele din AU şi IO - evacuarea Belgiei - restituirea către Franţa a Alsaciei şi Lorena - refacerea statului polonez independent - dreptul pentru Rusia de a-şi fixa propria dezvoltare politică - rectificarea frontierelor Italiei în funcţie de principiul naţionalităţilor	Woodrow Wilson

MARILE PUTERI LA SFÂRŞITUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

- **SUA** - au apărut în primul plan al învingătorilor
  - resursele materiale şi umane
  - dependenţa financiară a Europei (statele Antantei datorau SUA 10 mld. $)
  - intervenţia în conflict în momentul decisiv

  } suficiente motive pentru a pretinde supremaţia mondială
  - erau numai asociate în război, nu aveau angajamente faţă de alte state, nu erau obligate să ia în considerare angajamentele pe care statele Antantei le realizaseră
  - preşedintele american credea că putea fi instaurată „pacea mondială"

- **Marea Britanie** - a învins Germania (principalul obiectiv)
  - slăbită după război
  - îngrijorată de ascensiunea SUA şi Japoniei
  - s-a opus slăbirii excesive a Germaniei, temându-se de o hegemonie franceză pe continent

- **Franţa** - efort economic şi militar > decât aliaţii săi
  - preocupările economice şi de securitate domină
  - activitatea diplomaţiei franceze e condusă de premierul Georges Clemenceau
  - la sfârşitul războiului avea cea mai puternică armată de uscat din Europa (=un argument esenţial în favoarea cererilor sale)

- **Italia** - eliberată la sfârşitul războiului de presiunea exercitată de AU la frontiera nordică
  - dorea să ocupe „teritoriile iridente" şi să aibă un rol preponderent în Adriatică, să-şi întărească influenţa în Mediterana Orientală şi Turcia
  - nesatisfacerea aspiraţiilor sale la Conferinţa de Pace de la Paris => nemulţumire în rândul opiniei publice italiene => ascensiunea fascismului în plan intern

- **Japonia** - profitând de problemele cu care se confruntau statele beligerante – mari câştiguri economice în Extremul Orient şi zona Pacificului
  - obiectivul diplomaţiei nipone: de a consolida avantajele; pretenţiile japoneze s-au lovit de interesele puterilor europene şi ale SUA.

C O O P E R A R E Ş I C O N F L I C T

ÎN SECOLUL AL XX-LEA

(perioada interbelică, Al Doilea Război Mondial, perioada postbelică)

Sistemul Versailles-Washington şi noua ordine internațională

Noua ordine internațională

Lumea ieşită din Primul Război Mondial a fost aşezată într-o nouă ordine internațională, expresia schimbării raportului de forțe între marile puteri. Schimbarea se conturează cel mai clar în Europa. După Marele Război, prin aplicarea ***principiului autodeterminării*** în condițiile victoriei Antantei asupra Puterilor Centrale, rezultă *Europa naționalităților*. Mai ales în Europa Centrală şi de Est, dreptul popoarelor la o viață politică de sine-stătătoare poate fi riguros observat ca urmare a destrămării Austro-Ungariei, a revoluției care cuprinde Imperiul Rus, a năruirii Imperiului Otoman şi a înfrângerii Germaniei. **Reapar state pe harta politică a Europei** – Cehoslovacia, Polonia, statele baltice, Finlanda; **apar state reîntregite** – România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Prin crearea Societății Națiunilor, se declanşează procesul înlocuirii *forței* cu *legea* şi al democratizării relațiilor internaționale; statele mici şi mijlocii au posibilitatea exprimării propriilor interese în numele principiului egalității statelor, indiferent de mărime, putere economică şi militară etc., în fața ligii internaționale. Această ordine nouă o înlocuia pe cea veche, bazată pe ***principiul echilibrului*** (marilor puteri) observat în special după Congresul de la Viena (1815) – *Concertul puterilor*.

Sistemul de la Versailles

Victoria Antantei în Primul Război Mondial a fost consemnată în tratatele semnate cu statele învinse (Germania, Austria, Ungaria, Bulgaria şi Turcia), tratate care au format Sistemul de la Versailles, numit aşa pentru că **tratatul cu Germania (28 iunie 1919)** a fost **semnat la Versailles**. Învingătorii în Primul Război Mondial au vrut să încheie tratate care să le asigure avantajele victoriei şi consolidarea ei o vreme cât mai îndelungată. Cu Germania, principala putere învinsă, s-a încheiat primul tratat, după al cărui model s-au elaborat şi celelalte documente. În ordine cronologică, s-au încheiat tratate cu celelalte țări învinse: **Austria, la Saint Germain (10 septembrie 1919); Bulgaria, la Neuilly (27 noiembrie 1919); Ungaria, la Trianon (4 iunie 1920); Turcia, la Sèvres (10 august 1920)**.

Reapar diferențe de interpretare şi chiar divergențe între Franța, Marea Britanie şi Italia. Aceste diferențe sunt bine puse în evidență de modalitatea evaluării problemei germane. Cum trebuie tratată Germania? Cu fermitatea cu care Germania, în postura de țară efemer învingătoare (păcile separate de la **Brest-Litovsk** şi **Buftea-Bucureşti**), şi-a tratat învinşii. Cu duritate, spun mai ales francezii, a căror țară a plătit victoria atât de scump în oameni şi materiale. Apoi, Franța se simțea mai amenințată de Germania învinsă decât Marea Britanie. La accentuarea divergențelor contribuie şi Rusia, devenită Rusia sovietică şi apoi URSS, după victoria bolşevicilor în Revoluția rusă.

Problema germană, problema conviețuirii Germaniei cu vecinii şi cu celelalte puteri europene ale lumii, rămâne. Doar din această perspectivă putem înțelege fragilitatea noii ordini impuse de învingătorii în Marele Război, efemeritatea relativă a Europei naționalităților. **Germania a fost sever dezarmată – interzicerea stagiului militar obligatoriu, păstrarea a doar 100 000 de oameni sub arme, predarea sau distrugerea armamentului de mare eficiență**. A fost, de asemenea, **supusă plății reparațiilor, socotite înrobitoare şi jignitoare de poporul german**. Nemulțumirile aferente Tratatului de la Versailles au **creat în Germania un mediu prielnic activității formațiunilor naționaliste** şi **creşterii influenței NSDAP**, instalat ulterior la putere în Germania între 1933-1945.

Inițial, învingătorii au crezut posibilă convocarea unui Congres de pace, la care să poată fi ascultată şi părerea reprezentanților statelor învinse şi, prin compromisuri inteligente, să se semneze tratate care să asigure durabilitatea păcii. Presiunea formidabilă a urmărilor războiului şi a „experimentului sovietic" în desfăşurare au impus o impresionantă luptă cu timpul pentru

reinstalarea ordinii în Europa adusă de război în pragul barbariei. S-a organizat în grabă o Conferință de pace, care a reunit reprezentanți ai statelor învingătoare.

Preşedinte al Conferinței de la Paris a fost premierul francez Georges Clemenceau (1841-1929, premier: 1917-1920). La conferință a participat şi **Woodrow Wilson** (1856-1924, preşedinte: 1913-1921), preşedintele SUA şi reprezentanți ai 27 de state. Cu toate acestea hotărârile au fost luate decât de reprezentanții celor patru mari puteri învingătoare – Georges Clemenceau (Franța), **David Lloyd George** (Marea Britanie), Woodrow Wilson (SUA), **Vittorio Orlando** (Italia). Tratatele încheiate au făcut cunoscute frontierele statelor europene, inclusiv ale României întregite.

Sistemul se numeşte Versailles-Washington pentru că discuțiile de la Versailles au fost urmate de cele de la Washington, unde, între **21 noiembrie 1921** şi **6 februarie 1922**, s-a desfăşurat ***Conferința dezarmării navale***. Dacă la Paris Conferința de pace a instituit noua ordine preponderent în Europa, Conferința **de la Washington a vizat în mai mare măsură ordinea mondială**. Conferința a reunit reprezentanți a nouă puteri navale. Inițiativa a fost a SUA. **Au mai fost reprezentate**: Belgia, Marea Britanie, China, Franța, Italia, Japonia, Olanda şi Portugalia. **Scopul conferinței a fost reducerea armamentului naval şi detensionarea relațiilor din Extremul Orient**. Conferința a consacrat trecerea practică a SUA în fruntea ierarhiei navale, dominate de secole de Marea Britanie. Angajamentul respectării independenței Chinei însemna echilibrarea raportului puterilor în Extremul Orient şi reafirmarea politicii porților deschise în China.

Noua ordine internațională care a urmat războiului din 1914-1918 a fost consacrată de cele şase tratate încheiate la Conferința de pace de la Paris şi cele trei la Conferința dezarmării navale de la Washington, care au format sistemul Versailles-Washington.

Alte prevederi ale Tratatelor de la Conferința de pace de la Paris (1919-1920):

- Statele învinse erau dezarmate; efectivele armatei germane erau restrânse la 100 000 militari, cele austriece şi maghiare la 30 000 fiecare. De asemenea, statelor învinse li s-a interzis deținerea unor categorii de armament.
- Germania pierdea 1/7 din teritoriu şi 1/8 din populație (Alsacia şi Lorena în favoarea Franței, teritorii în răsărit prin constituirea Poloniei); pierdea, de asemenea, toate coloniile; Austro-Ungaria s-a dezmembrat, statele succesoare fiind: Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven; Bulgaria pierdea ieşirea la M.Mediterană iar Turcia pierdea teritoriile din Orientul Apropiat.
- Considerate vinovate de declanşarea războiului, statele învinse erau obligate la plata reparațiilor – 132 mld mărci de aur. Problema reparațiilor a rămas o problemă litigioasă; au fost organizate mai multe conferințe internaționale pentru rezolvarea acestei probleme.
- S-a hotărât constituirea Societății Națiunilor în scopul asigurării colaborării dintre state, promovării păcii şi preîntâmpinării unui nou război.

Organizarea şi evoluția lumii interbelice. Încercări de destindere a situației internaționale

După un deceniu destul de agitat mai ales datorită problemei reparațiilor, punctul culminant reprezentându-l **ocuparea zonei Ruhr** de către francezi, în **1923**, urmează o perioadă de relativă linişte. Impresia generală, reflectată şi în presă, este că începând cu 1925-1926 se revine la destindere. Anii care urmează se caracterizează prin efortul de constituire a unui sistem al securității colective sub egida Societății Națiunilor, bazat pe acorduri internaționale, alianțe bilaterale şi regionale ca mecanisme care să soluționeze conflictele şi să asigure pacea şi colaborarea dintre state. Garanți ai prevederilor tratatelor erau, în primul rând, Marea Britanie şi Franța. Diplomația franceză a urmărit izolarea Germaniei pentru a o împiedica să se refacă şi să-şi ia revanşa de pe urma înfrângerilor din războiul trecut. În acest scop a încheiat tratate de alianță cu state din Europa Centrală şi Orientală: Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia. A încurajat crearea unor alianțe regionale pe care le-a sprijinit.

Mica Înțelegere (Mica Antantă) a fost alianța defensivă, creată în **1921**, fiind formată din România, Cehoslovacia şi Iugoslavia. Constituirea acesteia a fost o reacție față de revizionismul maghiar care viza teritorii din componența celor trei state aliate. Şi-a desfăşurat activitatea în perioada interbelică şi a reprezentat un factor de stabilitate în Europa, beneficiind de sprijinul diplomației franceze. Puterile occidentale doreau ca statele din Europa de Est, vecine cu URSS, să devină un „cordon sanitar" împotriva extinderii comunismului spre vest. Statele membre şi-au acordat sprijin reciproc pe plan internațional. *Rol în constituire: Take Ionescu.*

Din păcate, în anii următori, SUA au adoptat o politică izolaționistă, respingând ratificarea tratatelor de pace şi participarea ca membru al Societății Națiunilor.

În **Conferința de la Lausanne (1923)**, puterile învingătoare au semnat un nou tratat de pace cu Republica Turcia, stat succesor Imperiului Otoman, şi au fost reglementate problema strâmtorilor Bosfor şi Dardanele şi cea a teritoriilor din Orientul Apropiat.

Tratatele de la Locarno, semnate în **1925**, au reprezentat un pact de garanție occidental şi a marcat o perioadă de îmbunătățire a relațiilor franco-germane. Erau garantate frontierele dintre Franța şi Germania, precum şi dintre Belgia şi Germania aşa cum fuseseră ele stabilite prin Tratatul de la Versailles. Deşi nu lua în discuție şi garantarea frontierelor de răsărit ale Germaniei, cele cu Polonia şi Cehoslovacia, tratatul a reprezentat un moment important al destinderii. Tratatele de la Locarno au marcat reintrarea Germaniei în arena vieții internaționale.

Destrămarea alianței franco-britanice

Fără prezența SUA şi a URSS în viața internațională şi în special în Societatea Națiunilor, asistăm la procesul erodării statutului de mare putere al Franței şi M.B. Sfârşitul Antantei Cordiale (1907) are loc în 1923 după intrarea trupelor franceze în bazinul Ruhr, pentru a forța Germania să respecte Tratatul de la Versailles. Acesta este momentul în care la Londra, Franța este percepută ca o țară cu tendințe imperialiste şi periculoasă în ipostaza de putere dominantă în Europa.

Tratatul de la Locarno creează iluzia reconcilierii franco-germane şi a durabilității păcii, însă are şi dezavantajul împărțirii frontierelor europene în garantate şi negarantate – o sugestie pentru Germania de a corecta paşnic prevederile incomode ale Tratatului de la Versailles. În realitate, tratatul din 1925 se constituie într-un reper al declinului Franței, ajutat de Marea Britanie.

Pactul Briand-Kellogg (27 august 1928) a fost rezultatul unei inițiative franceze şi excludea războiul ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre state. În scurt timp, la acest tratat au aderat 63 de state între care şi România. Pactul nu prevedea însă măsuri concrete pentru a evita războaiele ceea ce a făcut să se exprime, încă din perioada semnării, scepticismul în legătură cu valoarea practică a acestuia.

Problema dezarmării. Menținerea sau, de cele mai multe ori, amplificarea contradicțiilor dintre marile puteri, explică, în mare parte, politica de înarmare. De aceea, Societatea Națiunilor a luat în discuție problema dezarmării creând, în 1926, o comisie care urma să pregătească Conferința dezarmării. Discuțiile pe tema dezarmării sunt mai vechi. La începutul secolului a existat o puternică propagandă în favoarea dezarmării şi pentru menținerea păcii. URSS care nu se refăcuse după criza cu care s-a confruntat după război şi cu mult în urma puterilor occidentale în privința armamentului, a propus, prin ministrul său de externe „dezarmarea generală şi completă", propunere care nu a fost acceptată. Conferința dezarmării şi-a început activitatea în luna februarie 1932, cu participarea a 61 de state, între care URSS şi SUA care nu erau membre al Societății Națiunilor. Şi-a desfăşurat lucrările în cadrul a două sesiuni, până în 1934, fără rezultate practice. Diferite propuneri de dezarmare supuse atenției Conferinței n-au putut fi adoptate datorită intereselor divergente ale marilor puteri. Germania, unde se instalase la putere nazismul, s-a retras de la Conferință şi a părăsit Societatea Națiunilor în octombrie 1933. Japonia s-a retras din Societatea Națiunilor în acelaşi an.

Tot în direcția preocupărilor privind dezarmarea s-a organizat **Conferința navală de la Londra (ianuarie–aprilie 1930)**, la care au participat SUA, Japonia, Franța, Italia, Marea Britanie şi dominioanele acesteia. Conferința şi-a încheiat lucrările cu semnarea unui tratat care n-a asigurat condiții pentru dezarmarea navală, nereuşindu-se nici măcar interzicerea submarinelor. S-a păstrat, în linii generale, raportul de forțe stabilit în cadrul Conferinței de la Washington. Aceste acorduri au fost încălcate în primul rând de Japonia, care a trecut la un vast program de înarmare navală. În 1934 ea a denunțat acordurile pe care le semnase, înlăturând orice restricții cu privire la construirea flotei de război.

După eşuarea Conferinței dezarmării diplomația franceză a încercat, fără izbândă, să creeze ***Pactul oriental*** **(1934)** în care să intre statele din Europa Centrală şi de Est, între care Germania şi URSS. N-a reuşit, în primul rând datorită opoziției Germaniei.

Înțelegerea Balcanică (Antanta Balcanică) a fost creată în **1934** din inițiativa României, la ea aderând Iugoslavia, Grecia şi Turcia. Constituirea acestei alianțe care avea drept scop menținerea status-quo-ului în Europa de SE, a fost grăbită de înrăutățirea climatului internațional în urma politicii revizioniste urmărită de unele state precum Germania, Italia, Ungaria etc. *Rol în constituire: Nicolae Titulescu.*

Instalarea NSDAP la putere

Există o linie de continuitate în istoria Germaniei interbelice între regimul naţional-socialist şi cele care l-au precedat. Dacă în Republica de la Weimar (1919-1933) rezolvarea problemei germane începea cu recuperarea situaţiei antebelice, cu ştergerea ruşinii pierderii războiului, regimul naţional-socialist condus de Adolf Hitler redimensionează această problemă. Hitler doreşte dominaţia Germaniei asupra Europei şi a lumii şi caută argumente care să justifice acest proiect în teoriile rasiale. Regimul naţional-socialist continuă încălcarea Tratatului de la Versailles; reintroducerea **serviciului militar obligatoriu la 16 martie 1935** este semnificativă: Hitler a vrut forţa cu care să impună punctul de vedere german, dar a fost mulţumit să corecteze Tratatul de la Versailles pe cale paşnică.

Acesta este terenul manifestării *conciliatorismului* controversat, practicat mai ales de Marea Britanie. Obiectivele lui Hitler privesc deopotrivă ştergerea înfrângerii din 1918; era convins că aceasta nu se poate face fără război şi că el este chemat să îndeplinească obiectivul. Din perspectiva istoriei relaţiilor internaţionale interbelice, este semnificativă recuperarea statutului de mare putere pentru Germania; impulsionarea revizionismului statelor mici din Europa şi amprenta pusă pe relaţiile cu celelalte puteri ale lumii. Cu Hitler la putere în Germania, autoritatea regimurilor dictatoriale a crescut. Nu putem explica altfel diminuarea speranţei în preajma războiului şi în perioada 1939-1941. Voinţa dictatorilor părea de neînfrânt şi mult superioară discuţiilor permise în regimurile democratice.

Revizionismul. Al Doilea Război Mondial

Revizionismul şi poziţia marilor puteri

Germania a căutat să profite de împrejurări şi să se elibereze de limitările impuse de Tratatul de la Versailles chiar înainte ca nazismul să ajungă la putere. Criza economică a oferit prilejul lichidării problemei reparaţiilor. Marile puteri au hotărât, în cadrul **Conferinţei de la Lausanne (1932)**, ca statul german să plătească o ultimă tranşă în val de 3 mld mărci (sumă care nu a fost plătită niciodată). Din totalul despăgubilor Germania a plătit doar 22 miliarde.

Înainte de 1933 Germania a promovat un *"revizionism discret"* însă după venirea lui Hitler la putere a trecut la un *"revizionism agresiv"*. Pentru a avea libertate deplină a părăsit Societatea Naţiunilor trecât la o politică ofensivă în vederea creării *„marelui Reich"*, prezentat de Hitler în „Mein Kampf".

Italia lui Mussolini l-a considerat iniţial pe Hitler un imitator, lipsit de vigoare, al fascismului. Ostilitatea Italiei a avut un rol important în eşuarea primei încercări de Anschluss, în 1934. Atitudinea *„ducelui"* s-a schimbat treptat. Dorinţa de a juca un rol important în Mediterana Orientală, poziţia puterilor occidentale din timpul crizei etiopiene şi războiul civil din Spania l-au apropiat treptat de Germania.

Marea Britanie a adoptat o politică conciliatoristă. Conducătorii săi credeau că anumite revendicări germane, precum **remilitarizarea Renaniei (7 martie 1936)** sau ocuparea Austriei, deşi veneau în contradicţie cu tratatele, nu erau prea exagerate. Se aprecia că această politică „înţelegătoare" l-ar tempera pe dictatorul german şi astfel pacea ar fi fost salvată.

Poziţia Franţei a fost mult mai complexă. Venirea la putere a lui Hitler a fost percepută în Franţa ca o reînviere a pericolului german. Politica securităţii colective promovată de ministrul de externe Aristide Briand a fost abandonată, urmaşul său, Louis Barthou iniţiind o alianţă cu URSS. După ce a fost asasinat, politica sa a fost continuată, fără prea mare convingere de Pierre Laval. Teama că englezii nu vor susţine politica Franţei i-a făcut pe oamenii politici ca începând cu 1935 să acţioneze la remorca Angliei. Politica conciliatoristă a încurajat agresivitatea Germaniei.

URSS era ostilă sistemului creat la Versailles, considerându-se una din victimile acestuia. În acelaşi timp era împotriva nazismului care avea o tentă clară antibolşevică. Iniţial, Stalin s-a situat pe o poziţie antihitleristă, însă contradicţiile cu Occidentul în timpul crizei din Spania, lipsa de încredere a Franţei şi Angliei faţă de o alianţă cu statul comunist, l-a făcut să se apropie de Germania. Membră a Societăţii Naţiunilor din **1934**.

Modificarea graniţelor. Poziţia marilor puteri

În **1931 Japonia**[15] **a atacat China**, ocupând Manciuria. A creat în teritoriul cucerit un stat dependent de ea – **Manciuko (independent: 17 februarie 1933)**. Începând cu 1937 a reluat operaţiunile militare pe scară largă împotriva Chinei. Agresiunea Italiei împotriva **Abisiniei** a reprezentat prima criză europeană majoră a perioadei interbelice. În **octombrie 1935** armata italiană a declanşat ofensiva militară împotriva Abisiniei, stat independent, membru al Societăţii

[15] 27 martie 1933 – Japonia se retrage din Societatea Naţiunilor

Naţiunilor. A anexat acest stat şase luni mai târziu. Consiliul Societăţii Naţiunilor a declarat Italia[16] stat agresor votând sancţiuni economice împotriva acesteia. Sancţiunile, susţinute cu fermitate de ministrul de externe român, Nicolae Titulescu, n-au dat rezultate ele nefiind aplicate de toate statele. N-au fost aplicate consecvent nici de Marea Britanie şi Franţa, preocupate să-l menajeze pe Mussolini. Adoptarea sancţiunilor a contribuit la apropierea dintre cele două state totalitare, Italia şi Germania.

Războiul civil din Spania a tensionat raporturile dintre marile puteri europene. Conflictul s-a internaţionalizat fiind o adevărată „repetiţie generală" în vederea viitorului război mondial. La propunerea franceză s-a semnat o declaraţie de neintervenţie de către 25 de state între care Anglia, Franţa, URSS, Germania şi Italia. Cele două state totalitare, **Germania şi Italia, au intervenit cu aproape 100 000 militari, tancuri şi avioane în sprijinul dreptei spaniole condusă de generalul Franco**. Pe de altă parte, din iniţiativa Internaţionalei Comuniste s-au constituit brigăzi internaţionale care au luptat alături de forţele republicane. Războiul s-a încheiat în 1939 cu victoria forţelor lui Franco, după care a urmat o amplă represiune împotriva susţinătorilor fostului regim.

Anschluss-ul (11-12 martie 1938) a reprezentat prima etapă a ocupării de către Hitler a teritoriilor locuite de minorităţi germane. **Anexarea Austriei a avut loc în martie 1938, când Hitler a proclamat „unificarea"**, fiind sprijinit de Partidul Nazist austriac. Italia s-a aflat alături de naziţti iar Franţa şi Marea Britanie s-au limitat la proteste formale.

Ocuparea regiunii sudete, locuită de 3 milioane etnici germani, a reprezentat a doua etapă. Statul cehoslovac era un stat moderat, cu o industrie dezvoltată şi o armată puternică, iar spre deosebire de Austria, se bucura de sprijin pe plan internaţional. Cu toate acestea, ca urmare a revendicărilor germane, marile puteri au acceptat negocierile în cadrul **Conferinţei de la München, din 29-30 septembrie 1938**. Anglia, Franţa şi Italia au fost de acord cu anexarea de către Germania a regiunii sudete, fapt ce a dus la dezmembrarea Cehoslovaciei. În martie 1939 Slovacia s-a declarat independentă iar Cehia a fost ocupată de Germania. **Mussolini**, profitând de confuzia generală care domina Europa, a ocupat, în **aprilie 1939, Albania**.

Pactul sovieto-german. Cea de-a doua criză cehoslovacă a trezit la realitate Marea Britanie şi Franţa. Ele au iniţiat tratative în vederea unei alianţe cu URSS însă numeroase obstacole s-au aflat în calea acesteia. În statele occidentale o parte a opiniei publice era împotriva unei alianţe cu Stalin. În acelaşi timp dictatorul sovietic era circumspect faţă de ceea ce el numea „jocul dublu al occidentalilor". De aceea a desfăşurat în paralel, tratative secrete cu Germania. Astfel, la **23 august 1939 între Germania şi URSS[17] un pact de neagresiune, cunoscut sub numele de Pactul Ribbentrop-Molotov**, care era însoţit de un protocol secret prin care cele două state îşi împărţeau sferele de influenţă în Europa Orientală. Semnarea acestui pact a deschis calea declanşării celui de-al doilea război mondial.

Al Doilea Război Mondial

Principalele operaţiuni militare. Declanşat de politica agresivă a statelor revizioniste, războiul a început la 1 septembrie **1939**, când Germania a atacat Polonia. Această ţară a dispărut rapid de pe hartă, fiind ocupată de germani şi sovietici. În anul **1940**, prin *războiul fulger*, din ordinul lui Hitler, armata germană a ocupat Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia şi cea mai mare parte a Franţei. În **1941**, Germania a atacat URSS, iar Japonia a ocupat Indochina. Perioada **1942-1943** a fost marcată de echilibrul de forţe dintre blocurile militare combatante şi primele mari victorii ale aliaţilor. Astfel, sovieticii au înfrânt armata germană la Stalingrad şi Kursk, iar americanii au provocat o mare înfrângere Japoniei, în Insulele Midway. În Africa, englezii au înfrânt trupele germane la El-Alamein iar alte trupe anglo-americane au debarcat în Maroc şi Algeria. Anii **1944** şi **1945** au adus noi victorii Coaliţiei Naţiunilor Unite pe toate fronturile, iar puterile Axei au fost scoase pe rând din luptă. În ultimul an al războiului, SUA au utilizat bombardamente atomice asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki.

Acţiuni diplomatice din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial

Constituirea Coaliţiei Naţiunilor Unite a avut loc în mai multe etape. În prima etapă s-a realizat alianţa dintre Marea Britanie şi SUA. Încă din septembrie 1939 SUA s-au situat de partea Franţei şi Marii Britanii trecând treptat de la poziţia de neutralitate la cea de nonbeligeranţă şi apoi la cea de război. La **14 august 1941**, în cadrul întâlnirii dintre premierul britanic Winston Churchill şi preşedintele american F.D.R. s-a semnat ***Carta Atlanticului*** prin care cele două state

[16] 1937 – Italia se retrage din Societatea Naţiunilor
[17] 14 decembrie 1939 – Societatea Naţiunilor votează excluderea URSS din organism

expuneau scopurile urmărite în război. Cei doi şefi de stat declarau, în numele statelor lor că nu urmăresc cucerirea de teritorii şi nici nu recunosc ultimele anexiuni dacă nu s-a realizat ca urmare a dorinţei popoarelor respective. Aderarea URSS a dus la definitivarea Coaliţiei Naţiunilor Unite. Alianţa dintre cele trei state a avut rol hotărâtor în victoria împotriva statelor agresoare. Principalele decizii referitoare la purtarea războiului, iar mai târziu la organizarea postbelică a lumii, au fost luate în cadrul unor conferinţe ale conducătorilor principalelor state componente ale Coaliţiei Naţiunilor Unite.

În timpul **întâlnirii de la Casablanca (1943)** dintre W.Churchill şi FDR, s-au discutat obiectivele războiului antijaponez.

Conferinţa de la Teheran s-a desfăşurat între **28 noiembrie şi 1 decembrie 1943** cu participarea liderilor celor trei state: FDR, Stalin, Churchill. S-au discutat probleme precum: deschiderea unui nou front în Europa, intrarea URSS în război împotriva Japoniei după încheierea ostilităţilor în Europa. S-au purtat discuţii referitoare la situaţia Germaniei după război, la frontierele Poloniei şi s-a adoptat declaraţia cu privire la Iran. S-a hotărât să nu se poarte tratative separate cu Germania şi aliaţii săi adoptându-se principiul capitulării necondiţionate a acestora. Marea Britanie şi SUA au recunoscut dreptul URSS de a decide în privinţa tratativelor cu statele cu care se afla în război.

Conferinţa de la Yalta s-a desfăşurat între **4-11 februarie 1945**, într-un moment când se desfăşurau ultimele operaţiuni militare în Europa împotriva Germaniei. În privinţa acesteia s-a hotărât împărţirea teritoriului în patru zone de ocupaţie, fiind invitată şi Franţa să participe la această acţiune alături de SUA, Marea Britanie şi URSS; s-a reafirmat principiul capitulării necondiţionate. În problema graniţelor Poloniei, deşi nu s-a luat o hotărâre definitivă, cei trei au fost de acord, în principiu, ca Polonia, care pierduse teritorii însemnate în favoarea URSS în 1939, să primească compensaţii în vest, în defavoarea Germaniei. Un loc important în cadrul discuţiilor a avut problema constituirii ONU[18]. Hotărârile Conferinţei de la Yalta sunt apreciate ca marcând **împărţirea sferelor de influenţă între marile puteri**; SUA şi MB au cedat în faţa presiunilor URSS cu privire la soarta Europei de Est. Aceste cedări s-au datorat şi preocupărilor legate de obţinerea acceptului sovietic cu privire la participarea Armatei Roşii la campania din Asia împotriva Japoniei.

Conferinţa de la Potsdam s-a desfăşurat la **17 iulie – 2 august 1945**. Stalin a confirmat intrarea URSS în război împotriva Japoniei aşa cum promisese. În privinţa Germaniei s-a hotărât ca în condiţiile celor 4 zone de ocupaţie să se menţină unitatea acesteia. Au participat: Stalin (URSS), Harry Truman (SUA) şi Clement Attlee (MB). În cadrul Conferinţei au apărut o serie de divergenţe între foştii aliaţi care anunţau viitorul *război rece*.

Cooperare şi conflict în lumea postbelică

Noul echilibru de forţe în viaţa internaţională

SUA erau incontestabil cel mai puternic stat din lume la sfârşitul războiului. Aveau o economie foarte puternică la sfârşitul unui conflict la care participaseră dar care nu se desfăşurase pe teritoriul lor. Moneda americană – dolarul, îşi asigurase supremaţia şi toate monedele se raportau la aceasta. Flota americană supraveghea mările iar armata era prezentă în Europa de Vest şi Extremul Orient. Deţinerea armei nucleare reprezenta o importantă componentă a supremaţiei militare americane.

URSS a fost propulsată de război în poziţia de a doua putere a lumii. Statul sovietic a avut pierderi umane şi materiale enorme în timpul războiului. Ca urmare a marilor sacrificii făcute şi a sprijinului occidental a rezistat agresiunii naziste. Victoriile împotriva Germaniei i-au întărit substanţial prestigiul şi a înţeles să-l folosească pentru a-şi extinde sferele de influenţă în lume. În Europa a recuperat, aproape în totalitate, teritoriile care făcuseră parte din Imperiul Ţarist. Prin presiune, a instaurat regimuri comuniste într-o serie de state din Europa Centrală şi de Est şi-a extins influenţa în Asia. Războiul i-a provocat mari pierderi economice. Cu toate acestea sprijinul economic american oferit după război prin Planul Marshall a fost refuzat.

Marea Britanie şi Franţa au devenit puteri de rangul al doilea. Au suferit mari pierderi în timpul războiului, şi-au micşorat prestigiul în lume şi mai ales în propriile lor colonii care în răstimp de două decenii vor deveni, în cea mai mare parte, independente. Cele două puteri occidentale n-au reuşit să facă faţă singure pericolului sovietic şi au fost nevoite să accepte tutela SUA.

[18] Statutul ONU şi principiile generale de organizare a instituţiei au fost stabilite în cadrul Conferinţei de la Dumbarton Oaks (august-noiembrie 1944)

China a devenit, în 1949, stat socialist. Scenariul unei alianțe între URSS şi China Populară era sumbru pentru occidentali la începutul anilor 1960. Între cele două puteri au izbucnit puternice contradicții, marele stat din Asia contestând sovieticilor pretenția de a fi conducători ai lumii comuniste.

Blocuri militare

Au fost determinate, pe de o parte, de imposibilitatea Europei Occidentale de a se apăra în fața ofensivei sovietice şi de aici nevoia sprijinului american, iar pe de altă parte, din preocuparea sovieticilor de a crea o contraputere alianței militare occidentale. Acestea au reprezentat un mecanism eficient de menținere a păcii în condițiile în care s-a realizat un relativ echilibru de forțe între cele două superputeri.

Crearea alianțelor militare a fost grăbită de contradicțiile acumulate după război, de incidentele apărute care au fost interpretate ca semne că URSS se pregăteşte de un război împotriva Europei Occidentale. Ele au fost consecința directă a războiului rece. Au reprezentat, în acelaşi timp, expresia dorinței fiecăreia dintre puteri de a-şi impune supremația mondială. Premisele apariției blocurilor militare au apărut spre sfârşitul războiului, fiind determinate de o neîncredere reciprocă şi de reproşuri între cei doi mari aliați.

Subiectele de dispută sunt legate de:

- **bomba atomică**; americanii au păstrat, față de sovietici secretul legat de producerea şi folosirea ei;
- **sovietizarea Europei Centrale şi de Est** şi **contradicțiile legate de zonele de ocupație din Germania**;
- **refuzul URSS de a retrage trupele din Iran** deşi acordul din 1943 prevedea acest lucru. Sub presiunea americană, Stalin a fost obligat să cedeze.
- **dorința lui Stalin de a exercita control asupra Turciei**, vechiul obiectiv al Rusiei fiind acela de a instaura controlul asupra Strâmtorilor;
- **propaganda comunistă în lume**.

Nu s-a semnat un tratat de pace cu Germania. Totuşi, relațiile diplomatice dintre Germania, Anglia şi Franța au fost reluate în 1951 iar dintre aceasta şi URSS în 1955. Marea Britanie şi SUA a semnat în 1951 un tratat de pace cu Japonia.

Europa era scindată. Expresia folosită de Churchill în 1946 *„... o cortină de fier a coborât în mijlocul continentului"* (Fulton, Missouri) reflectă această realitate. Prima mare criză dintre foştii aliați a fost în 1948-1949 fiind determinată de blocada Berlinului. Mobilizarea occidentalilor a fost exemplară. Timp de 11 luni au reuşit să realizeze aprovizionarea Berlinului pe calea aerului. Urmarea acestei crize a fost divizarea Berlinului şi formarea a două state germane – **RFG**, în partea occidentală şi **RDG**, în zona de ocupație sovietică.

În condițiile în care statele occidentale au înțeles că nu pot să se apere singure în cazul unui conflict cu puterea sovietică, s-a format, la **4 aprilie 1949**, **Pactul Atlanticului de Nord (N.A.T.O.)**. În Europa de Est, din inițiativa URSS, s-a format **Organizația Tratatului de la Varşovia (14 mai 1955)**. Scopul declarat al acesteia a fost de a asigura securitatea statelor membre şi de a menține pacea în Europa. Au fost alianțe cu rol foarte important în evoluția relațiilor internaționale din perioada postbelică.

SUA, care desfăşoară o politică mondială şi urmăresc, după război, să protejeze o serie de zone considerate strategice pentru interesele americane, au inițiat şi alte alianțe:

- **A.N.Z.U.S.**, alianță creată în **1951**, formată din SUA, Australia şi Noua Zeelandă;
- **S.E.A.T.O.**, alianță înființată în **1954**, formată din SUA, Franța, Anglia, Australia, Noua Zeelandă, Filipine, Thailanda şi Pakistan.
- **Pactul de la Bagdad**, înființat în **1955**, reunea statele: Marea Britanie, Turcia, Iran, Irak, Pakistan.

Războiul rece şi consecințele sale asupra relațiilor internaționale

Cauzele Războiului Rece. Neînțelegerile dintre aliații din cel de-al Doilea Război Mondial, SUA şi URSS, au determinat izbucnirea uneia dintre cele mai tensionate confruntări din istoria omenirii, cea a Războiului rece. Denumirea dată este justificată de faptul că această confruntare între cele două superputeri nu s-a transformat într-un conflict armat direct. Această perioadă s-a caracterizat, de fapt, prin confruntarea politică, ideologică, militară şi social-economică dintre două sisteme diametral opuse: cel liberal, capitalist, dominat de SUA, şi cel comunist, prosovietic, dominat de URSS.

Etapele Războiului rece. În prima fază a Războiului rece (1946-1962), cea a maximei confruntări, SUA au acționat pentru stăvilirea extinderii, cu sprijin sovietic, a unor regimuri comuniste pe glob (doctrina Truman). Dorind instituirea controlului asupra întregului oraş, Stalin a

provocat în 1948, ***blocada Berlinului***. Americanii au asigurat alimentarea populației din vestul Berlinului, administrat de SUA, MB şi Franța, printr-un pod aerian, astfel că sovieticii au fost nevoiți să ridice blocada. Oraşul a rămas divizat, în Est fiind instalată capitala statului comunist german, iar Berlinul de Est reprezenta zona unită în care se aflau trupele de ocupație americană, engleză şi franceză. Zidul Berlinului, ridicat din ordinul liderului sovietic Nikita Hruşciov în **1961**, a reprezentat simbolul divizării Europei.

Un alt moment tensionat al Războiului Rece a fost cel al ***conflictului din Peninsula Coreeană*** **(1950-1953)**, când comuniştii din Coreea de Nord, susținuți de China şi URSS, au atacat Coreea de Sud. Cei din Sud au primit ajutor, sub egida ONU, din partea SUA, iar războiul s-a încheiat prin armistițiul de la **Panmunjon (1953)**. Acesta a consacrat existența celor două state coreene, unul comunist şi altul capitalist.

Cea mai gravă criză a Războiului Rece a fost cunoscută drept ***criza rachetelor cubaneze*** **(1962)**. Criza rachetelor a determinat intrarea, dupa 1962, într-o nouă etapă a Războiului rece, cea a unei „coexistențe paşnice", şi o relativă destindere în relațiile dintre cele două sisteme politice rivale: încheierea acordurilor americano-sovietice **S.A.L.T.1 (1972)** şi **S.A.L.T.2 (1979)**, privind controlul armamentului, organizarea Conferinței pentru Securitate şi Cooperare în Europa (Helsinki, 1975), negocierile americano-sovietice din Malta (1989), prin care s-a pus capăt Războiului rece. Totuşi, momente de criză s-au înregistrat şi în perioada 1962-1989. În Vietnam **(1957-1975)**, forțele comuniste şi cele ale lumii libere s-au confruntat într-un război sângeros. Americanii s-au retras din Vietnam în 1975, statul sud-vietnamez fiind înglobat în cel din nordul Vietnamului, comunist.

Venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov în URSS, în 1985, a adus un nou climat în relațiile dintre cele două superputeri. Conducătorul sovietic a anunțat, în 1988, renunțarea la *doctrina Brejnev* (a suveranității limitate a statelor cu regim comunist), fapt de care au profitat țările est-europene, care au putut înlătura în 1989, comunismul. În acelaşi an, **zidul Berlinului a fost demolat (9 noiembrie 1989)**. Însăşi URSS s-a destrămat, iar Tratatul de la Varşovia s-a autodesființat la Praga în **1991**.

Lumea după Războiul rece

Apariția unor noi state pe Glob. După anul 1989, situația internațională a cunoscut schimbări profunde ca urmare a prăbuşirii comunismului şi a destrămării URSS. Republicile care compuneau URSS şi-au declarat independența şi au apărut 15 state noi, admise apoi în cadrul ONU. Unele dintre acestea au hotărât să-şi păstreze legăturile economice dintre ele şi au constituit **Comunitatea Statelor Independente (CSI)**. Destrămarea prin violență a fostei Iugoslavii a determinat apariția de noi state în Peninsula Balcanică. Spre deosebire de Iugoslavia, statul cehoslovac s-a destrămat în mod paşnic, astfel constituindu-se Cehia şi Slovacia.

Implicarea comunității internaționale în rezolvarea crizelor. După 1989, căştile albastre ale ONU în diferite zone de conflict: Somalia, fosta Iugoslavie, Angola, Albania, etc. Acestea sunt trupe internaționale care trebuie să asigure realizarea fundamentelor păcii. Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE) a trecut şi ea prin transformări profunde după 1989. În anii 1992-1994 au fost create instituțiile componente ale acesteia şi s-a stabilit ca sediul Secretariatului organizației să fie la Viena. La sfârşitul acestui proces, la conferința de la Budapesta, s-a decis transformarea CSCE în Organizația pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE). Aceasta se implică în rezolvarea unor probleme tensionate pe continent. De exemplu, UE a încheiat Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est, iar OSCE este organismul menit să-i asigure înfăptuirea. OSCE dispune de misiuni amplasate în regiuni cu probleme de securitate, precum Kosovo, Bosnia-Herțegovina sau în Republica Moldova (prin rezolvarea conflictului transnistrean).

NATO se implică, în lumea contemporană, în acțiuni de pacificare în fosta Iugoslavie, în urma căreia au încetat luptele între părțile beligerante. Lărgită în perioada 1997-2004 prin integrarea unor state est-europene, printre care şi România, NATO s-a transformat dintr-o alianță militară anticomunistă în una capabilă să intervină în pacificarea unor regiuni de pe Glob. Totuşi, lumea contemporană continuă să fie marcată de evenimente sângeroase, precum situația din Irak şi cea din Afghanistan, unde sunt încă prezente trupe ale coaliției internaționale care ajută la consolidarea statelor respective şi a regimului politic instaurat după căderea celui taliban. Nici în fosta Iugoslavie situația nu s-a stabilizat pe deplin, trupe internaționale de menținere a păcii şi ordinii continuând să fie cantonate în Kosovo şi în Bosnia-Herțegovina.

Problemele lumii contemporane. Relațiile internaționale din lumea de astăzi sunt influențate nu numai de procesul de globalizare din lumea contemporană şi de cel de unificare a țărilor de pe continentul european. Problemele sărăciei şi foametei în foarte multe dintre statele

lumii, mai ales din Africa, instabilitatea politică din diferite țări îşi pun şi ele amprenta asupra evoluției relațiilor internaționale din lumea de astăzi. Statele lumii caută să-şi extindă colaborarea în domeniul politic, economico-social şi cultural, pentru a se consolida climatul de încredere şi pace în lume. De exemplu, poluarea industrială, seceta, despăduririle sunt probleme care atrag la masa tratativelor numeroase țări şi organizații internaționale care caută să asigure colaborarea pentru depăşirea acestora. Criminalitatea, traficul de droguri şi de persoane, terorismul sunt alte probleme care stau în atenția statelor şi a organismelor internaționale contemporane.

Organizații internaționale:

Liga Arabă este o organizație cu caracter politic a țărilor arabe, înființată în anul 1945, cu sediul la Cairo.

Organizația Statelor Americane (OSA). Această organizație internațională interguvernamentală îşi are sediul la Washington, cuprinde 35 de state membre şi 24 de țări cu statut de observatori. Obiectivele organizației sunt: asigurarea păcii pe continentul american, soluționarea paşnică a conflictelor dintre statele membre.

Organizația Unității Africane (OUA) a luat ființă în anul 1963 iar în 2002 s-a transformat în Uniunea Africană. Cuprinde, ca membri, statele africane cu excepția Marocului, care a refuzat să adere deoarece nu recunoşte statul Sahara Occidentală, stat ce face parte din această organizație. Funcționând după modelul UE, OUA are drept scop promovarea democrației, a drepturilor omului şi dezvoltarea continentului african, în special prin mărirea nivelului investițiilor. Între alte obiective ale Uniunii menționăm şi crearea unei bănci centrale de dezvoltare. În anul 2004 a fost ales Parlamentul Panafrican, cu sediul în Africa de Sud. Acesta are doar atribuții consultative.

INSTITUȚII, MECANISME ŞI POLITICI DE REZOLVARE A CONFLICTELOR ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

1. SOCIETATEA NAȚIUNILOR

Crearea Societății Națiunilor. Inițiativa de înființare a unei organizații internaționale care să asigure pacea şi securitatea internațională a aparținut preşedintelui american, Woodrow Wilson, care a concretizat-o în "cele 14 puncte", din ianuarie 1918; ele reflectau viziunea americană cu privire la organizarea păcii. Se sublinia necesitatea formării unei Societăți a Națiunilor pentru "a procura tuturor statelor, mari şi mici, garanții mutuale de independență politică şi de integritate teritorială". Pactul Societății Națiunilor a constituit prima parte a Tratatului de pace de la Versailles, din 28 iunie 1919. A fost semnat de statele aliate şi asociate, de 13 state neutre care au aderat la principiile incluse în el. Ulterior Societatea Națiunilor s-a extins având în componența sa 63 de state. Politica lui Wilson nu a fost validată de Congresul SUA iar această țară nu a făcut parte din Societatea Națiunilor.

Principalele organisme ale Societății Națiunilor:

- ***Adunarea Generală***, unde fiecare stat membru avea drept de vot; se reunea în fiecare an la Geneva. Ea vota rezoluții şi recomandări.
- ***Consiliul*** era compus din patru membri permanenți (Franța, Marea Britanie, Italia şi Japonia) şi patru (apoi nouă) membri nepermaneți, aleşi de Adunare. Consiliul deținea puterea executivă şi trebuia, în caz de conflict, să decidă cine era agresorul şi să adopte eventuale sancțiuni împotriva acestuia. Deciziile trebuiau să fie luate în **unanimitate**.
- ***Secretariatul*** era asigurat de funcționari, originari din 50 de țări, care pregăteau documentele şi rapoartele pentru Adunare şi Consiliu. De activitatea Secretariatului s-au ocupat englezii Sir Robert Drummond, iar din 1933, Joseph Avenol.

Pe lângă Societatea Națiunilor funcționau o serie de instituții auxiliare precum: **Curtea Permanentă de Justiție de la Haga**, **Organizația Internațională a Muncii**, **Comisia Internațională de Mandate**.

Acțiuni ale Societății Națiunilor pentru menținerea păcii şi securității

Unele hotărâri ale Societății Națiunilor au fost controversate. Astfel, prin **deciziile Conferinței internaționale de la San Remo,** din anul **1920**, Franța şi Marea Britanie şi-au impus controlul asupra Orientului Mijlociu şi Apropiat, obținând administrarea sub mandat a teritoriilor respective, cu scopul de a le pregăti să devină autonome sau independente: Marea Britanie administra Palestina, Mesopotamia şi Transiordania, iar Franța, Siria şi Libanul. În Extremul Orient, tot prin sistemul mandatelor, Japonia şi-a extins influența în China şi în Pacific. Totuşi, în anii 1920, Societatea Națiunilor a întreprins o serie de alte acțiuni menite să întărească pacea şi securitatea internațională. De exemplu, în anii **1921-1922**, Consiliul Societății Națiunilor a reuşit să impună **împărțirea Sileziei Superioare între Germania şi Polonia**. **În anul 1927 a fost organizată o Conferință economică mondială**, prin care se urmărea realizarea unui program complex de colaborare între state, în acest domeniu.

Limite în activitatea Societății Națiunilor. Crearea Societății Națiunilor a fost considerată drept un moment de cotitură în viața politică internațională, datorită obiectivelor şi posibilității create unui număr mare de state de a participa, în condiții de egalitate, la dezbaterile politico-diplomatice pe probleme majore legate de asigurarea păcii în lume.

Slăbiciunile Societății Națiunilor se datorau lipsei de mijloace eficiente pentru a impune pacea. Proiectul american prevedea sancțiuni economice şi chiar militare împotriva statelor care ar viola Pactul, fără a preciza cum ar fi aplicate. Franța şi Italia au susținut necesitatea creării unei forțe militare internaționale care să intervină în zonele de conflict. Marea Britanie s-a opus sancțiunilor militare, astfel că marile puteri n-au reuşit să se înțeleagă în această problemă.

Societatea Națiunilor **a fost lipsită de participarea unor state**: **SUA**, datorită neratificării Tratatului de la Versailles (deci şi a Pactului Societății Națiunilor) de către Congresul american şi, o perioadă, de cea a statelor învinse şi a **Uniunii Sovietice**, întrucât regimul bolşevic nu fusese recunoscut pe plan internațional. În acest fel, încă de la începutul activității, Societatea Națiunilor avea imaginea unui club al marilor puteri învingătoare, fără prea mare autoritate.

Eficiența ei e substanțial diminuată de instituirea principiului unanimității în luarea deciziilor de către Consiliu. Organizația internațională a patronat, prin sistemul mandatelor, extinderea stăpânirilor coloniale ale marilor puteri învingătoare în dauna Germaniei şi Turciei. Cu toate

aceste limite, Societatea Națiunilor şi-a adus contribuția la promovarea păcii şi colaborării internaționale.

România şi Societatea Națiunilor. România, ca membru fondator al Societății Națiunilor, a fost unul dintre statele care au susținut-o cu toată convingerea. Propunerea unor norme juridice cu valabilitate permanentă în ceea ce priveşte dezarmarea, securitatea colectivă, pacea şi democratizarea relațiilor internaționale au fost inițiative diplomatice care au încadrat România în rândul statelor al căror rol a crescut după Primul război Mondial.

Un aspect căruia diplomația românească i-a acordat o atenție deosebită a fost acela al incriminării războiului şi cel al necesității dezarmării. România a fost prima țară care a inclus în legislația sa incriminarea războiului de agresiune. Codul penal, adoptat în 1928 de Parlamentul României, prevedea sancțiuni severe împotriva celor care făceau propaganda războiului.

Reprezentantul României la Societatea Națiunilor a fost Nicolae Titulescu. El a folosit tribuna Societății Națiunilor pentru apărarea şi promovarea intereselor României, îndeosebi în anii 1930 şi 1931, când a îndeplinit înalta funcție de preşedinte al Adunării Generale a forului de la Geneva.

Vrajnic apărător al păcii, Nicolae Titulescu a făcut eforturi extraordinare atât în cadrul Societății Națiunilor, cât şi în Mica Înțelegere şi Antanta Balcanică, pentru menținerea status-quo-ului teritorial şi crearea unui sistem de securitate colectivă.

Acțiunile sale intransigente în favoarea păcii au atras ostilitatea cercurilor revizioniste şi fasciste care urmăreau revizuirea granițelor.

Înlăturarea lui Titulescu din guvern, în august 1936, a fost o pierdere atât pentru România, cât şi pentru Societatea Națiunilor, care a intrat într-un tot mai puternic declin.

Declinul Societății Națiunilor. Eforturile Societății Națiunilor privind condamnarea războiului s-au conjugat cu cele pentru dezarmare şi pentru definirea agresorului şi agresiunii. O încercare de a defini agresiunea s-a făcut cu prilejul semnării Protocolului de la Geneva (2 octombrie 1924). Documentul a desemnat tendința către arbitrajul obligatoriu, ca mijloc de reglementare paşnică a litigiilor, preluând formula de inspirație franceză – arbitraj – securitate – dezarmare – cuprinsă în Rezoluția Adunării Societății Națiunilor în 1922. Protocolul interzicea complet războiul şi considera agresor statul care recurgea la acesta.

Pactul Briand-Kellogg din 1928 şi Protocolul de la Moscova din 1929 au exclus războiul ca mijloc de rezolvare a problemelor internaționale, dar, neimpunând sancțiuni pentru cei care recurgeau la agresiuni, au rămas fără efect. Totuşi, URSS şi unii dintre vecinii săi (România, Estonia, Polonia etc.) au semnat *Protocolul de la Moscova*, la **9 februarie 1929**, la propunerea comisarului sovietic al Afacerilor Externe, Maxim Litvinov. Aceste state se obligau să pună în aplicare Pactul Briand-Kellogg fără să mai aştepte ratificarea lui de către toate statele semnatare. Acest protocol nu a împiedicat URSS să urmărească revizuirea frontierelor cu vecinii săi. Cu acelaşi rezultat s-au soldat şi convențiile pentru dezarmare de la Londra din 1933.

Din cauza disensiunilor dintre Marile Puteri, îndeosebi dintre Franța şi Marea Britanie, Societatea Națiunilor n-a găsit soluțiile necesare pentru detensionarea relațiilor internaționale.

Nemulțumite de hotărârile adoptate în cadrul Conferinței de pace de la Paris, din 1919-1920, Germania, Italia, Ungaria şi Bulgaria au contestat tratatele încheiate, contribuind la deteriorarea climatului politic internațional.

Permanentele dispute între Marile Puteri, ascensiunea fascismului pe plan internațional, denunțarea tratatelor, actele de agresiune săvârşite de Japonia (1931), Italia (1935) şi Germania (1938), pactul Ribbentrop-Molotov (23 august 1939), dar mai ales izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939) au marcat falimentul Societății Națiunilor.

2. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE

Constituire

La sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial se credea că s-ar putea realiza o pace durabilă, această speranță fiind legată de crearea Organizației Națiunilor Unite. Inițiativa creării Organizației a venit de peste ocean, la fel ca şi în cazul Societății Națiunilor. Ideea a fost a preşedintelui american FDR. Premisele ei sunt legate de hotărârile marilor puteri, începând cu Charta Atlanticului (14 august 1941), continuând cu cele de la Conferința interaliată de la Teheran (noiembrie-decembrie 1943) şi Conferința de la Dumbarton Oaks (august-noiembrie 1944), în cadrul acesteia din urmă stabilindu-se statutul ONU şi principiile generale de organizare. Înființarea ONU s-a hotărât în cadrul Conferinței de la San Francisco, deschisă la 25 aprilie 1945, cu participarea a 51 de state. Carta ONU, semnată la 25 iunie 1945, înscria

dezideratul de „a feri generațiile viitoare de flagelul războiului, care, de două ori pe durata unei generații, a impus omenirii incredibile suferințe”. Obiectivul fundamental, acela de menținere a păcii şi securității internaționale, existent şi în Pactul Societății Națiunilor, i se adaugă şi alte obiective: apărarea drepturilor omului, afirmarea egalității dintre națiuni, sexe, respectul justiției, dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, preocuparea de a favoriza progresul economic şi social etc.

Ca mijloace de impunere a acestor principii erau prevăzute sancțiuni economice şi politice, precum şi crearea unei forțe militare internaționale (căştile albastre) formate din contingente ale diferitelor state membre. Obiectivele ONU sunt realizate prin organele sale de conducere.

Structura organizatorică

Numărul statelor membre ONU a ajuns astăzi la aproximativ 200.

La nivel central, ***Adunarea Generală a ONU***, formată din delegații statelor membre, adresează recomandări, adoptate cu o majoritate de 2/3 din voturi.

Consiliul de Securitate, instituție cu rol de decizie, format din cinci membri permanenți şi 10 nepermanenți, adoptă rezoluții şi poate utiliza forța pentru a menține pacea în lume, cu ajutorul căştilor albastre.

Secretariatul General, având în frunte un secretar general (din 1997, funcția este deținută de **Kofi Annan**), asigură buna funcționare a organizației.

Alte probleme internaționale sunt rezolvate de instituții centrale specializate (**Consiliul Economic şi Social**, **Curtea Internațională de Justiție de la Haga**).

Consiliul de Tutelă, care a primit în administrare fostele teritorii sub mandatul Societății, şi-a redus treptat rolul, fiind practic desființat în secolul XXI.

Politici de rezolvare a conflictelor în lumea postbelică

În condițiile izbucnirii unor conflicte regionale, ONU a trimis trupe ale căştilor albastre, care să se interpună între combatanți. De exemplu, în cadrul **războiului din Coreea (1950-1953)**, forțele anticomuniste au luptat sub egida ONU, salvând sudul peninsulei de invazia comunistă din nord, realizată cu ajutor chinez. Căştile albastre au fost trimise în misiuni de observare a situației de la frontiera indo-pakistaneză (1948), de interpunere între grecii şi turcii ciprioți (1964) etc.

Pentru **rezolvarea conflictului arabo-israelian**, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție care prevedea formarea a două state, israelian şi arab în Palestina. După proclamarea statului Israel, țările arabe vecine, nemulțumite de amestecul marilor puteri în problemele regiunii, au declanşat un război împotriva statului evreu, încheiat în 1949. Dar aceste state nu au recunoscut Israelul, declanşându-se un nou război arabo-israelian în 1956. Apoi, țările arabe care au declanşat „războiul de şase zile” împotriva Israelului în 1967 au pierdut teritorii în favoarea acestuia. Nerecunoscut în continuare în statele arabe vecine, Israelul a fost nevoit să suporte un nou atac al statelor arabe în 1973. Armata israeliană a ocupat Peninsula Sinai, de la Egipt şi înălțimile Golan, de la Siria. Deşi conflictul palestiniano-israelian nu s-a încheiat, progrese s-au realizat şi datorită pozițiilor adoptate de ONU. Egiptul a recunoscut Israelul în 1979, israelienii au recunoscut dreptul palestinienilor la un stat propriu (1995), s-au organizat alegeri pe teritoriile palestiniene (2006) etc.

Limite în aplicarea obiectivelor

ONU reprezintă un cadru internațional în care toate statele participante se pot exprima şi pot negocia probleme de interes comun. Cu sediul la New York, având inițial 51 de membri, organizația s-a extins treptat cuprinzând astăzi, practic, toate statele lumii.

ONU apare, dincolo de principii şi sentimente nobile, ca un „directorat” al marilor puteri învingătoare după război. În cadrul Consiliului de Securitate, care reprezintă organul executiv, membrii permanenți (SUA, URSS, Marea Britanie, Franța şi China) au drept de veto asigurându-şi o poziție privilegiată, încălcându-se astfel principiul egalității dintre statele membre. Puterea deținută de membrii permanenți ai Consiliului de Securitate putea să fie un factor de stabilitate după război dacă se păstra colaborarea dintre „marii aliați”. Contradicțiile dintre URSS şi SUA, cărora li se alătură puterile occidentale, au făcut ca regula unanimității să ducă la blocarea sistemului. Există puține situații în care Consiliul de Securitate a reuşit măsuri eficiente de aplanare a conflictelor, datorită intereselor contradictorii dintre marile puteri.

Crearea Consiliului de Tutelă şi implicit admiterea existenței coloniilor venea în contradicție cu principiul enunțat în Cartă privind dreptul popoarelor de a dispune de ele însele. Aceste

principii au fost invocate de popoarele din colonii în lupta lor pentru libertate. În anii 1960, Adunarea Generală a ONU a adoptat o Declarație prin care se recunoştea dreptul popoarelor de a înlătura colonialismul.

Deşi Carta ONU înscria necesitatea respectării drepturilor omului, iar în 1948 a fost adoptată „Declarația Universală a Drepturilor Omului", faptul că „afacerile interne ale statelor" erau în afara competenței Organizației, a permis ca numeroase state membre care nu respectau aceste drepturi să evite sancțiunile. Eventualele măsuri împotriva celor care violau drepturile omului, deoarece reprimau luptele sociale sau revolta popoarelor împotriva dominației coloniale, ar fi fost interpretate ca un amestec în treburile interne.

Cu toate aceste limite de organizare, care s-au răsfrânt negativ asupra îndeplinirii obiectivelor Cartei, ONU a avut şi are un rol important în viața internațională postbelică. Prăbuşirea comunismului a creat noi perspective pentru colaborarea internațională. Pe de altă parte prăbuşirea URSS a făcut ca în lume să existe o singură superputere, SUA, care uneori poate nesocoti ONU, ca de exemplu în privința intervenției militare în Irak.

Realizări şi limite

După dispariția URSS, lumea încetează a mai fi bipolară. SUA rămân singura superputere şi realizarea consensului cu celelalte state este anevoioasă. Astfel se explică faptul că lumea este acum caracterizată ca fiind, deopotrivă, unipolară şi multipolară. Relațiile ONU cu SUA devin foarte importante pentru rezolvarea conflictelor în lumea contemporană. Potrivit articolului 3 din Carta ONU, ar trebui constituită o forță militară utilă rezolvării conflictelor. Lipsind mijloacele finaciare necesare, s-a ajuns la soluția constituirii acestei forțe atunci când împrejurările o cer şi există acordul Consiliului de Securitate. Problemele sunt numeroase. Creşte numărul statelor membre. Solidaritățile nu mai sunt ideologice, ci uneori regionale, alteori aleatorii; câteodată permanente, uneori episodice; când şi când raționale, alteori de neînțeles. Prevenirea şi rezolvarea conflictelor sunt tot mai anevoioase. Organizația asistă de multe ori neputincioasă la fenomene aferente creşterii demografice, inegalităților dintre țările bogate şi cele sărace, intensificării traficului de droguri.

Un bilanț făcut în 1992 de secretarul general Boutros Boutros-Ghali preciza faptul că ONU nu a putut evita sau opri un număr de aproximativ **100 de conflicte**, **moartea a 20 de milioane de bărbați, femei şi copii, deplasarea forțată a altor 20 milioane de persoane şi fuga a 17 milioane de refugiați**. Secretarul general a avansat ideea unei „pedagogii a păcii", frumoasă, dar a rămas în stare de proiect.

România şi ONU

România a devenit membră a ONU, la cea de-**a X-a sesiune a Adunării Generale**, din **14 decembrie 1955**. Țara noastră a fost o prezență activă în cadrul ONU, la baza politicii sale stând principiile egalității în drepturi a tuturor statelor, al respectului independenței şi suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, colaborării şi avantajului reciproc, al nerecurgerii la forță şi la amenințarea cu forța.

În septembrie 1967, Corneliu Mănescu a fost ales preşedintele celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU, fiind primul demnitar din țările socialiste care a ocupat această funcție.

Printre cele mai importante inițiative româneşti în cadrul ONU au fost: **propunerea ca deceniul 1970-1980 să fie numit „Deceniul de dezarmare al Națiunilor Unite"; Rezoluția intitulată „Creşterea rolului ONU în menținerea şi întărirea păcii şi securității internaționale, în dezvoltarea colaborării între toate națiunile, în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state"; „Declarația Adunării Generale a ONU cu privire la reglementarea paşnică a diferendelor între state"**.

După 1989, activitatea ONU a oferit în continuare cadrul de afirmare a României ca factor de stabilitate în regiune şi în lume. Statul român s-a implicat activ în operațiuni ONU de menținere a păcii în Somalia, Rwanda, Angola, Kosovo ş.a.

România s-a aliniat acțiunilor ONU referitoare la combaterea terorismului şi la cultivarea unui climat de pace şi cooperare internațională.

ROMÂNIA ŞI CONFLICTELE REGIONALE ÎN SECOLUL XX

Războaiele balcanice

După Congresul de la Berlin (1878), politica externă a României s-a desfăşurat într-un climat politic dominat de interesele Marilor Puteri, aflate într-o competiție acerbă pentru extinderea influenței în zone diferite ale lumii.

Balcanii au reprezentat o astfel de zonă, disputele între Rusia şi Austro-Ungaria determinând importante mutații în politica externă a României. În această regiune, la începutul secolului XX, s-a amplificat lupta statelor pentru desăvârşirea unității naționale.

Tendința Rusiei şi Austro-Ungariei de a folosi contradicțiile din Balcani în interes propriu, prin încercarea de a atrage statele balcanice de partea lor, a agravat criza politică din zonă.

Războaiele balcanice au transformat această regiune a Europei într-un „butoi cu pulbere", care a împins continentul în prima conflagrație mondială.

În anul **1912**, **Grecia, Serbia, Bulgaria şi Muntenegru au declanşat războiul contra Imperiului Otoman**, pentru redobândirea teritoriilor naționale. Primul război balcanic s-a încheiat cu victoria aliaților. România a rămas neutră în primul război balcanic. Ulterior, între aliați au apărut divergențe de ordin teritorial, care s-au transformat într-**un nou război pornit de Bulgaria în 1913 împotriva Greciei, Serbiei şi Muntenegrului**. România a intervenit în acest conflict, decizia sa însemnând primul pas spre ruperea relațiilor cu Tripla Alianță. **Pacea de la Bucureşti (1913)** a reprezentat pentru România un act de independență politică, țării noastre revenindu-i Cadrilaterul (județele Caliacra şi Durostorum). Bulgaria ceda Turciei Adrianopolul şi Serbiei o parte a Macedoniei.

Războaiele balcanice au demonstrat neputința Marilor Puteri de a menține echilibrul impus anterior, prevestind astfel izbucnirea Primului Război Mondial.

România şi conflictele regionale din perioada interbelică

Primul Război Mondial a determinat schimbarea raportului de forțe din răsăritul Europei şi zona Balcanilor. În contextul prăbuşirii imperiilor multinaționale din Europa, au apărut noi state iar altele s-au reorganizat ori şi-au desăvârşit unitatea națională, precum România. Rezolvarea în mare parte a problemelor naționale nu a însemnat dispariția stărilor conflictuale din zonă. Au reapărut idei imperiale şi apartenența unor teritorii la diverse state a fost contestată. Ungaria nu a recunoscut schimbările teritoriale de la sfârşitul anului 1918. Guvernul comunist instalat la Budapesta a refuzat să retragă trupele din Transilvania, atacând armata română, dar acestea au fost respinse în aprilie 1919. Noi provocări militare au determinat ofensiva trupelor române şi ocuparea Budapestei la **4 august 1919**. În martie 1920, după restabilirea ordinii, armata română s-a retras în interiorul granițelor naționale. Politica revizionistă maghiară a determinat o apropiere între statele vizate – România, Iugoslavia şi Cehoslovacia – care au încheiat o alianță regională numită Mica Înțelegere, în 1921, cu rol important în perioada interbelică.

Relațiile cu Ungaria au rămas tensionate iar în 1940, în condițiile în care România era izolată pe plan internațional, prin ***Dictatul de la Viena*** din **30 august 1940**, Ungaria a obținut o parte a Transilvaniei.

La granița de răsărit a României a existat în aproape toată perioada interbelică o situație tensionată, în condițiile în care URSS nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România. Cu sprijinul direct al comuniştilor români, URSS a organizat o serie de acțiuni în Basarabia, cum ar fi incidentul de la Tatar Bunar (1924). În anul 1934, tensiunile s-au atenuat, restabilindu-se relațiile diplomatice, iar în anii 1935-1936, ministrul de externe Nicolae Titulescu a negociat încheierea unui tratat de alianță româno-sovietică. Îmbunătățirea relațiilor româno-sovietice nu a însemnat rezolvarea problemelor litigioase dintre cele două state, iar în 1940, când Europa era dominată de statele revizioniste, Uniunea Sovietică a ocupat Basarabia şi Nordul Bucovinei.

Zona Balcanilor a cunoscut puternice tensiuni la sfârşitul războiului, determinând un conflict armat între Grecia şi Turcia (1919-1922) încheiat prin ***Tratatul de Pace de la Lausanne*** (1923) care aducea primele schimbări sistemului de la Versailles. România a acționat în direcția depăşirii stării conflictuale dintre cele două state balcanice. Drept rezultat al eforturilor diplomatice s-a reuşit ca foştii adversari să devină parteneri alături de Iugoslavia şi România în cadrul Înțelegerii Balcanice (1934).

România şi statele balcanice după Primul Război Mondial până în prezent

Diplomația românească a militat pentru realizarea unei alianțe defensive între statele din Balcani. Aceste eforturi s-au concretizat în realizarea, în 1934, a **Înțelegerii Balcanice**, din care au făcut parte România, Grecia, Iugoslavia şi Turcia.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, România a contribuit la adoptarea de către ONU, în 1965, a unei rezoluții care prevedea realizarea colaborării şi asigurarea securității în Peninsula Balcanică. Diplomația românească s-a implicat în organizarea la Bucureşti, în 1986, a reuniunii experților statelor balcanice, care a luat în discuție problema creării unei zone fără arme chimice în spațiul balcanic.

Dezmembrarea Iugoslaviei după 1991 a influențat în mod negativ cooperarea dintre țările balcanice. Acutizarea conflictului dintre Serbia, pe de o parte, şi alte state componente ale Iugoslaviei, pe de altă parte, au degenerat într-un sângeros război civil. România s-a pronunțat pentru rezolvarea pe cale paşnică a problemelor ivite şi a susținut rezoluțiile ONU, precum şi hotărârile Uniunii Europene şi ale NATO prin care se recunoştea independența Croației, Sloveniei, Macedoniei, Bosniei-Herțegovina, Muntenegrului. La solicitarea ONU, România a trimis trupe în Bosnia cu misiunea de a evita reluarea confruntărilor sângeroase. De asemenea, guvernul de la Bucureşti a acceptat ca avioanele SUA, care bombardau Belgradul (1999), să survoleze teritoriul României. Într-o conjunctură extrem de complicată, România a reuşit să mențină relații amicale cu toate statele constituite pe teritoriul fostei Iugoslavii.

Conflictele din Orientul Mijlociu

Orientul Mijlociu a reprezentat o zonă de conflict cu consecințe în evoluția vieții politice internaționale. Criza politică din zonă a fost determinată de escaladarea violențelor dintre israelieni şi arabi, după proclamarea statului independent Israel, pe teritoriul Palestinei (1948).

În timpul **crizei Canalului Suez** din 1956, România nu s-a implicat, urmând linia trasată de guvernul sovietic.

România şi Războiul de Şase Zile. Încă din 1964, România luase distanță față de URSS (Declarația din aprilie). Conflictul dintre Israel şi statele arabe a antrenat o intensă activitate diplomatică, evidentă fiind plasarea SUA şi a Occidentului de partea Israelului şi a blocului sovietic de partea statelor arabe. Uniunea Sovietică a obținut acordul Egiptului pentru a-i folosi porturile ca puncte de observare a Flotei a VI-a americană din Marea Mediterană.

Conducerea României a sesizat prilejul de a utiliza dreptul la o poziție proprie în această problemă internațională controversată. Începând de la **21 mai 1967**, este sesizabilă conturarea unei poziții distincte a României. Ziarul „Scânteia" exprimă punctul de vedere oficial şi a început să informeze publicul mai ales din surse occidentale, cu focalizarea atenției asupra poziției SUA, a URSS şi a Chinei; lipseau informații din „țările socialiste surori". Informațiile din URSS şi China vor să pună în evidență implicarea României în conflictul sovieto-chinez, de-a lungul căruia se exprimase opțiunea pentru o judecată echilibrată şi lucidă, pentru respectarea dreptului fiecărei țări de a-şi conduce politica în funcție de interesele țării şi pentru preferarea dialogului în locul forței.

La **9 iunie 1967** s-au reunit la Moscova reprezentanții statelor membre ale Tratatului de la Varşovia. S-a elaborat o declarație prin care statele membre condamnau agresiunea Israelului. România refuză să semneze ***Declarația de la Moscova***. La **11 iunie 1967**, „Scânteia" publică pasajele Declarației, fără comentarii. Israelul era declarat „agresor" şi semnatarii opinau că ONU şi Consiliul de Securitate îşi asumă „o grea răspundere" dacă nu condamnau Israelul şi nu luau măsuri împotriva acestuia; chiar s-a procedat la ruperea relațiilor diplomatice. România, singură, a menținut relațiile diplomatice cu Israelul şi chiar le va ridica la rang de ambasadă (1969).

Poziția României, echilibrată, a fost făcută cunoscută printr-un document separat, însuşit ca document oficial cu numărul 7972 de Consiliul de Securitate. România era interesată de o soluție care, în viitor, să aducă pacea şi stabilitatea în zonă. În această privință, comportamentul autorităților române se apropie de linia SUA. Procedând astfel, păstrând echidistanța, România a dobândit calitatea de „canal" prin care s-au putut explora soluții de pace şi stabilitate; şi-a îmbunătățit relațiile cu Israelul, mai ales cele economice; a dobândit sprijinul Israelului şi al țărilor arabe pentru alegerea reprezentantului României, Corneliu Mănescu, ca preşedinte al AG a ONU; era primul reprezentant al unei țări socialiste numit în această funcție. Evident, poziția României a adus şi critici aspre, multe inspirate de Moscova, atât în țările arabe, cât şi în celelalte țări socialiste. România a trebuit să găsească soluții pentru a evita presiunea țărilor arabe, concretizată în solicitarea observării aşa-numitei „clauze Israel": întreruperea relațiilor economice

cu Israelul sau penalizări din partea țărilor arabe. Implicarea diplomatică a României în Războiul de Şase Zile este relevantă pentru poziția țării noastre în lumea anului 1967.

Prin **Tratatul de la Washington din 1979**, Israelul şi Egiptul au încheiat pace obligându-se să respecte independența şi suveranitatea fiecăruia, iar statul evreu să-şi retragă trupele din Sinai. Se recunoştea autonomia populației palestiniene din Gaza şi Cisiordania. Un pas important spre dezamorsarea conflictului a fost semnarea acordului dintre Israel şi Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), în 1993. Premierul israelian Ariel Sharon s-a situat pe o poziție radicală în ceea ce-i priveşte pe palestinieni şi a declarat că Ierusalimul constituie „capitala eternă" a statului Israel. Israelul nu s-a opus înființării unui stat palestinian, dar a condiționat crearea acestuia de demilitarizarea lui completă.

Statul israelian a acuzat oficial Autoritatea Palestiniană de implicare în acțiunile teroriste şi de incitare la violență. Temerile israeliene s-au accentuat îndeosebi după câştigarea alegerilor în Palestina de gruparea radicală Hamas, acuzată că întreține legături cu grupările teroriste din lumea arabă. În vara anului 2006 a avut loc o nouă confruntare israeliano-arabă desfăşurată pe teritoriul Libanului.

România se pronunța pentru continuarea eforturilor israeliano-arabe în vederea soluționării diferendelor pe cale politico-diplomatică şi dezamorsarea crizei în zona de conflict.

Interesul României pentru Orientul Mijlociu este explicabil şi pentru faptul că în zona de conflict se află un număr mare de români aflați la muncă. Pe de altă parte, România a promovat un parteneriat politic, diplomatic şi comercial cu toate statele din Orientul Mijlociu.

Indiferent de regimurile politice care s-au succedat în România de-a lungul secolului XX-lea, linia esențială a politicii sale externe a rămas aceeaşi: rezolvarea pe cale paşnică a diferendelor dintre state, sprijinirea celor care luptă pentru independență şi democrație şi cultivarea unui climat de pace şi cooperare internațională.

Alte conflicte militare

Lupta pentru hegemonie şi stăpânirea câmpurilor petroliere din **zona de frontieră iraniano-irakiană** a dus la un război între cele două state (1980-1988). SUA a sprijinit Irakul cu arme şi specialişti. Acest război s-a soldat cu grele pierderi umane (1 mil. morți şi peste 2 mil. răniți) şi mari distrugeri materiale.

Un alt război a izbucnit între Irak şi Kuweit. Cel din urmă deține 20% din rezervele mondiale de țiței, fapt care a determinat Irakul să-l invadeze în august 1990. Acest act a fost condamnat de ONU şi de opinia publică internațională. A fost sprijinit de unele cercuri arabo-islamice fundamentaliste. Prin ***Rezoluția din noiembrie 1990***, ONU a solicitat Irakului retragerea trupelor de ocupație din Kuweit, până în **15 ianuarie 1991**. Nerespectarea acestei note ultimative a atras după sine intervenția militară a forțelor aliate reunite sub egida ONU şi sub comanda SUA (17 ianuarie 1991).

La **24 ianuarie 1991** s-a declanşat **operațiunea „Furtună în Deşert"** care a constat în ofensiva terestră a trupelor americane. După 4 zile, războiul din Golf a luat sfârşit, prin înfrângerea Irakului şi eliberarea Kuweitului.

România a condamnat agresiunea irakiană asupra Kuweitului şi s-a raliat rezoluției ONU şi acțiunilor întreprinse de aceasta pentru eliberarea teritoriului din Kuweit.

Atacurile din 11 septembrie 2001 au determinat SUA să intervină împotriva statelor care sprijină terorismul, în primul rând a Irakului. După ce au acuzat această țară că ar deține arme de distrugere în masă, SUA, sprijinită de alte state, au invadat Irakul, înlăturând regimul dictatorial condus de Saddam Hussein. În calitate de mebră NATO, România a trimis trupe în Irak, pentru a ajuta la instaurarea regimului democratic în această țară.

O altă zonă de conflict este Afganistanul, unde confruntările politice au şi un caracter religios. Intervenția unor mari puteri (URSS şi apoi SUA) nu a reuşit să stabilizeze această țară, luptele continuând de peste 3 decenii. România participă cu trupe în Afganistan, asumându-şi obligațiile de aliat al SUA în lupta împotriva terorismului.

România şi conflictul din Transnistria

După dezmembrarea URSS şi constituirea Republicii Moldova, populația de origine slavă din stânga Nistrului şi-a declarat independența şi a format propria ei „republică sovietică" în anul 1990. În 1992, a izbucnit un război civil care a ucis aproximativ 1500 persoane. Republica separatistă din Transnistria este o dictatură acuzată de nerespectarea drepturilor omului, sechestrări şi tortură. Dreptul la libera asociere nu este respectat. Libertatea religioasă este suprimată prin împiedicarea înregistrării unor grupuri religioase. Autoritățile separatiste au

încercat să închidă şcolile din Transnistria în care se predă limba română, cu alfabet latin. Statul român s-a implicat în rezolvarea problemei transnistriene pornind de la principiul respectării integrității teritoriale a Republicii Moldova. Reprezentanții Ministerului de Externe român au participat la negocieri, alături de Rusia şi Ucraina. Principalul impediment în înfăptuirea păcii îl constituie prezența trupelor ruseşti în acest teritoriu. Deşi în 1994 a fost semnat un Acord cu Moldova, acord ce prevedea retragerea trupelor ruseşti din Transnistria, acesta nu a fost ratificat de Duma. Angajamentele autorităților ruse cu privire la retragerea trupelor din Transnistria nu au fost respectate. Aceste trupe acordă sprijin regimului ilegal de la Tiraspol.

România a inițiat numeroase demersuri pe plan internațional în vederea soluționării acestui conflict. A acordat sprijin populației româneşti din regiune. O parte din elevii care au luptau la acea vreme pentru a se putea exprima în limba română şi-au petrecut sărbătorile de iarnă din 2004 în România, la invitația Ministerului Afacerilor Externe. De-a lungul conflictului din Transnistria un rol important l-a avut mass-media din România prin pozițiile adoptate şi prin informarea opiniei publice. În prezent, OSCE se implică în problema din Transnistria.

În secolul XX, România a fost o prezență activă în relațiile internaționale, militând pentru pace şi securitate în lume. S-a pronunțat întotdeauna pentru rezolvarea litigiilor dintre state pe cale politico-diplomatică.

RECOMANDĂRI BIBLIOGRAFICE

1. Diplomația	editura ALL autor: Henry Kissinger
2. Istoria lumii	editura ALL autor: Imanuel Geiss
3. O istorie sinceră a poporului român	editura Univers Enciclopedic autor: Florin Constantiniu
4. Enciclopedia Uniunii Europene	editura Meronia
5. Germania: Al Treilea Reich 1933-1945	editura ALL
6. Stalin şi Hruşciov, URSS 1924-1964	editura ALL

CUPRINS

Pagina

Capitolul I: Popoare şi spaţii istorice 2
1. Europa contemporană (unitate şi diversitate) 3
2. Uniunea Europeană 7
3. Cultura română – cultura europeană 12
4. România şi Europa în secolul XX 16

Capitolul II: Oamenii, societatea şi lumea ideilor 24
1. Economie rurală – economie urbană în România 25
2. Viața publică – viața privată 29

Capitolul III: Statul şi politica 34
1. Forme de organizare statală în perioada contemporană 35
2. Idei şi regimuri politice în lumea contemporană 39
3. România de la statul totalitar la statul de drept 57

Capitolul IV: Relaţiile internaţionale 61
1. Cooperare şi conflict în lumea contemporană 62
2. Instituții, mecanisme şi politici de rezolvare a conflictelor 75
3. România şi conflictele regionale în secolul XX 79

NOTĂ: Din manual a fost omisă lecția „*Migrații în lumea contemporană*" de la capitolul „*Oamenii, societatea şi lumea ideilor*". Se recomandă învățarea ei din manualul de la editura Corint (coordonator Alexandru Barnea) şi manualul de la editura Humanitas.

Manuale folosite – toate cele existente pe piață (8): Corint (Barnea), Corint (Ciupercă), Humanitas, Sigma, Corvin, Economică, Gimnasium, Niculescu.